

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 92 ■ 26. FEBRUAR 2002. ■ GODINA X ■ CENA 50 DINARA

**SINIŠA
KOVAČEVIĆ**

**„Velika drama“,
obračun sa
ideologijom**

**MILIJA
VUKOVIĆ**

**Eto meni tridesete
u pozorištu**

**MILENA
ZUPANČIĆ**

**Ne mogu se
žaliti**

**DUŠAN
JOVANOVIĆ**

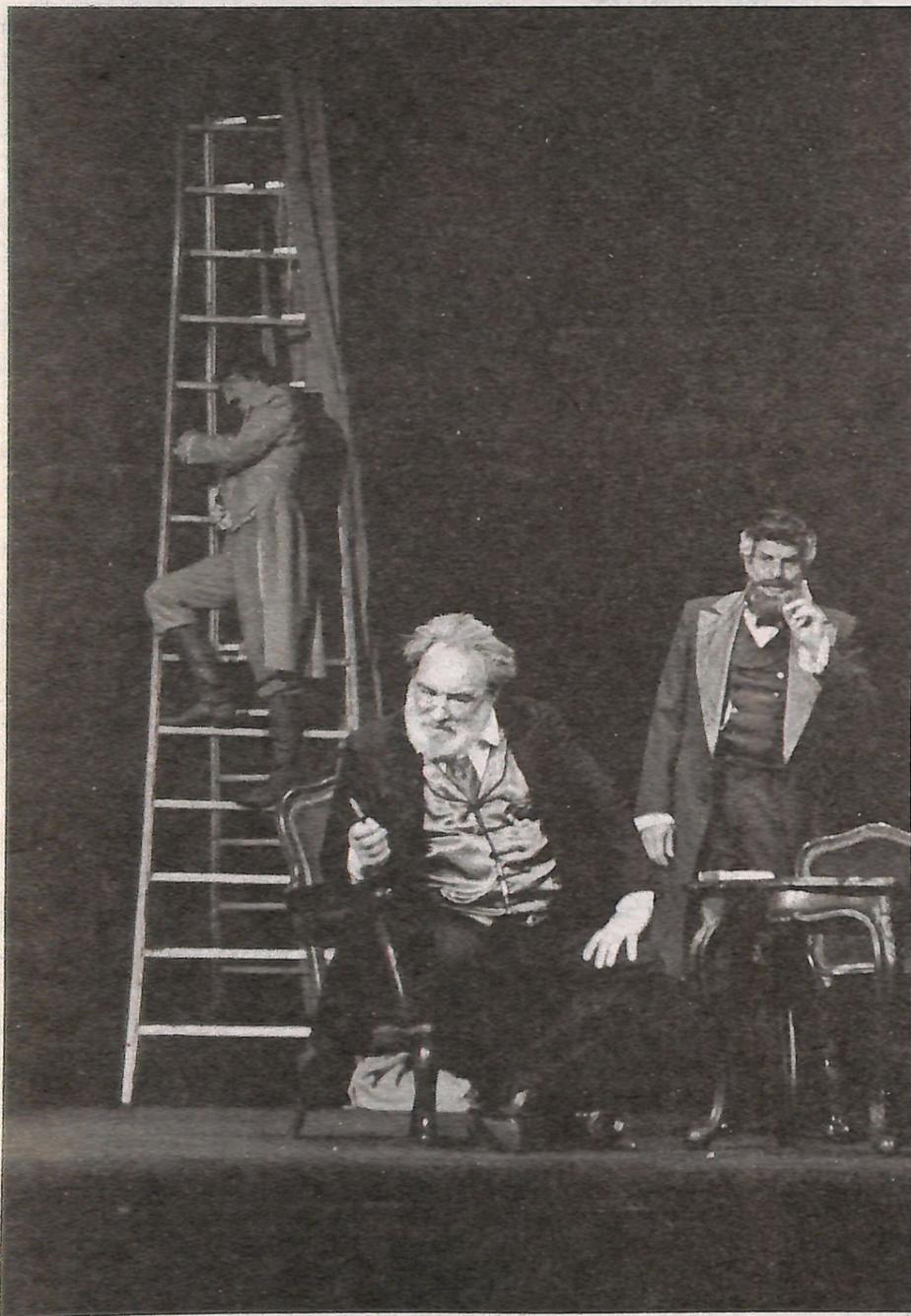

**Imam kratko
pamćenje**

**GORAN
JEFTIĆ**

**Razmišljam
dok spremam
ulogu**

**Pekićeva „Korešpodencija“ u režiji
Arsenija Jovanovića sa Danilom Stoj-
kovićem 300-ti put pred publikom**

Tema „Ludusa“:

**SKUPŠTINA SINDIKATA
DRAMSKIH UMETNIKA I PREDLOG
MINIMALNIH HONORARA**

Gostovanje:

**DRAME SNG IZ LJUBLJANE U BEOGRADU
I NOVOM SADU**

Žanko Tomić:

KAO SUSRET BIVŠIH LJUBAVNIKA

Posle 35 godina:

FOKISTI PONOVO MEĐU NAMA

Uglješa Šajtinac:

**PIŠEM DA BIH IZBEGAO JALOVO
BAVLJENJE SOBOM**

Beleška o glumcu:

PETAR RADOVANOVIĆ

„Shopping and Fucking“:

**GENERACIJA KOJA JE UBILA
AUTORITETE**

Olga Savić:

SKICA ZA PORTRET STANISLAVA BAJIĆA

BUĐENJE PROLEĆA

Hronika pozorišnih zbivanja

Zorica Pašić

Ni kraćeg meseca, ni više pozorišnih događanja. Kad nije bilo premijera, bilo je gostovanja, kad nije bilo njih, slavljani su jubileji i svečano uručivane nagrade.

Centralni događaj: gostovanje Drame Slovenskog narodnog gledališta iz Ljubljane u Beogradu i u Novom Sadu, u Ateleju 212, Teatru „Bojan Stupica“ i u Srpskom narodnom pozorištu – sa osam predstava.

Slovenačku „invaziju“ najavilo je ljubljansko Mestno gledalište koje je u Beogradu, u Beton hali, prikazalo *Ognjeni obraz* Marijusa fon Majenburga. Predstavu je režirao Samo Strelec. Slovenci nisu videli naše *Vatreno lice*, kako se Majenburgov komad, u režiji Stevana Bodrože, zove u srpskom prevodu. Videće ga u Ljubljani marta. Od slovenačkih umetnika moglo se saznati da publika u Sloveniji traži smeh i komediju, da niču komercijalna pozorišta, da oni koji igraju u tim pozorištima imaju i veće honorare, a da svi mladi glumci rade po ugovoru i nisu u stalnom radnom odnosu. Kultura je, vele, u medijima otišla na marginu (što nam zvuči poznato).

Zašto Slovenci nisu došli ranije? Mogli su, kaže Milena Zupančičeva, samo im okolnosti nisu dale.

Jubileji i ordenje

Baš kad su se svi pripremali da dočekaju Slovence, 5. II, na dan kada je prvi put prikazana pre 22 godine, na istoj sceni, u Ateleju 212, odigrana je legendarna *Korešpodencija* Borislava Pečića, koju je, u dramatisaciji Borislava Mihajlovića Mihiza, režirao Arsenije Jovanović. Dok je reditelj sedeo u gledalištu i pomno pratio predstavu, moćni Simeon Njegovan i njegova snaha Milica, Danilo Bata Stojković i Mira Banjac, koji su jedini odigrali svih trista predstava, dovodili su u red i firmu i familiju. *Korešpodencija* se više od dve decenije

krunila i sastavljala. Sa životne scene otišli su pisac, nema više ni Mihiza, Zorana Radmilovića, Branka Vujovića, Ljubiše Bačića...

Petar Kralj i ne zna koliko je puta bio Ilija Garašanin u *Korešpodenciji* (zamenio ga je Erol Kadić), ali vodi računa o Toli Manojloviću. Sastavilo se 35 godina otkako je, kao šeret iz Nemenikuća, u Teatru u podrumu Ateleja, na velika vrata ušao u pozorište, tek odigravši Maksima u Kostićevom *Maksimu Crnojeviću*. *Živeo život Tola Manojlović* Mome Dimića režirao je Petar M. Teslić, a scenografiju je, po modelu originalnog srpskog kazana za pečenje rakije, napravio Milić od Mačve. Kralj je Tolu odigrao više od hiljadu puta, a u međuvremenu su scenografiju, deo po deo, „prisvojili“ ljubitelji Milićeve umetnosti, pa je morao da je obnovi Todor Lalicki. Grube procene vele da je Tolu videlo oko 200.000 ljudi diljem ondašnje Jugoslavije, ali i u dijaspori. Sâm Kralj pripominje da je Tola njegovo glumačko izvišće: sve što je igrao sa držano je u tom liku.

Onomad je objavljeno da je Mira Stupica odlikovana Medaljom Belog anđela za „izuzetno lično ostvarenje u oblasti umetnosti“, a povodom „60 godina rada i velikih glumačkih ostvarenja na scenama naše zemlje“. Stupicu je odlikovao Vojislav Koštunica, predsednik SRJ. Ukaz o odlikovanju štampan je u „Službenom listu“, ali se ne zna, bar mediji nisu javili, da li je medalja uručena dobitnici, a ako nije, kada će.

Vlastimir Đuza Stojiljković je u Ateleju 212 primio Dobričin prsten, najveće glumačko priznanje za životno delo. Priznao je da je, kao uostalom i svi glumci, Prsten priželjkivao, ali mu se nije nadao.

Mira Banjac je posle „prosvetne“ Vukove nagrade dobila i Februarsku nagradu Novog Sada. Iako joj priznanja gode, kaže da oseća da se krug polako zatvara.

Posle Sterijine nagrade „Zoran Radmilović“ za glumačku bravuru, Zlatnog „Zoranovog brka“, Nebojšu Glogovca i njegovog Simeona Njaga iz *Zlatnog runa* stigla je i nagrada „Miloš Žutić“ za najbolje odigranu ulogu u sezoni 2000/2001. Glogovčev krug tek je otvoren.

Krug se otvara za Nadu Šargin i Arona Balaža, ovogodišnje dobitnike nagrade „Predrag Tomanović“. Nada je odskora u angažmanu u Narodnom pozorištu u Beogradu. Aron je, sada već bivši glumac Ujvideki sinhaza, Novosadskog pozorišta, igra u teatru u Vesprenu (Mađarska). Mladi glumci nagradu su zaslužili ulogama u *Pravu na Rusu* Uglješe Šajtinca, u SNP-u. Zašto odoše, ona u Beograd, a on u Vespren, kad im je baš krenulo? „Ova sredina je mala, postaje usko a mlad čovek mora da proba

je Pol-Luj Toma, a članovi komisije Žanin Matijon-Lasić, Žorž Bani i Marta Frajnd.

Proleće se budi, bude se i pozorišni festivali. U Novom Sadu, 19. II, razgovori o Sterijinom pozorju: šta i kako dalje? Jagodinski Dani komedije promenili su upravni odbor, a selektor Dejan Penčić Poljanski priveo je kraju svoj posao. Glumci Danilo Bata Stojković, Mira Banjac i Ljubomir Ubavkić, Miroslav Belović, reditelj, i Muharem Pervić, pozorišni kritičar, kandidati su za stauetetu „Zlatnog ćurana“ koju festival dodeljuje za životno delo.

Susret profesionalnih pozorišta Vojvodine postaju festival sa selektorom. Prvi selektorski presuditelj je Vladimir Kopicil.

Iz beogradskog Slavija teatra najavljuju prvi privatni međunarodni

festivala Teatar studentima (TEST), održanog na Akademiji umetnosti. Igrali su *Zlatne prste* Pavla Ugrinova.

Romani Milorada Pavića *Hazaraki rečnik* i *Predeo slikan čajem* biće predstavljeni ljubljanskoj publici 3. IX. Pozorišni diptih, u režiji Tomaža Pandura, izvodi se na Ljubljanskom gradu, a povodom 50-ogodišnjice Ljubljanskog festivala. Svi zvanični protokoli su potpisani, samo da krene.

Po zemlji Srbiji krenuli su *Koreni* Dobrice Ćosića, u dramatisaciji Nebojše Bradića i Branislava Nedića, a u Bradićevoj režiji (Kruševačko pozorište). Nedić, upravnik teatra, veli da od poziva ne mogu da se odbrane i da bi *Korene* mogli da igraju svaki dan.

U rektoratu Univerziteta umetnosti održana je promocija knjige Zorice Jevremović *Četiri predratne drame*. Čine je

Sa partnerima i u trenucima slavlja: V. Četković, N. Dugalić i laureat

da bi znao šta zaista hoće, ili makar šta neće“, odgovara Balaž.

Sveta konferencija

Ono što nije bilo na TV, nije se ni dogodilo! Bez konferencije za štampu, nema, izgleda, ni pozorišnog događaja. Pijari – pijar je novo ime za pozorišnog propagandistu – rade punom parom. Svetoj konferenciji prisustvuju stvaraoci i novinari, stvaraoci ispričaju sve najlepše i najbolje o svom delu, novinari savesno izveste. Povratna informacija je problematična: pozorišni kritičari svoj utisak i ocenu slažu u mnogo manji broj redova no što je imala najava. Ispada često da je najava važnija od kritičarskog suda. Najbolje to znaju u Narodnom pozorištu gde upravnik Ljubivoje Tadić svakog ponedeljka organizuje „molitveni doručak“ za novinare. Ako je suditi po izveštima, nacionalni teatar ne spava.

Nije bilo konferencije za štampu, ali u jednim novinama provukla se vest: Sterija na Sorboni! Nema ga u našim pozorištima, a ima na Sorboni. Vest glasi: posle više od dve decenije na Odseku slavistike Univerziteta Sorbona odbranjena je doktorska teza s temom iz srpske književnosti. Sava Anđelković, viši lektor na tom univerzitetu, a nekadašnji glumac Malog pozorišta „Duško Radović“, uspešno je odbranio tezu *Komedije Jovana Sterije Popovića*. Anđelkovićev mentor bio

pozorišni festival „Slavija 2002“. Održaće se od 9. do 16. III, ali nema selektora, ni strogo određen žiri. Program je, kažu, „melanz“. Ima monodrama, kamernih formi, a ukalkulisano je i veće Radeta Šerbedžije. Stižu umetnici iz svih bivših YU republika: Milena Zupančič, Ivo Ban, Kaća Dorić, Zoran Bečić, Zijah Sokolović, Josip Pejaković, Elena Moše, Dragan Jovičić, Selma Alispahić... Beogradske predstave na ovom festivalu su *Hasanaginica* i *Damin gambit*.

Kad krenu, iskustvo govori, festivali neće stati.

Sveta audicija

Pozorište na Terazijama organizovalo je audiciju i izabralo novu postavu za mjuzikl *Briljantin*. I novosadska pozorišna trupa „Brod“, te njen osnivač i vođa Ratko Radivojević, glumac, priredili su audiciju, za projekat pod naslovom *Krevet*. Pozvani su glumci, baletski igrači, plesači, hodi bilderi, akrobate, svi koji se bave scenskim pokretom, da se oprobaju. Neki će pričati da nisu imali sreće.

Mladi glumci sve češće pominju audiciju kao način da se stigne do posla. Stariji i etablirani glumci, s „radnim mestom“, nisu baš raspoloženi da izlaze na takav ispit, iako je i kod nas nekada audicija bila uslov za angažman. Bar tako pričaju oni koji duže pamte.

Studenti beogradskog FDU bili su u Zagrebu gosti međunarodnog pozorišnog

Vukodlak iz Samarije, Oj, Srbi'o, nigde lada nema, Fjodorova devojčica i Kopile. U beleškama autorke, koje prate njene tekstove, čita se i priča o sudbini dramskog pisca.

Izašao je, u novom ruhu, „Teatron“, časopis za pozorišnu umetnost, izdanje Muzeja pozorišne umetnosti Srbije. Ksenija Radulović, direktorka Muzeja, potpisuje ga kao glavni i odgovorni urednik, a Ivan Medenica je urednik izdanja. Uredništvo je promenilo i „Scena“, časopis za pozorišnu umetnost. Izdavač je Sterijino pozorje. Nova urednica je Daringa Nikolić, pozorišni kritičar, a članovi redakcije su Svetislav Jovanov, Aleksandar Milosavljević, Nebojša Romčević i Miomir Petrović. I „Scena“ obećava da će se pojaviti sveže dizajnirana, da će izlaziti šest puta godišnje i ponuditi sveže sadržaje.

Šta na sve kaže Jelena Ćuruvija, na samom početku glumačke karijere? „Najstrašnije je što se u ovom poslu, uostalom kao i svugde, izgubila pristojnost. Pristojnost se prosto izgubila u Jugoslaviji: nema ljubavi, vrednost čoveka pada, ljudi se za sve manje novca prodaju, obraz i reč ništa ne znače. Sve ima neku besmislenu crtu. Isto je i u pozorištu. Mnogo je mladih koji grabe. Grabe tako grozno i užasno da boli. Grabežljivost, koja je do juče bila mana, sada se potura kao vrlina. Neću da grabim nikome, i ništa. Zašto ne mogu da zaslužim svoje mesto?“
Kratko i jasno.

Štampanje ovog broja pomogla je
AMBASADA KRALJEVINE
NORVEŠKE

UZ POMOĆ

NORVEŠKE

SA SKUPŠTINE SINDIKATA DRAMSKIH UMETNIKA

Predsednik Upravnog odbora Darijan Mihajlović; glavna tema ugovori o minimalnom honoraru; najvažniji princip solidarnosti

Zorica Dimitrijević

Na Petoj redovnoj i izbornoj Skupštini Sindikata dramskih umetnika, održanoj 4. II u NP u Beogradu, za predsednika Upravnog odbora jednoglasno je izabran dosadašnji v.d. reditelj Darijan Mihajlović. Skupština je prihvatila izmene Statuta (donetog još 1990, kada je Sindikat formiran), da bi se uskladio s novim društvenim uslovima i omogućio efikasnije funkcionisanje. Na osnovu tih izmena, predsednik je sam odabrao članove Upravnog odbora kao

ekipu s kojom će saradivati. To su Slobodan Ninković, Radmila Živković, Saša Torlaković i Vladimir Cvejić. Posle manjih peripetija oko procedure, glasanjem je prihvaćen predlog UO za članove Saveta i Nadzornog odbora.

Članovi Sindikata su u decembarском „Ludusu“ pozvani da do 20. I predlože kandidate, ali to niko nije učinio.

U Savetu će raditi po tri glumca, reditelja i dramaturga – Dragan Jova-

nović, Erol Kadić, Goran Šušljik, Dejan Krstović, Tatjana Mandić Rigonat, Radoslav Milenković, Ivana Dimić, Stevan Koprivica i Biljana Srbjanović.

U Nadzornom odboru su Petar Grujičić, Đurda Tešić, Radoje Čupić, Dragan Vujić i Vladan Dujović, a zamenice su Boba Latinović, Marija Krunic i Tijana Bakić.

Prethodno je član dosadašnjeg UO Alisa Stojanović podnela izveštaj o radu od prošle Skupštine, održane 24. V 2000. godine.

Minimalci

Posle aktivnog učešća članova Sindikata u burnim političkim dešavanjima u leto i jesen 2000, usledila je izrada Predloga zakona o pozorištu, zatim je formiran Fond za decu članova Sindikata i pripremljen je važan dokument – Predlog minimalnih honorara za rad u svim medijima.

Alisa Stojanović je objasnila da je namera da se „utvrdi minimum ispod kojeg član sindikata ne sme ići i obarati cenu rada svojih kolega“. Podsetila je na najavu da će samostalni umetnici morati sami da uplaćuju doprinose za penzijsko osiguranje i zdravstvenu zaštitu (što je do sada činila Skupština Beograda), a njihov broj će se donošenjem zakona o pozorištu samo povećati.

Sindikat je na dan 31. I imao 502 člana (što je 70 % od ukupnog broja u Srbiji), a na Skupštini popunjene su i nove pristupnice. U Sindikatu je 428 glumaca, 47 reditelja i 27 dramskih pisaca i dramaturga, od kojih 307 zaposlenih u pozorištima, 14 na fakultetima, 69 samostalnih, 64 individualna umetnika i 48 u penziji.

Prema finansijskom izveštaju, od članarina je u 2000. prikupljeno 49.879 dinara i od donacija 19.535 dinara, a u 2001. od članarina 129.145, od donacija 522.843 i od kamata 2.153 dinara.

Veće donacije u 2001. omogućile su da se pored troškova za kancelarijski materijal, PTT usluge i sredstva za solidarnu pomoć, obezbede i honorari za izradu prednacrtu zakona o pozorištu, te kupovinu tehničke opreme. Na račun trenutno ima 151.650 dinara. Članarina je 1 % neto plate, a za samostalne umetnike 40 dinara, ali se neredovno uplaćuje.

Čeka nas još žešća borba

Predsednica SDUS Danica Maksimović, uz napomenu da je na Skupštini prisutna samo trećina članova Sindikata, pozvala je kolege na ozbiljnost jer će „borba biti još žešća“.

Mihajlović je zahvalio Danici Maksimović što je, i pored obaveza u SDU, jedna od najaktivnijih u Sindikatu.

„Sindikat nam je potreban, to smo videli kada smo raznosili pomoć SDU-a penzionerima. Ali Sindikat ne treba samo da pruža socijalnu pomoć, već i čvrsto brani status profesije i minimalne uslove rada. Ako se mi za to ne izborimo, onda smo podložni ucenama s raznih strana“, istakao je on obrazlažući svoj program rada. Promena Statuta znači da ćete plaćati više, bićete odgovorniji jer ćete lakše gubiti status člana. Tražićemo da se više angažujete, a zauzvrat Sindikat treba da se reformiše u nešto što nudi usluge – socijalnu, ali i pravnu pomoć. Osnovaćemo fond popularno nazvan 4 %. Od svakog ugovora van matične kuće upla-

ćivaće se 4% Sindikatu. Taj novac je vaš i ako se nekome desi da ne radi godinu dana ili da je bolestan, sav taj novac kao i mesečnu članarinu dobija nazad, što je realna pomoć.

Za sada naš Sindikat nije jak, jer su nam i pozorišta kao socijalne ustanove, ljudima nije potreban sindikat, već radno mesto, ali sa zakonom o pozorištu se to menja i treba se već sada organizovati“, rekao je on navodeći primer američkog udruženja glumaca sa 100.000 članova u kojem je prvo pravilo da niko ne može da potpiše ugovor s poslodavcem ako nema potpisan ugovor sa sindikatom o minimalnoj ceni rada.

„Prvo ćemo kontaktirati pozorišta, a zatim privatne produkcije i televizije. Minimalna cena rada je uslov i za štrajk. Ako to ne uspe, možemo da raspustimo Sindikat“, naglasio je Mihajlović.

Obavezne audicije

Za sada su od svih profesionalnih pozorišta u Srbiji ovaj ugovor već prihvatili JDP i „Boško Buha“. Skupština je dala „zeleno svetlo“ Upravnom odboru za ovakav program rada, a u toku diskusije glavna tema bila je upravo minimalna cena honorara.

Postavljeno je pitanje da li će to značiti rizik da upravnicima pozorišta i drugi producenti angažuju umetnike koji nisu u Sindikatu. Boda Ninković je zato apelovao da se što više kolega učlani u Sindikat „pa ako neko angažuje one koji hoće da rade za manje para, onda će mu takav biti i kvalitet projekta“.

Nada Blam je predložila da se traži veće opozivanje poslodavaca koji angažuju umetnike van Sindikata, a Elizabeta Đorevska da se razmisli o bojkotu kolega koji ne poštuju dogovoreni minimum. Tomislav Trifunović je istakao koliko je bitno da svi doprinesu da Sindikat postane ozbiljna institucija i time ozbiljan partner u pregovorima s poslodavcima.

Bilo je i primedaba na iznos minimalnog honorara za rad na novoj predstavi od 800 DM, kada je plata stalno zaposlenih 250 DM, ali je objašnjeno da na platu treba dodati još bar 200 DM za socijalno osiguranje, kao i da se ona prima svih 12 meseci, bez obzira na rad, a honorar samo po projektu.

Mladi glumci tražili su da se Sindikat založi za uvođenje obaveznih audicija, a Milenko Zablacanski je primetio da je potrebno plansko vođenje školovanja glumaca, jer je država dozvolila „poplavu“ akademija.

Toma Kuruzović i više drugih učesnika u diskusiji naglasili su da je najvažniji princip solidarnosti među umetnicima.

„Poslodavci nisu dužni da prihvate naše zahteve, nego mi sami, zajedničkom akcijom, moramo da nametnemo da se oni poštuju“, rekla je Alisa Stojanović, a Darijan Mihajlović je najavio akciju „korak, po korak“.

„Uložićemo prvo svoj autoritet, zatim izvršiti pritisak, a ako to ne uspe moramo biti spremni i na štrajk za zaštitu svojih interesa“, zaključio je novi predsednik Upravnog odbora Sindikata dramskih umetnika.

JOŠ PONEŠTO IZ POZORIŠNOG JANUARA

Crtice iz pozorišnog života

Doajen našeg glumišta Ljuba Tadić predstavio je u Ateljeu 212 autorski projekat – „dramu u jednom licu“ Semjuela Beketa *Krapova poslednja traka*.

U SNP su izvedeni *Glembajevi* Miroslava Krleža u režiji Egona Savina, a u Beogradskom dramskom *Pandorina kutija* po tekstu i u režiji Gorana Markovića.

U Reksu trupa Radna organizacija je prikazala multimedijalnu verziju Njegoševe *Luče mikrokozme* po ideji i u režiji Nikole Zavišića.

Lorkina *Jerma* u režiji Kinge Mezei imala je premijeru na Dečjoj sceni Novosadskog pozorišta.

„Pinokio“ je premijerno izveo komad Mirjane Ojđanić *Ivica i Marica i opaka starica*, s lutkama Nataše Nikolajević i režiji Juga Radivojevića. „Pinokio“ se sprema za gostovanje u teatru Ginjol u Lionu.

Na repertoar Nove scene BDP-a uvrštena je diplomatska predstava Ninoslava Šćepanovića *Gospodin foka*, po tekstu Gordana Mihića, čiji se *Stroti mali hrčki* upravo spremaju u Dramskom pozorištu u Skoplju u režiji Ive Laurenačiča.

Tajna plave ptice Stevana Koprivice i Milana Karadžića bila je na turneji po Crnoj Gori. Njihova nova predstava *Inominato* radiće se uskoro u Centru za kulturu, Tivt, a igraće, između ostalih, Milena Dravić i Dragan Nikolić.

Pozorište „Boško Buha“ uzelo je za slavu Svetog Savu. Čin osvećenja obavljen je 27. I, a domaćin je bio Mihailo Todorović.

Nagradu „Branislav Nušić“ na konkursu Udruženja dramskih pisaca dobio je Momčilo Kovačević za komad *Knedla u banji*. Udruženje je 19. I na Novom groblju u Beogradu priredilo pomen povodom 64 godine od Nušićeve smrti.

U januaru je umro Branislav Andrejević (57), glumac pozorišta u Kragujevcu u kojem je odigrao oko stotinu uloga.

U Kruševačkom pozorištu najavljena je Joneskova *Lekcija* u režiji Predraga Stojmenovića. Istu dramu u NP u Leskovcu režira Nenad Todorović i to će biti prvi put da se u ovom gradu izvodi neki Joneskov komad.

U pozorištu Slavija izvedena je koreodrama Horacija Salinasa, sastavljena od nekoliko priča – *Luda i mandragola*, *Mesečina*... Pantomimičar iz Meksika letos je osvojio Zlatnu kolajnu na festivalu u Zemunu i odlučio da ovde ostane još neko vreme jer mu se, veli, sviđa ovdašnji senzibilitet.

Doskorašnja uspešna direktorka Grada teatra Budva Branislava Liješević direktor je Sava centra. Istovremeno, Grad Teatar poništio je već drugi konkurs za izbor novog direktora.

U Subotici su konačno počeli radovi na rekonstrukciji krova i električnih instalacija u pozorištu, a posao će da traje dva meseca.

Pozorište u Somboru tokom januara nije radilo, zbog problema s grejanjem.

NP u Beogradu je dobilo najnoviji tip svetlosnog uređaja, kontrolnu konzolu kapaciteta 800 kanala, vrednu 30.000 evra na poklon od britanske kompanije Strand Lajting.

Plavo pozorište je nastavilo u Reksu ciklus radionica pod nazivom *Savremeni teatar – prostor otvorenog uma*.

U NP je gostovala Porodica bistrin potoka s predstavom Božidara Mandića *Teatar o teatru*.

CENPI je obeležio tri godine rada višednevnim programom tribina i predavanja koja su držali Tomislav Medak, Petar Milat, Ksenija Stevanović, Ivana Stamatović.

Za novog predsednika Društva srpsko-ruskog prijateljstva izabrana je Ivana Žigon.

Glumac, pisac i reditelj Nikola Pejaković objavio je disko-debi *Mama, nemoj plakati*.

Tokom januara napustilo nas je dvoje glumaca – Aleksandra Gavanski iz Šapca i Ninoslav Milićević iz Leskovca.

(Servis „Ludus“)

народно позориште сомбор

120) 120 година од оснивања
+69

Вас позива на своју представу

Опсада цркве
Светог Спаса
Горана Петровића

драматизација и режија:
Кокан Младеновић

Народно позориште Сомбор
Трг Косте Трифковића 2
25000 Сомбор
025 / 36 373 • 025 / 37 787
www.npozoristesocoyu

ZAKON JE KISEONIK

O sadašnjosti i budućnosti, zakonu, Sindikatu, samostalnim umetnicima, mrtvim dušama...

Zorica Pašić

Kada će predlog zakona o pozorištu krenuti u javnu raspravu, kada prolazi kroz skupštinsku proceduru, kada će biti usvojen, a kada će početi da se primenjuje? Branislav Lečić, srpski ministar kulture, podseća da su neki zakoni mogli i brže da se donesu, ali je proces usporila dobra namera da svi oni na koje se zakon odnosi budu i njegovi kretaori. Pred Skupštinu najpre izlazi fundamentalni zakon, onaj o kulturnim dobrima. Slede zakon o delatnostima od opšteg interesa u kulturi i kinematografiji, pa tek onda pozorišni zakon. Radnu njegovu verziju formulisao je Sindikat dramskih umetnika Srbije i ona je, uz pohvale da je zakon kompatibilan s evropskim zakonima i evropskim zakonodavstvom uopšte, stigla do ministarstva kulture i ministra, ali ne i vlade. Šta se čeka? Čekaju se napred pobrojani zakoni i čeka se da se u pozorišni zakon inkorporira Narodno pozorište u Beogradu čija je delatnost u vreme osnivanja, u prethodnom veku, bila regulisana posebnim zakonom. Jednog dana nacionalni teatar će i u novom zakonskom aktu dobiti posebno mesto. Ministar ne pominje Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu, koje je takođe ne republičkom budžetu.

Sadašnjost i budućnost

Srpska pozorišna sadašnjost kuburi s brojkama. U Srbiji, ako se kao relevantni uzmu podaci Godišnjaka Jugoslovenskih pozorišta 1999/2000, ima 35 profesionalnih pozorišta. U njima je više od 3.000 zaposlenih od kojih su oni iz umetničkog sektora po pravilu u manjini. Pri tom su NP u Beogradu i SNP u Novom Sadu, svako s Dramom, Operom i Baletom, ogromnim zgradama, pravi industrijski kombinati. Prema podacima Savez dramskih umetnika Srbije, pozorišta u unutrašnjosti imaju manjak zaposlenih. Nema tačne dokumentacije o tome koliko umetnika izlazi na scenu a koliko ih samo prima platu, koliko onih ostalih radi a koliko gleda. U susretu s privrednicima u Požarevcu ministar Lečić je obelodanio da je prilikom obilaska pozorišta u Srbiji otkrio da se na platnim spiskovima nalazi 650 pokojnika, takozvanih „mrtvih duša“!

Kad se već pominju brojke, SDUS ima oko 1.200 članova, a u Sindikatu je oko 70 %, s tendencijom porasta, a u slobodnom statusu je 153 umetnika (glumci, reditelji, dramaturzi...). Nema sređenih podataka o umetnicima koji su u poslednjih 10-ak godina napustili pozorišta i žive „tamo daleko“, a i dalje primaju plate ili im se, kao slobodnim umetnicima, uplaćuje penziona i zdravstveno osiguranje. Ali, to je duga i zamršena priča. Valja još dodati da Srbija ima pet visokih umetničkih škola na kojima svake godine diplomira stotinak mladih. Svi oni traže svoje mesto u „maloj bari punoj krokodila“, kako neko reče.

Na godišnjoj skupštini Sindikata dramskih umetnika Srbije (početak je, ako je dopušteno primetiti, ličio na neki

skup iz odumrlih samoupravljačkih dana) uglavnom su okupili mladi i mladi umetnici. Njima je, naravno, jasno da će bez Sindikata malo šta moći da se radi kad zakon bude usvojen. Istina, mlade su pomalo gnjavile formalnosti, aklamacijom su izabrali Darijana Mihajlovića, za predsednika Upravnog odbora, činilo im se da bi sve organe sindikata mogli da izaberu na isti način, ali su poštovali proceduru. Nisu se mnogo udubljavali u proučavanje novog sindikalnog statuta, kao ni u rad novoosnovanog Fonda za decu članova Sindikata (uz predstavu korisnicu Ateljea 212 *Brod plovi za Beograd*, još 8 teatar uplatilo je prihod od jedne svoje predstave), kao što su, čini se, olako prešli preko osnivanje još jednog fonda u koji bi svaki član Sindikata odvajao 4 % od svakog sklopljenog ugovora.

Sindikalna Skupština je živahnula tek kada je na dnevni red došao predlog za minimalce. Sindikat je predložio minimalne neto honorare za rad u pozorištu, na TV, radiju, filmu i drugde. Od članova se očekuje da ne pristaju na naknadu ispod minimalne cene, dok maksimalni honorari nisu limitirani. Istina, minimalni honorari doista su minimalni. Glavna uloga u teatru, dakle, „košta“ najmanje 800 DM, a podrazumeva oko dva meseca rada, generalne probe i prepremijere. Kad se sve sabere i oduzme, to mesečno iznosi 12.000 dinara. Ni honorar po predstavi za glavnu ulogu ne impresionira. Pa i takav minimum izazvao je protivljenje nekih koji su „pod platom“. Navodno će gostujući glumac zarađivati više od stalnog zaposlenog, sa svim njegovim glavnim ulogama i predstavama.

Za glumca je, ipak, najrentabilnije vođenje promocija političkih partija. To donosi 1.500 DM dnevno. Ako je rizik, možda, veći, lepi su novci. Bez rizika, lepu zaradu donosi vođenje promocija firmi: 1.000 dnevno. Slikanje na festivalima, tj. vođenje programa uživo – samo 300. I pojavljivanje na TV bez glumačkog zadatka, a u emisijama tipa *Minimaksovizija* ili *Sizikarijum* – stotka. Ko voli, nek' izvoli.

Ali, ni sami minimalci nisu neki problem, problem je u tome kako ubediti poslodavce da poštuju minimalce. Iskustvo uči da se na ovim prostorima najteže poštuju pravila. Kao hajka zvuče priče iz belog sveta: ako nisi član sindikata, ne može da radiš, poslodavac mora da poštuje pravila sindikata, ukoliko ih zaobiđe pa zaposli nekog ko nije član sindikata, plaća velike globe..

Čast ili socijala

I dok jedni priželjkuju zakon koji bi trebalo da sredi ono što pola veka nije sredivano, drugi zaziru od svake promene. Glumci koji su radili „po ugovoru“, išli na audicije, igrali u alternaciji, uveravaju da to i nije bilo loše, iako je i neizvesno i naporno. Računa se da će se prelaskom na ugovore po angažmanu broj samostalnih umetnika povećati. S druge strane, pošto će samostalni umet-

nici, sva je prilika, sami snositi troškove penzijskog i zdravstvenog osiguranja, može se očekivati da će rasti i iznosi pomenutih minimalaca.

Poslednjih nekoliko meseci, baš povodom samostalnih umetnika i plaćanja doprinosa za socijalno, zdravstveno i penzijsko osiguranje, vode oštru raspravu Sekretarijat za kulturu Skupštine Beograda i umetnička udruženja. Dvanaest udruženja odlučilo je da status samostalnog i istaknutog umetnika dobije 1.578 njihovih članova. SDUS u tom broju participira sa skromnim brojem – 153. Svojevremeno se malo umetnika odlučivao za ovu vrstu samostalnosti i slobode. Sám status značio je neku vrstu počasti, a s godinama je, izgleda, postao socijala, i noćna mora gradskog budžeta. Gorica Mojović, u gradskoj vladi zadužena za kulturu, tvrdi da ne postoji nikakva zakonska obaveza Beograda da uplaćuje doprinose za samostalne umetnike. Obaveze su nestale ukidanjem sizo-va i fondova. Ako bi grad namirivao doprinose za sve koji se u umetničkim udruženjima vode kao samostalni, na to bi otišla gotovo polovina budžeta namenjenog kulturi grada. Mojovića insistira na tome da je plaćanje doprinosa socijalna kategorija. „Sasvim je u redu da za jedan broj istaknutih i značajnijih umetnika koji ne mogu da ostvare prihod doprinose plaća država. Ali, ako neko ostvaruje toliki prihod da plaća porez – u prošloj godini porez se plaćao na prihod veći od 300.000 dinara, uz različite olakšice – nema razloga da ne plaća doprinose.“ Kad bi umetnici sami upla-

ćivali doprinose, to bi iznosilo od 1.500 do 2.500 DM godišnje, što za jedan broj umetnika, smatra Mojovića, ne bi predstavljalo nikakvo opterećenje.

Gorica Mojović odbacuje tvrdnje umetničkih udruženja da se gradska administracija finansira iz poreza na autorske honorare. Šta je s umetnicima koji žive i rade u inostranstvu, tamo plaćaju poreze i takse, a ovde im država „pokriva“ zdravstveno i penzijsko osiguranje? U ovoj godini za te doprinose bi trebalo izdvojiti 80 miliona dinara. Da li taj novac uložiti u programe i poboljšanje uslova rada u kulturi ili doprinose za samostalne umetnike? Danica Maksimović, predsednica SDUS, i sama samostalni umetnik, upozorava da se nekadašnja čast u današnje vreme pretvorila u socijalu. Nije za to da se ukine status samostalnog umetnika kome se doprinosi plaćaju iz gradskog budžeta, ali smatra da je neophodno ustanoviti nove kriterijumi po kojima bi se taj status zaslužio. Očigledno je da na nivou grada mora postojati komisija koja će kvalifikovano raspravljati i donositi odluke na osnovu predloga udruženja. Valjalo bi da i finansijska kontrola bude ažurnija. Ako neko plaća porez, može da plaća i doprinose. Maksimovića primećuje da ni evidencije nisu tačne. Ne bi je iznenadilo ako bi se utvrdilo da se doprinosi plaćaju i za ljude koji su odavno u angažmanu, ili su otišli u penziju, ili su sišli sa životne scene. Predsednica dodaje da ne plaća samo Beograd svojim umetnicima, čine to i druga mesta, s tim što manji broj umetnika traži i manje izdataka.

O čemu je cela ova priča? O kulturi koja je kiseonik, zakonu koji je boca s kiseonikom i vremenu koje prolazi. „Trenutno je pravo pitanje ono o promenama“, kaže Darijan Mihajlović. Promene ne mogu bez zakona o pozorištu. Mi-

nistar Lečić je poredao zakone po nekom redosledu, radna verzija zakona o pozorištu čeka svoj red. Zaposleni u pozorištima se vrpole, mladi su nestrpljivi, poslodavci još mogu po starom. Ovih dana kruži priča da je osam glumaca odbilo jednu televizijsku ulogu, da bi je prihvatio – deveti, navodno ispod cene.

Ministarstvo za kulturu Srbije možda može bez „Ludusa“, ali „Ludus“ ne može bez priložništva Ministarstva za kulturu Srbije. „Vrednost dara nije mera dara; njegova mera vrednosti je vrednost koju ima za darivanoga“, kaže stara tamilaska mudrost.

ZASTITITE SE

Pismo članovima Sindikata dramskih umetnika

Drage kolege,

Sindikat dramskih umetnika je Vaša organizacija koja je u mogućnosti da pomogne kolegama sa zdravstvenim ili pravnim problemima isključivo ako poseduje finansijska sredstva. Do sada smo pomagali koliko smo mogli, uzimajući u obzir da se izdržavamo isključivo od Vaše članarine. Za razliku od SDUS-a, koji pomaže i Ministarstvo za kulturu, Sindikatu je glavni prihod članarina, a nju plaća samo 30 % članstva. S tim sredstvima smo u stanju da tek ponekad pomognemo članovima, a jedva uspevamo da pokrijemo troškove organizacije, slanja obaveštenja i dr. Kada bi svi plaćali članarinu Sindikat bi mesečno imao oko 50.000 dinara prihoda sa čime bi mogao da obezbedi i mnogo bolju pomoć svim kolegama. Za sada od članarine pristize samo oko 15.000 dinara mesečno a sa tim sredstvima je nemoguć opstanak Vašeg Sindikata.

Pokrenuli smo inicijativu za zaštitu minimalnih honorara da zaštitimo profesiju i sprečimo da naš rad vredi koliko i ucena poslodavca (bilo da je u pitanju tv, radio ili pozorište).

Borimo se za to, da nije u pitanju IME poslodavca koji ne poštuje pravila igre, već sistem koji to sprečava.

Napominjem da rad svih članova Upravnog odbora, Saveta i Nadzornog odbora nije plaćen. U pitanju su ljudi koji žele da podignu nivo svoje profesije i njima je potrebna Vaša podrška.

U Srbiji ima 32 profesionalna pozorišta i svako od njih ima svoje probleme kojima se Sindikat svakodnevno bavi.

Osnovali smo Fond za decu članova i Fond za zakon o pozorištu.

Mi ne možemo, ako želimo da korektno poslujemo, uzimamo iz tih fondova sredstva i pokrивamo druge troškove te zato apelujem da proverite da li se u Vašem pozorištu plaća članarina.

Da bi platili troškove pravne zaštite članova ne možemo da uzimamo iz Fonda za decu članova.

Kada pregovaramo s RTS-om ili Ministarstvom mi imamo posla s pravnici. Budući da niko od nas nije spodoban da bude advokat već samo glumac, dramaturg ili reditelj, nismo u stanju da pregovaramo s pravnim službama bez pomoći pravnika koje nemamo čime da platimo.

Ova vrsta zaštite je verovatno i najvažnija jer ako se utvrde minimalci, ako se spreči višemesečno (NE)isplaćivanje honorara i ako budu ustanovljeni fer uslovi s poslodavcima, Sindikat će imati manje brige oko toga kako, recimo, pomoći bolesnima. Danas je više brige posvećeno pitanju da li neko vezuje pojas u kolima nego da li ima lekove kada je bolestan.

Zbog svega pomenutog Upravni Odbor Sindikata dramskih umetnika je doneo ODLUKU da svi naši članovi u toku

marta i aprila odigraju predstavu-korisnicu za Fond pravne pomoći.

Sredstva iz tog fonda će biti korišćena ISKLJUČIVO u sledeće svrhe:

- plaćanje troškova sudskog spora između našeg člana i poslodavca
- pravnu pomoć na izradi ugovora o minimalnim honorarima
- troškove evidencije (NE)isplaćenih Vam honorara

Ako Vam nije potreban Sindikat koji bi se brinuo o Vašim MINIMALNIM pravima, molimo Vas da nas o tome obavestite, jer ćemo sve koji ne plaćaju članarinu u sledećih 6 meseci isključiti iz članstva Sindikata dramskih umetnika. Jer, članarina je USLOV da budete član.

Da bi Vam bilo lakše da se bavite svojim poslom Sindikat može da nadzire da li ste plaćeni ispod minimuma poštovanja profesije, da li ste snimali 15 umesto 8 sati dnevno, da li su Vam plaćene reprize, da li dobijate tantijeme, da li Vam je kolega na crnoj listi, da li Vam je isplaćen honorar u zakonskom roku, itd.

Napominjem da su slični sindikati u Evropi i svetu finansijski mnogo jači od ma kojeg pozorišta ili pojedinačnog producenta, pa su otuda i u mogućnosti da zaštite prava članova od kabadahijskog ponašanja.

Razmislite o tome da li ćete biti u stanju da sutra platite više stotina maraka za izlazak advokata na sud kad Vam kažu da nema para, da li ćemo primiti pomoć ako izgubimo posao (i nama će se to desiti), da li Vam kolega obara cenu jer nema osećaj za SOLIDARNOST.

Platite članarinu!
S poštovanjem,
Darijan Mihajlović
Predsednik Upravnog Odbora SDU

PREDLOG MINIMALNIH HONORARA

Predlog je usvojen na Skupštini Sindikata dramskih umetnika, 4. februara 2002.

Minimalni honorari članova Sindikata za rad u svim medijima u kojima rade (pozorište, televizija, radio, film i drugo)

Minimalni honorari (netto) predstavljaju honorare ispod kojih član Sindikata ne sme ugovarati svoj posao. Maksimalni honorari nisu limitirani.

GLUMCI: minimalni honorari (netto):

Pozorište (budžetsko)

a) Za izvođenje (prema broju mesta u sali i ceni karte, odnosno na svakih 100 mesta određeni broj karata po punoj ceni, bez obzira na popunjenost sale):

1. za glavnu ulogu, po predstavi... 4 karte, tj. 4 % od broja mesta X puna cena karte

2. za srednju ulogu, po predstavi... 3 karte, tj. 3 % od broja mesta X puna cena karte

3. za epizod. ulogu, po predstavi... 2 karte, tj. 2 % od broja mesta X puna cena karte

Primer: minimalni honorar po predstavi za glavnu ulogu u pozorištu koje ima salu od 246 mesta, sa punom cenom karte od 300 din. iznosi 2.952 dinara (246 mesta x 4% = 9,84 karata x 300 din. = 2.952 din)

b) Za pripreme (uključujući general. probe i pretpremijere):

1. za glavnu ulogu ..... 800 dem
2. za srednju ulogu ..... 600 dem
3. za epizodnu ulogu ..... 400 dem

c) Za zamenu kolege u predstavi („uskakanje“): isti minimalni honorari kao pod (b) za pripreme + isti minimalni honorari za izvođenja kao pod (a)

– isti minimalci važe i za privatno pozorište

– kod privatnog pozorišta: u ugovoru zaštititi se garantovanim brojem izvođenja

– ugovor glumca sa pozorištem mora sadržati datum premijere

– ugovor obavezno mora biti potpisan pre premijere

– gostovanja u Srbiji: netto honorar uvećava se za 25% za putovanje na razdaljini do 100 km, za 50% za putovanje na razdaljini preko 100 km i 80% za putovanje na razdaljini preko 200 km
– gostovanja u inostranstvu: utvrditi honorar aneksom ugovora

Televizija

– za sve vrste snimanja radni dan, uključujući i pauzu, ne sme trajati više od 8 sati

– minimal. honorari uvećavaju se za noćni rad (od 22:00 do 6:00) za 30 %.

a) TV serija (od 10 - 45 minuta):

1. za glavnu ulogu, po epizodi ..... 700 dem

2. za srednju ulogu, po epizodi ..... 400 dem

3. za epizodnu ulogu, po epizodi ..... 200 dem

b) TV drama (od 45-60 minuta): za sve uloge,

po danu snimanja ..... 300 dem

c) TV film (od 60 minuta i više):

– za sve uloge, po danu snimanja ..... 500 dem

d) učešće u kratkoj igranoj formi (do 10 minuta)

dnevno ..... 200 dem

e) učešće u TV emisijama:

1. učešće u zabavnim emisijama (šou programi tipa *Obraz uz obraz*, *Sedam plus sedam* i sl), po danu snimanja ..... 300 dem

2. vođenje programa, po danu snimanja ..... 300 dem

3. gostovanje u zabavnom programu (bez glumačkog zadatka, tipa *Do posled-*

njeg daha, *Minimaksovizija*, *Šizikarijum* i sl)

dnevno ..... 100 dem

f) sinhronizacija i nadsinhronizacija, po urađenom minutu epizode:

– do 30 minuta ..... 2 dem

– do 60 minuta ..... 3 dem

– preko 60 minuta ..... 3.50 dem

– čitanje off-a, naracija, po danu snimanja ..... 100 dem

g) reklama, spot - po danu snimanja ..... 500 dem

* precizirati broj emitovanja i drugo

– reprize: 30% od onog honorara koji je glumac ugovorio sa TV kućom; u slučaju repriz. emitovanja emisija u vreme kada je Sindikat izmenio, tj. povećao minimalne honorare, honorar koji je glumac ugovorio revalorizuje se u skladu s tim izmenama

– video-prava regulišu se posebnim ugovorom

Radio

a) Radio drama

1. za glavnu ulogu, po danu snimanja (do 5 sati) ..... 100 dem

2. za srednju ulogu, po danu snimanja ..... 70 dem

3. za epizodnu ulogu, po danu snimanja ..... 50 dem

b) vođenje emisija, po emisiji ..... 50 dem

– reprize: isto kao kod TV

Film

a) sve uloge, po danu snimanja ..... 500 dem

b) nadsinhronizacija, po minutu ..... 10 dem

* alternativno pod a): određeni % od budžeta filma (glavna ul. 3%, srednja ul. 2%, epizodna uloga 1,5 %) ???

– studentski film: glumac može prihvatiti da bez naknade igra u takvom filmu, ali obavezno zaključuje autorski ugovor s producentom u kome je naveden njegov glumački zadatak, vreme snimanja, besplatno učešće i drugo. U ugovoru predvideti i slučaj da producent komercijalizuje takav film i honorar za glumački zadatak.

– isto važi i za nastupe u humanitarne svrhe

Ostali nastupi

a) vođenje promocija političkih partija, dnevno ..... 1.500 dem

b) vođenje promocija firmi, dnevno ..... 1.000 dem

c) vođenje programa uživo (festivali i sl), dnevno ..... 300 dem

REDITELJI: minimalni honorari (netto):

1. režija predstave ..... 3.000 dem

+ tantjeme 3,50 % od prihoda po predstavi

– režija diplomatske predstave: individualni dogovor sa upravom pozorišta

– u slučaju da nisu autorskim ugovorom ugovoreni tantjemi, reditelj može zahtevati da se u tom ugovoru navede da je pozorište dužno da po 50-om izvođenju predstave isplati reditelju 1/3 ugovorenog honorara, a nakon 100-tog izvođenja predstave ceo ugovoreni honorar

– u slučaju uvežbavanja alternacija („uskakanje“) koje zahteva više od 5 dana rada, odnosno proba: autorski honorar se određuje u zavisnosti od broja proba i ugovorenog honorara za prvo izvođenje (izračuna se vrednost jednog dana (proba) i pomnoži sa brojem dana (proba)

– autorski ugovor mora sadržati odredbu da pozorište ne može menjati glumačku podelu bez saglasnosti redite-
lja

– autorski ugovor mora definisati minimalni broj sastanaka rediteljsa tehničkim direktorom pozorišta i drugim saradnicima na predstavi

– autorski ugovor mora sadržati posebno iznos sredstava za putne troškove, smeštaj i ishranu reditelja

– u autorskom ugovoru predvideti dinamik isplate honorara: 30% po zaključenju ugovora, 30% kada je komad postavljen i 40% na dan premijere

– autorski ugovor mora da sadrži pravo reditelja na internu audiciju u pozorištu

Televizija

1. režija TV drame ..... 3.000 dem

2. režija TV serije, po epizodi ..... 1.000 dem

(alternativno za 1. i 2.: po danu rada ..... 300 dem)

Reprize: 30% od ugovorenog honorara revalorizovanog na dan isplate (videti: Glumci-Televizija)

Radio

* po danu snimanja (do 8 sati) ..... još nije dogovoreno

Film

– izrada knjige snimanja

Ostalo

1. režija promocija i sl. .... 1.500 dem

DRAMSKI PISCI: minimalni honorari (netto):

Pozorište

1. celovečernja originalna drama, otkup ..... 3.000 dem

plus tantjeme bruto minimum 10% od prihoda svake izvedene predstave

2. dramatisacija ..... 2.500 dem

plus tantjeme bruto minimum 5% od prihoda svake izvedene predstave

3. kratka forma ..... 2.000 dem

plus tantjeme bruto minimum 10% od prihoda svake izvedene predstave

– autorski ugovor pisca ne bi trebalo da sadrži rok u kome pisac ne sme da ponudi svoje delo drugim zainteresova-

nim kućama, a ukoliko Pozorište insistira na tom roku, onda je cena otkupa dela veća

– cena otkupa je veća i za ono pozorište kome pisac daje pravo prai-
zvedbe

– u autorski ugovor obavezno uneti obavezu poslodavca da po potpisivanju ugovora, odmah i u celosti isplati pisca za otkup njegovog teksta, bez obzira da li će i kada biti izveden taj tekst

– u autorskom ugovoru predvideti prava pisca za snimanje, štampanje teksta, sve oblike reprodukcije teksta

– u autorskom ugovoru predvideti obavezu poslodavca da ne dozvoli menjanje teksta pisca bez njegove saglasnosti u procesu realizacije predstave, kao i kasnije u izvođenju predstave. Jedan od načina zaštite pisca i njegovog teksta od prevelike intervencije na njemu (preko 30% izmenjenog teksta) je obaveza pozorišta da na prai-
zvedbi objavi dramu

– u slučaju narudžbine teksta, pisac zaključuje 2 autorska ugovora s poslodavcem: prvi ugovor po narudžbi teksta koji sadrži rokove za isplatu otkupljenog teksta (50% odmah po narudžbi, a 50% odmah po predatoj verziji teksta) i drugi ugovor koji se odnosi na autorska prava pisca kod svakog izvođenja predstave. Kod narudžbine teksta, pozorište preuzima rizik i nema obavezu njegovog izvođenja, a pisac ima pravo da dalje svoj tekst proda drugom poslodavcu

– u autorskom ugovoru predvideti tantjeme od predstava koje se izvode na gostovanjima: poslodavac mora računati ugovoreni procenat od prodaje pune sale

– u slučaju da amaterska pozorišta bez znanja i saglasnosti pisca koriste njegovo delo-Sindikata mora naći mehanizme zaštite !

Televizija

1. originalna drama ..... 3.000 dem

2. serija, po epizodi .. nije dogovoreno

ŠTA DA SE RADI?

Osnivanje Agencije kao postupak u rešavanju problema mladog glumca

Marijana Krunic

Udosadašnjim raspravama o problemu mladog glumca kod nas uvek se govorilo o samom problemu, a nikada o načinu rešavanja tog problema. Problem postoji, i to veliki. U Srbiji trenutno postoji pet glumačkih akademija sa kojih u proseku godišnje izade 50 glumaca. Činjenica je da nema posla za sve, što znači da će opstati samo najbolji. Postavlja se pitanje ko su najbolji i kako ih prepoznati?

Prvi korak za rešavanje ovog problema bio bi osnivanje Agencije pri Savezu dramskih umetnika Srbije u kojoj bi bila baza podataka svih članova. Agencija bi se bavila posredovanjem i zastupanjem glumaca radi iznalaženja angažmana u filmskim, televizijskim, pozorišnim i drugim projektima tako što bi pravila reklamni materijal (biografije, bukove, fotografije...) i informisala poslodavce o svim podacima iz umetničke delatnosti svojih članova. Na taj način bi lakše došli do ostvarenja organizovanja audicija za određenu ulogu, jer bi poslodavac na

jednom mestu mogao da pronade sve što mu je potrebno. Takođe bi se prezentovali mladi ljudi koji nisu imali šansu da pokažu ono što umeju.

Razumljivo je da reditelj za neku posebnu ulogu ima unapred određenog glumca koji bi najviše odgovarao. Međutim, zbog nedostatka vremena ili zbog nekog drugog razloga, reditelji i producenti za neke uloge angažuju ljude iz svog okruženja. Razlog za takvo stanje je i mala produkcija, ali i raštrkanost glumaca za koje poslodavci i neznaju da postoje. Jedini način rešavanja tog problema je okupljanje svih ili bar većine glumaca na jednom mestu, odnosno osnivanje Agencije.

To bi bila prva Agencija tog tipa u Srbiji, a poznato je da u svetu to vrlo dobro funkcioniše. Time bi se poslodavcima dala veća ponuda školovanih glumaca, kvalitetnim glumcima šansa da uspeju u svojoj profesiji, i kao rezultat dobili bi mnogo kvalitetnije projekte.

kratka igrana forma ..... 500 dem
4. kratka forma ..... 500 dem
– reprize: 30% od ugovorenog autorskog honorara revalorizovanog na dan isplate (videti: Glumci-Televizija)

Radio

1. originalna drama ..... 1.000 dem

2. dramatisacija ..... 500 dem

* reprize: 30% ugovorenog autorskog honorara revalorizovanog na dan isplate (videti: Glumci-Televizija)

Film

1. scenario: (mogućnosti)

a) u odnosu na budžet filma:

– budžet do 400.000 dem: 3-4% ulazi u fond za scenario

– budžet od 400.000 - 1.000.000 dem: 2-3% ulazi u fond za scenario

– budžet preko 1.000.000 dem: 1% ulazi u fond za scenario

(ako učestvuje više koscenarista, procenat se deli po dogovoru na svakog od njih)

b) procentualno učešće u distribuciji filma: ?

c) fiksnu: 10.000 dem, odnosno 12.000 dem (deli se ako ima više koscenarista)

– Studentski film: umetnik može raditi ili dati svoje delo bez nadoknade, ali obavezno mora tražiti od producenta autorski ugovor u kome je to navedeno

– U slučaju da se studentski film komercijalizuje, predvideti takav slučaj u autorskom ugovoru, odnosno ugovoriti honorar

Ostalo

DRAMATURZI: minimalni honorari (netto):

Pozorište

1. dramaturg na predstavi ..... 1.000 dem

Televizija

Radio

Film

Ostalo

* za sve umetnike videti koje su obaveze umetnika kod reklame predstave, filma, serije...

* videti koja su prava kod emitovanja predstava na TV

* tražiti od TV kuća obaveštenje šta tačno predstavlja zabavni program

PIŠI KAO ŠTO GOVORIŠ - ČITAJ KAKO JE NAPISANO

Paralelno, Sindikat dramskih umetnika pravi cenovnik minimalnih honorara za svoje članove. Računajući pri tom prosečnu cenu karte od 300 dinara, odnosno 5 Evra, i punu salu prodatu po odgovarajućoj ceni. E, to čudo bih volela da vidim. Kao i sva srpska pozorišta! I za odrasle, i za decu, a i uopšte. Lepo je planirati da pripreme novog projekta dramskom umetniku za glavnu ulogu budu 400 Evra, tj. 50 EU po odigranoj predstavi. Jedino nisam sigurna kako će taj cenovnik biti objavljen zaposlenim glumcima koji za isti posao u matičnoj (za sad) kući ne mogu da dobiju mnogo preko plate koja se kreće u rasponu od 100 do 350 EU!

(iz teksta STROGO KONTROLISANI VOZovi, M. Jeremić, „Ludus“, br. 91) COPY pa PASTE (zarad istine).

a) Za izvođenje (prema broju mesta u sali i ceni karte, tj. na svakih sto mesta ODREĐENI broj karata po punoj ceni, bez obzira na popunjenost sale):

1. za glavnu ulogu, po predstavi: 4 karte, tj. 4% od broja mesta x puna cena karte

Zamalo da nam se omakne pa da Sindikat dramskih umetnika profitira na jednom „Ludusu“. Bio bi zaista predsednik kada bi se desilo da Sindikat dramskih umetnika tuži „Ludus“ po Zakonu o Informisanju. Da bi se izbegla slobodna tumačenja predloga minimalnih honorara i da bi „Ludus“ izbegao sud, dozvolite da objasnim pojam minimalnih honorara. Član upravnog odbora Slobodan Ninković, rekao je da je već čuo da se zaposleni bune jer će gostujući glumac po predstavi uzimati 800 DM! MOLIM VAS pročitajte šta PIŠE u predlogu minimalnih honorara koje su članovi Sindikata dobili na kućne adrese pre no što išta izjavite.

Sledi obrazloženje samo za članove.

ZA PRIPREMU PREDSTAVE MINIMALNI honorar glumca koji ima glavnu ulogu je 24.000 dinara. Ukoliko uračunate da on od ovoga za mesec dana možda mora da plati doprinose koji iznose oko 6.000 dinara (uvećajte platu od 350 DM za taj iznos, bar ponekad, jer

ima i takvih koji nemaju status slobodnog umetnika, a igraju), a povrh toga (ukoliko je slobodni umetnik) nije plaćen dva meseca preko leta, onda je jasno zašto je ovo MINIMALNI honorar za pripremu glavne uloge. Takođe, ta brojka može da se umanji do 30% uz saglasnost Sindikata (preporuka za unutrašnjost). Takođe, zapitajte se da li glumac može da baš svakog meseca priprema predstavu u kojoj igra glavnu ulogu i za to dobija 24.000 dinara za pripremu?

Što se tiče gorepomenute računice oko MINIMALNOG honorara po predstavi, evo i tog obrazloženja. Sindikat će s upravnima dogovoriti srednju cenu karte da se ne bi obračunavala svaka predstava. Jer, LEPO NIGDE NE PIŠE, da se računava cena karte od 300 dinara. PIŠE nešto drugo (pogledaj verzal reč – ODREĐENI). Ovaj iznos određivaće se od pozorišta do pozorišta. Tako smo s Pozorištem „Boško Buha“ izračunali da je trenutno MINIMALNI honorar za glavnu ulogu oko 1.700 din. Ako zaposleni koji ne igraju van svog pozorišta shvate da je podrška minimalnim honorarima eufemizam za SOLIDARNOST, onda tako čuvaju i sebe u budućnosti, kao svog kolegu danas.

O ostalim MINIMALNIM honorarima napisaćemo poseban tekst kako ne bi ubuduće dolazilo do ovakvih zabuna. Ovo su pravila igre koja još nije počela.

E sad, hajde da budemo iskreni pa da kažemo da zakon o pozorištu i nije najveći problem. Trenutno je na snazi Zakon o radu koji je mnogo rigorozniji od predloga zakona o pozorištu bar što se tiče zaposlenih. Zašto se ne primenjuje? Pa nije kriv Sindikat ako propiše svoje minimume, a desi se da neko pozorište nema glumca za svoju predstavu i onda Sindikat kaže da gostujući glumac mora da bude plaćen. Problem je tada što upravnik ne sme, ili ne zna, da možda može da tog glumca i zaposli, naravno ako otpusti nekog drugog. Suviše komplikovano? Čekamo zakon o pozorištu, budimo iskreni, jedino zbog toga što će, ako se pozorišta ukinu, pa istovremeno ponovo oforme (kao u Hrvatskoj), imati mogućnost da ponovo zapošljavamo, a da

ne otpuštamo iako se to, u stvari, svodi na isto. Drage kolege, već sada možete biti otpušteni kao tehnološki višak. Sa, čuo sam, tri do pet plata otpremnine.

Ko se bunji? Oni koji nemaju poverenja u svoj ansambl pa im je lakše da optuže Sindikat što traži da se pristojno plaća i debitant i glumac sa stažom koji dolaze van ansambla. Mislim da je u pitanju poštovanje profesije u celini. Sindikat je odavno tražio da mu se pošalju optimalne sistematizacije radnih mesta. Prepoznajte se upravnici koji to niste učinili. Ili vas nešto muči, neki „neophodni“ službenik-neradnik. Zbog toga mladi glumci misle da je ovaj potez u redu, jer su uglavnom oni ti koji ispaštaju. Dovode ih do ludila upravnicike varijacije na temu koliko treba da budu MINIMALNO plaćeni. Čast upravnicičkim izuzecima. Ali, nije loše reći: MINIMALCI predstavljaju stav od koga se neće odustati. Pa izračunajte jednom koliko zarađuje taj mladi, pa još diplomirani, glumac koji igra npr. dve srednje uloge 5 puta mesečno (jer je ovo mala pozorišna sredina) i pri tom nema status i neplaćene doprinose (ako me još naljutite navešću i imena). MNOGO

MANJE od nekog ko dolazi svakog prvog po svoju platu i nije zaigrao godinama, a da ne pričamo o ostalim službama, tere-tanama, itd. Dokle ćemo biti državni činovnici, pa je trenutno razlika između onog koji radi i onog koji ne radi u nekoliko stotina dinara? Kome da objašnjavamo zašto neko ima 350 DM mesečno i doprinose, a gostujući glumac 800 DM za pripremu? Pa zar nije posao upravnika da traži zakon i ugovore, ili je i za to kriv Sindikat koji se igra u pesku dok je neko drugi plaćen da razmišlja? Zašto onda ne priznate da ste upravnici socijalnih ustanova a ne profesionalnih kuća? Čemu ta demagogija? Ili smo svi pomalo nenormalni pa nismo svesni od čega se i ko pravi pozorišni čin...

Da podsetimo. Upravni odbor Sindikata dramskih umetnika dobio je mandat od Skupštine Sindikata da ugovori ove MINIMALNE honorare. Upravnici, koji su uglavnom i članovi istog Sindikata, blagonaklono poručujemo-saradujte s okupatorom (Sindikatom). Za naše dobro.

P.S.

Neka ovo sad bude reklama za Sindikat koji treba da bude i biće servis

dramskih umetnika. U tom smislu u sledećih 30 dana proradiće NOVI SERVIS koji će se zvati FOND 4%. Ako ste član Sindikata, redovno plaćate članarinu i prijavite se za ovaj servis, imate uslove da koristite ovu uslugu. Vaša članarina će od tada biti sabirana i o tome će se voditi evidencija. Na taj Vaš „račun“ ćete takođe moći da uplaćujete 4% vaših honorara (ako želite i više od 4%) i time ćete uvećavati Vaš „račun“. Ako vam se desi da vam treba advokat, jer imate spor s poslodavcem oko isplate honorara, ili u slučaju bolesti ili gubitka radnog mesta, dobićete sve članarine koje ste do tada uplaćivali, kao i novac s vašeg „računa“. Budući da će se Fond redovno puniti i iz članarine, komisija Sindikata će vam odobriti novac i preko toga, shodno trenutnom stanju Fonda. Još lakše će vam biti ako potpisujete tipske ugovore Sindikata, jer će po tom ugovoru automatski biti uplaćivano 4% Sindikatu od vašeg honorara. Informacije o ovom servisu dobićete i na kućne adrese.

S poštovanjem,
Darijan Mihajlović

(Autor je predsednik Upravnog odbora Sindikata dramskih umetnika)

S PRIJATELJIMA JE LAKO

Međunarodni pozorišni festival Slavija 2002, prvi je privatni festival kod nas. Njegov domaćin i organizator je pozorište »Slavija«, takođe privatno. Obe pojave su presedani u našem budžetskom pozorišnom životu

Sonja Ćirić

Pozorište umesto magazina

Isti recept primenjen je i na pozorište. Od otvaranja, pre 4 godine, 4 zaposlena i mnogo prijatelja uradilo je 26 premijera. Na repertoaru prevladavaju komedije. Autori i učesnici rade po ugovoru, a predstave se igraju koliko to publika želi. Najstarija predstava je *Alo ode mobilni* Radeta Bojičića u režiji Zlatana Dorića. Vladan Gajović ju je igrao više od 250 puta. Do sada su dobili prvu nagradu publike Festivala monodrame i pantomime u Zemunu (*Akt* Sonja Knežević), dok je predstava *De god sam bio svud sam poginuo* Zlatana Dorića s Vladanom Gajovićem i Ivanom Jovanović više puta nagrađivana. Kad niko nije pozivan na gostovanja u inostranstvo, „Slavija“ kao privatno pozorište jeste. Bili su na Festivalu mediteranskih zemalja u Bariju, *Amerikanca u Beogradu* Branislava Nušića igrali su Nela Mihajlović, Sonja Knežević, Gojko Baletić i Boško Puletić u režiji Velje Mitrovića.

Zašto je novac uložio u pozorište a ne u nešto unosnije? Batrić Žarković ne razume pitanje. Kaže da ovo pozorište uopšte ne smatra privatnim, „toliko ljudi je uložilo svoju energiju u njega da nikako ne može da bude privatno“. Prostor je iznajmljen na 20 godina. Pre „Slavije“ je tu bio magazin. „Napravili smo salu s 350 mesta i tržni centar u holu koji nas pomaže dok ne stanemo na noge. Ovakvih prostora ima bezbroj, pa ne znam zašto nema i više pozorišta kao što je naše. U Budimpešti je ceo deo grada u bulevarskim pozorištima i svake večeri

Počecemo od kraja, od Festivala. Održava se od 9. do 16. II, na programu je 11 predstava, 3 iz Beograda, ostale iz inostranstva. Imena učesnika i izbor predstava dovoljno su atraktivna i obećavajuća najava Festivalu. Festival otvara *Hasanaginica* Ljubomira Simović, NP Beograd, režija Jagoš Marković. U predstavi *Jakov grli trnje* (Centar za kulturu Bar, režija Blagota Eraković) igraju Miša i Svjetlana Janketić, Dragica Tomas, Slobodan Marunović i drugi. Predstavu *Čovek slučajnosti* Jasmine Reze, Slovenskog narodnog gledališta iz Ljubljane režirao je Zvone Šedlbauer, a igraju Milena Zupančić i Ivo Ban. Iz Bitolja dolazi Elena Moše s predstavom *Edit Pjaf*. Dragan Jovičić i Selma Alispahić igraju u predstavi *Joj Karmela*, a Kaća Dorić i Zoran Bečić u Joneskovim *Stolicama*, obe predstave su Sarajevskog ratnog teatra. Iz Sarajeva dolazi i Josip Pejaković s *Čovjekom na četiri noge*, iz Banja Luke NP s *Kokoškom* Koljade. Zijah Sokolović dolazi iz Beča i igra *Kabare i... kabarel*, a Rade Šerbedžija stiže iz Londona s predstavom *Prijatelj ga, kaže, više ne poznaje*.

„To su nam prijatelji, pozvali smo ih, i odazvali su se“ kaže Batrić Žarković, jedan od vlasnika pozorišta. „Plaćamo im samo boravak. Da ovakav festival organizuje država, trebalo bi novca koliko bi nama bilo dovoljno da lagodno napravimo jednogodišnju produkciju. Znači, nema tajne, ima samo mnogo prijatelja.“

su puna. Siguran sam da bi isto bilo i u dvomilionskom Beogradu.“

Važna je navika

U februaru imaju 30 predstava. „Što ne prodamo na blagajni (a ulaznice su 200 dinara) ponudimo kolektivima po nižoj ceni. Bolje i da pola sale prodamo jeftinije nego da ne prodamo uopšte. Ne biramo dane za predstave, igramo i kad je praznik, i utakmica, i slava. Nekad je sneg pa ljudi neće da izadu iz kuće, nekad vrućina pa ljudi neće da uđu u pozorište, ali u proseku smo zadovoljni.“ S repertoara, Batrić Žarković izdvaja *Damin gambit*. Miša Janketiću su morali da nadu alternaciju, Mrguda Radovanovića, da bi mogli da igraju koliko se traži. U predstavi još glume Dragan Petrović, Nebojša Ljubišić, Bojana Maljević, Vlasta Velisavljević i Vuk Kostić, mladi glumac koji je počeo ovde i za godinu dana stigao do Narodnog pozorišta. Preporučuje, zatim, i *Tri boje duge* Radoslava Pavlovića u režiji Jovice Pavića. Igraju Marko Nikolić, Ljiljana Stjepanović i Anastasija Radoković. Petar Božović govori tekst Matije Bečkovića *Čeracemo se još*. Milan Karadžić je režirao tekst Stevana Koprivice *Tajna plave ptice*, a igraju Tanja Bošković, Ivan Jevtović i Boba Latinović, u *Sezoni naručenih ubistava* Radoslava Dorića igraju Miša Janketić, Danica Maksimović, Sonja Knežević i Vladan Gajović... Glumci i autori dobijaju procenat od zarade predstave, što je „uglavnom pola, a nekad i cela plata za veće.“

Tri prepodnevna termina besplatno ustupaju Lutkarskom pozorištu „Pinokio“ da deca iz centra ne moraju da idu u Zemun. „Računica je sledeća: nismo mogli da napravimo svoju dečju scenu pa smo pozvali „Pinokio“ u goste, a publika se tako navikla da ovde gleda dečje predstave, pa će, kad na jesen otvorimo svoju scenu, nastaviti da dolazi.“

Organizovanje Festivala Slavija 2002. je i odličan marketinški potez. Jer, o sceni u Svetosavskoj ulici, u Beogradu, ne zna se koliko ona zaslužuje, zbog odsustva reklame. Skupo im je kaže Batrić Žarković, više im se isplate, a i efektnije su, ovakve akcije. „Od Festivala će korist imati i grad i mi. Ako možemo, ne vidim zašto ne bismo priuštili tako nešto svima nama.“

Kulturno prosvetna zajednica Opštine Požarevac povodom održavanja pozorišne manifestacije Glumačke svečanosti „Milivoje Živanović“

raspisuje

KONKURS za ESEJ O GLUMCU

Pravo učešća na konkursu stiču radovi koji do sada nisu objavljivani.

Kulturno prosvetna zajednica opštine Požarevac će imenovati žiri koji će proglasiti najuspešnije radove i dodeliti tri nagrade, i to:

prva nagrada - 10.000 dinara i plaketa zlatno pero

druga nagrada - 6.000 dinara

treća nagrada - 3.000 dinara

Žiri će pored nagrađenih radova, odabrati još do pet radova koji će biti objavljeni uz nagrađene u književnom časopisu „Branicevo“.

ESEJ O GLUMCU potpisan punim imenom i prezimenom poslati do 20. marta 2002.godine na adresu: Kulturno prosvetna zajednica opštine Požarevac, ul. Jovana Šerbanovića 1, 12000 Požarevac, sa naznakom „za konkurs“.

Rezultati konkursa biće objavljeni na istom mestu gde i konkurs do 01.04.2002.godine.

PRODUCENTSKI TIM

Kad producenti nisu samo nabavljači para već kreativni nosioci projekta

Jelena Kovačević

Kaže se da konac delo krasi. A stoji i da je dobar kraj osnova novog početka. „Ludus” je proletoš (u broju 83) pisao o poduhvatu dva studenta završne godine Pozorišne i radio produkcije na FDU, Gorane Petrović i Zoje Đorđević. Njihov rad nije bio u strogom smislu dački, ni akademski nego teatarski i životan. Od tada čekamo njihovu predstavu kao potvrdu teatarskog modela – pozorišta koje kreiraju producenti. E, pa, rad je dao plodove, a predstava se redovno igra u somborskom Narodnom pozorištu. Beogradska premijera planirana za februar, povod je za novi susret s Goranom i Zojom i zao-kruživanje priče o producentskom timu. U stvari, povodi nisu i razlog, a on je u želji da progovorimo o autentičnom iskustvu producentskog rada u nas.

U jednom od najnesigurnijih poslova, umetničkom timskom radu, neizvesnost postoji u svim fazama, jer kvalitet i uspeh (koji se ne moraju uvek da se poklope) zavise od mnogo uslova. Utoliko je položaj pozorišnog producenta težak, jer ni dobro isplanirani i izvedeni koraci ne garantuju uspešne premijere. Tako se producentskom timu Zoje i Gorane desilo da reditelj na domak premijere odustane od projekta. A projekat koji preti da se ugasi izaziva jezu. Osećale su se odgovorne za sve prethodno učinjene poteze: obaveze prema sponzorima, somborskom NP, gde su dobile mogućnost da rade, Savezu dramskih umetnika, preko čijeg računa su sredstva stizala, ali i svim učesnicima projekta koje su angažovale. U tom času najvažnija je bila njihova odluka da projekat ne napuste.

Upornost se isplati

Danas shvataju da im se to više-struko isplatilo. Umesto početnog projekta *Tri sobe* za koji su bile angažovale dramaturga Anu Lasić, rad je nastavljen s novim rediteljem, Davidom Putnikom, na Pirandelovom delu *Šest lica traži pisca*. Do promene dramskog predloška došlo je posle odustajanja reditelja Aleksandra Božine i dogovora s Putnikom. Premijera je dočekana u Somboru, a uskoro sledi i gostovanje u Beogradskom dramskom. Mladi producentski tim pobrao je simpatije i s drugih strana, zbog svoje profesionalnosti i istrajnosti. Usledio je poziv direktora Zavoda za proučavanje kulturnog razvika, inače njihovog profesora Vesne Đukić-Dojčinović, da rade u ovoj instituciji.

Odustajanje reditelja nije jedina teškoća na koju su naišle. Mnogo je prepreka koje je rad donosio, ali na koje sada mogu da gledaju kao na zanimljivosti. „Imale smo problema da objasnimo našim saradnicima ko smo, i koliko je ključna naša uloga, jer pokrećemo projekat i finansiramo ga (nalazimo finansije). Mnogi su osećali da ih nas dve pomalo ugrožavamo, što nam nije bio cilj. Samo smo pokušale da na drugačiji način funkcionišemo u pozorištu, naš model je bio drugačiji, pa se malo ko u novini snalazio”, priča Gorana. Kao suprotan primer navodi reakciju novog reditelja: „Davidu smo predstavile projekat koji je još u prvom delu rada menjan (Od *Tri sobe* nastali su *Trbušnjaci i sklekovi*). Osnovna ideja mu se svidela, ali na tekstu je moralo mnogo da se radi

pa smo zajednički rešili da izaberemo novi. Davidu je naš pristup radu odgovarao, posebno da nekoga zajedno s njim radi i s kime on deli ideje o projektu. Učestvovali smo u izradi adaptacije, često s njim razgovarale, a on je lepo prihvatio našu ulogu i mislim da mu je prijalo da radi u takvom timu”.

Do izbora novog reditelja došle su po preporuci Jasne Novakov i Ljubomira Draškića. Na pitanje hoće li prihvatiti i na osnovu kojih kriterijuma ponude drugih reditelja, Zoja i Gorana odgovaraju: „Najčešće su ljudi iz naše struke organizatori i rade nekreativne poslove koji ne traže posebno obrazovanje ni inteligenciju. Otuda mnogi nisu shvatali našu ulogu; razumeli su da nismo samo organizatori, ali nisu sebi mogli da predstavljaju koje su sve naše uloge u nastanku predstave.

„Što se tiče reditelja”, dodaje Zoja, „mislim da je bitno da ljudi shvate da producenti nisu samo nabavljači para. To je važan posao, ali tek jedna od laza. Producenti mogu biti i kreativni nosioci projekta. Ako nisu realizatori kreativne ideje, onda su začetnici. Spremne smo da prepustimo reditelju, scenografu, kostimografu njihov prostor za umetničko ostvarenje, ali želimo da iniciramo ideje, što nam u ovom teškom poslu pruža satisfakciju da smo obavile što smo naumile. Inače, poziv reditelja i ponuda projekta su dobrodošli.”

Kroz smeh se sećaju trenutaka kada su saradnici priznavali da više veruju njima dvema da će dobiti svoj novac nego velikim institucijama. A takvo poverenje su zaslužile samo svojim angažmanom i gradeći korektnu i otvorenu međuljudsku odnose. U ključnom trenutku, ostavši bez reditelja, morale su iznova kontaktirati sve sponzore i obavestiti ih o novoj situaciji, te naći način da ih održe i ne izgube stečeno poverenje. Upravnik somborskog pozorišta, Srdan Aleksić prihvatio je nastavak saradnje, ali je projekat pomeren za novu sezonu. Jednako su pozitivno bili raspoloženi i u SDUS, pa su uplate i dalje mogle da idu na isti račun. U međuvremenu su formirale novu ekipu, animirale saradnike. Za scenografa je odabrana Marija Nikolić, iz Ateljea 212, a kostimograf Sekula Sinadinovski, student završne godine FPU, odsek Kostimografija. Fotograf je ostao isti, a angažovale su novog dizajnera promo-materijala, Aleksandra Subotu, takođe sa FPU.

Apsolutni autori

„U prvom projektu smo nastupile kao apsolutni autori ideje i to je bila idealna varijanta. No, deo producentskog posla su i kompromisi”, primećuje Gorana. „Pošto nam je prvi projekat bio obustavljen, morale smo u narednom periodu da iskoristimo ta sredstva, i stvorimo rezultat – i u odnosu na sponzore, i u odnosu na SDUS, i u odnosu na Pozorište. I nismo mogle mnogo da budemo tvrdoglave, da našu temu forsiramo po svaku cenu i tražimo reditelja koji će je prihvatiti i realizovati baš onako kako smo to mi zamislile. Napravile smo kompromis i pustile Davida da radi. Kreativna uloga producenta time nije umanjena, jer smo i dalje sve zajedno s njim osmišljavale. A da smo se striktno držale

našeg projekta, verovatno ga sad ne bi ni bilo.”

Probe su mogle da počnu. Gostujuća ekipa se 4. X 2001. preselila u Sombor i tu dočekala premijeru 9. XI. Napravljeni su plakati i brošura, na kojoj producenti ukratko izlažu svoju ideju i u objašnjavaju novinu u radu. Za lokalnu TV pripremile su reklamu, animaciju delova s plakata, a za radio džingl. Smatrale su i da je deo njeihove profesionalne dužnosti da se zahvale svima koji su na bilo koji način, novčano ili savetom, učestvovali u uspehu njihovog projekta. Time su pokazale da za njih saradnici postoje i u času kada je posao završen, te da nameravaju da neguju uspostavljene veze.

Gorana i Zoja jednako sistematično pristupaju i beogradskoj premijeri i razmišljaju o daljim gostovanjima po Srbiji. Predstava je „njihovo čedo” sve dok ima publike u matičnoj kući, tj. dok može da traje. Sada su angažovane oko pravljenja medijske kampanje. Već su imale nekoliko gostovanja na elektronskim medijima.

„To je novo iskustvo. Super je bilo što na početku nismo bile sigurne kako ćemo i hoćemo li moći to da uradimo, ali smo

leme već smo to prihvatile kao jedini način rada.”

Šta može da učini mali producentski tim ako rad koči neka druga instanca? Šta činiti kada sponzori moraju da plate porez državi? „Praktično nemamo sponzore, već donatore koji su pomogli produkciju ili bili njeni pokrovitelji. U sponzorskom ugovoru, sponzor se obavezuje da će dati materijal, a producenti se obavezuju da će ih oglasiti na promomaterijalima, ali na konkretan iznos iz ugovora neophodno je platiti visok porez, pa se zato nikome ne isplati da nam uplati ma koja sredstva. Prema donatorima nemamo tu vrstu obaveze. Niko od naših sponzora nije mogao da očekuje da ćemo ih staviti na plakat, ali smo imali prećutni dogovor. Lepo je s njihove strane što su nam verovali i mi smo njihova imena i nazive naveli kao pokrovitelje.”

Teorija i praksa

U tako nejasnim odnosima ljudi pronalaze nove sisteme rada. Kod nas je običaj da se radi „na poverenje”. Poslovi zahtevaju višestruke moralne obaveze a moguće su česte komplikacije. „Nepotrebno se stvara situacija da saradnici nama moraju da veruju. Mi smo to maksimalno poštovali”, veli Gorana. Ali u podtekstu priče stoji da bi odnose trebalo formirati ugovorom i u slučaju odstu-

na vreme”, s ponosom govore Gorana i Zoja. Rad u nesigurnim uslovima stvara irealnu frustraciju. Situacija je bila posebno teška jer producentkinje nisu radile s namerom da zarade novac. Komercijalne predstave kod nas često vode i neprofesionalni producenti koje zanima samo finansijska satisfakcija. Zoju i Goranu je interesovao umetnički teatar: „Nismo razmišljale samo finansijski jer smo znale šta nas čeka ako uspeemo da završimo projekat profesionalno. Nismo za sebe predvidele honorar za pripreme, ali s Pozorištem imamo ugovor da deo prihoda ide nama. Tako da sada zarađujemo od prodaje karata”.

„Ni ubuduće nećemo da ulećemo u projekte koji nas ne bi ispunili. Ne bih bila u stanju da radim nešto ne kvalitetno” kaže Gorana, a Zoja dodaje: „Nikada se ne zna kakva će predstava biti, to je rizik; ali kada bi u startu znali da se ne računa na viši umetnički kvalitet, već se rade dnevnopolitičke teme i gegovi, ne bismo u to ulazile”.

Sa stanovišta producenata, jedna od najbitnijih elemenata unapređenja rada u našim pozorišnim kućama je definisanje razloga postojanja svake kulturne institucije. „To radi osnivač jer daje novac, a može i uprava pozorišta. U menadžmentu se to zove kulturna misija. Onda su marketinški ciljevi konkretna realizacija misije. Prelazi se na usitnjavanje ciljeva, od vrlo opštih do vrlo

Upornost se isplatila: Zoja i Gorana (Foto: Đ. Tomić)

bile svesne da moramo da se pojavimo i pričamo. Za nastupe se pripremamo. Sve nam je lakše i sve se bolje osećamo. Naravno, lakše je kad se snima, kao u emisiji ART kanala o pozorištu.”

Iz savladanih lekcija, s Fakulteta, ali i prakse, Zoja i Gorana su shvatile probleme našeg pozorja. Jedno od prvih se ticalo zakonske regulative da pri podizanju sredstava s računa moraju podneti dokaz na šta troše pare. „Sklopile smo dogovor sa SDUS-om da preko njihovog računa sponzori uplaćuju novac. Mi smo odgovorne sponzoru kako i na šta ćemo taj novac utrošiti a oni su mehanizam kontrole da mi nećemo otići na Havaje”. Država, pod parolom da kontroliše gde idu sredstva, nama pravi problem. Mi ne možemo da parama manipuliramo, već možemo da dobijamo samo po hiljadu dinara dnevno u kešu s kojim možemo da raspolažemo. Moramo i da podnosimo račune – prvo mi platimo neki materijal za predstavu, iz svog džepa, pa onda na račun dobijamo sredstva. To nepotrebno troši vreme i energiju”, zaključuju. „Mnogo problema nastane tokom rada, a sada mnogo više i ne vidimo kao prob-

panja, preduzeti mere propisane ugovorom.

„Rad na poverenje smeta svima, nikome ne ide u korist. I nesigurno je sve do premijere. Bez obzira na to što neko ne ispuni svoju obavezu određenu potpisanim ugovorom, zna da nepoštovanje ugovora ne povlači sankciju. A da je to regulisano, verovatno bi radili oni najbolji, pa bi se reditelj koji nije siguran da je u stanju da istera projekat do kraja, zamislio pre potpisivanja ugovora znajući za posledice. Ovako svako može da samovoljno napusti projekat bez posledica, bar finansijskih.”

Pa ipak, ovaj producentski tim se dosledno držao onog što je ugovorom određeno, a autorski i drugi ugovori su bili precizni, kako ih je učio profesor dr Slobodan Marković. „Najgore je kad se nešto 'kao podrazumeva', a na delu svako podrazumeva nešto drugo.”

Posebna tema je honorar. Kažu, kod nas je sramota prihiti o honoraru, kao da to šteti umetničkom ugledu. „To posle dovede do velikog sukoba, jer je svako imao svoju ideju šta će da dobije i šta će da da. Htele smo da sve definišemo i poštovali smo sve. Honorare smo isplatile

konkretnih. Pronalaženje ciljne grupe kojoj su namenjeni proizvodi jedan je od ciljeva. Onda se zna ko šta radi!

„Na marketingu je kuće da svoju predstavu visokog umetničkog ranga prezentuje javnosti. To odlično radi Bitef festival, na primer.”

S druge strane, ako bi se sledila kulturna misija institucije, ne bi se dešavalo da pozorišta iznajmljuju svoje scene za „tezge”, niti bi upravnik sam pravio repertoar. On bi imao pravo da bira, ali u određenim okvirima. Situacija bi bila čista: gledaoci bi znali gde mogu naći određenu vrstu predstava, marketinški tim bi lakše promovisao predstave, jer bi bilo jasno kome se i kako obraća, pozorišne kuće bi povratile ili ponovo izgradile ugled, a producenti niko ne bi pitao šta im je posao.

U skladu s pričom o kulturnoj misiji je i zapazanje Zoje i Gorane da ljudi sigurni u sebe nemaju problem oko definisanja uloge producenta u projektu. Oni manje sigurni, osećaju da su ugroženi. „Uspešni ljudi pomažu, a neuspešni ometaju i odmažu. Ali dobro, tako je kako je.” S ostvarenom premijerom ovaj producentski tim se može uvrstiti u kategoriju uspešnih.

VELIKA DRAMA

Kako je *Velika drama* Siniše Kovačevića osvajala Veliku scenu Narodnog pozorišta

Maja Vukadinović

Posle još jedne probe u Narodnom pozorištu pisac i reditelj Siniša Kovačević se oseća kao neko ko je pregurao veliki teret. Scena je *Velika drama*. On je hronično umoran i hronično – zadovoljan. Te emocije ga prate od 5. decembra kada su probe počele. U finišu, kada se predstava „brusi“ želja da se ono stvarano daleko od radoznalih očiju publike konačno njoj i podari, biva sve veća.

Novi komad Siniše Kovačevića traje četiri sata. I probe su tokom tih mesec i nešto dana imale tu svakodnevnu minutažu. Na sceni – uglavnom glumci koji su već saradivali s Kovačevićem, „ljudi koje voli i koji njega vole“. Mrgud Radovanović je sedmi put u Sinišinom timu, a igraju i Ružica Sokić, Rada Đuričin, Tanasije Uzunović, Ljiljana Blagojević, Ljubivoje Tadić... Plus, oni mladi i autoru najmiliji: Vuk Kostić, Ljuba Bandović, Sonja Kolačarić... Kao i 15ak studenata – statista i klinici iz

grupe Mike Aleksića. *Velika drama*, više od 30 aktivnih dramatis persona „s biografijom i biologijom“, s ostalim članovima ekipe – oko sto angažovanih pozorišnika. Raznorodne energije stvaraju efekat kontrapunkta ili dobrog simfonijskog orkestra. A kada se ti različiti tonaliteti spoje, iz bogatstva iskustvenih, mentalitetskih, senzornih, izražajnih i umetničkih razlika dobija se ton posebne boje. Glumačke energije struje sa scene i međusobno se razmenjuju. Mladi za koje Kovačević veli da su glumačka čudesa uče od starijih. I obratno.

„Teško je toliko ljudi krotiti. Bude ih 50 na probi, a neki su manje skloni poštovanju bilo čijeg autoriteta, ne samo mog. Pa su neki inhibirani, drugi bolesni, treći ćudljivi ili imaju dogovorena snimanja... Zato se teško uradi kompletna proba. Ali, kako se približava premijera, probe su sve sadržajnije i kompleksnije. To je onda sve velika muka. Nemojte nipošto misliti da se

žalim. Ali da mi nije lako – nije. S druge strane, zaista uživam“, kaže Siniša Kovačević.

Velika drama je osvajala Veliku scenu mukotrпно i sporo. Reditelju ovo nije prvi megaprojekat, ali je prvi na pozornici nacionalnog teatra. Radio je polako, korak po korak... Za pravljenje finog pozorišnog tkanja potrebno je strpljenje i upornost. „Morate poštovati svoj unutrašnji ritam, morate se nametnuti kao autoritet i ljudi moraju da vas zavole“, to su tri „morati“ Siniše Kovačevića. Tako je pripremao i ovu predstavu, uveren da se autoritet ne sme graditi na principu straha, pogotovo kada je u pitanju kompleksna pozorišna mašinerija u kojoj je maksimalno zalaganje svakog člana brojne ekipe dragoceno. Pošto po prirodi nije strpljiv, svakodnevno je pred probu prolazio kroz neku vrstu mentalnog treninga.

A kako sve izgleda kada se podignu kulise, a reditelj iz gledališta „diriguje“ događajima na pozorinici? Kovačević prihvata glumačka rešenja, osluškuje dobre predloge. „Važno je da vam ljudi apsolutno poveruju. Pošto glumci s kojima saradujem donose mnogo svoga na probe, preostaje mi da selektiram njihova rešenja. Ne pada mi napamet da jednog Tanasija Uzunovića, jednu Ružicu Sokić, Mrguda Radovanovića ili Ljilju Blagojević učim glumi. Još manje ove mlade“. Rad s glumcima zasniva se na davanju putokaza i instrukcija. „Onda kupim kajmak na principima njihovih talenata koji nisu mali“, dodaje. Naravno, njegova je prva i poslednja. Iako tvrdi da u

pozorištu nikada ne može biti demokracije, Kovačević smatra da ta činjenica reditelju ne daje pravo da bude diktator, autokrata ili ono najgore – primitivni diktator koji bi insistirao na modelima svog mišljenja koji se opiru onome što

glumci koje je angažovao poseduju. „Već kad pravite podelu vi u suštini režirate, jer znate šta od tih ljudi možete da očekujete i šta od njih treba da uzmete. U tim kordinatama se kreće moja predstava.“

Majka i sin u predstavi: Vuk Kostić i Ljiljana Blagojević (Foto: Đ. Tomić)

OBRAČUN SA IDEOLOGIJOM

Ako *Velika drama* bude imala misionarsku ulogu da nekome ko je bude gledao omogućiti da trezvenije proživljava i promišlja to tako zavodljivo voće – komunizam, onda smo svi mi, a ima nas stotinu koji učestvujemo u predstavi, ispunili svoju misiju, kaže Siniša Kovačević

Maja Vukadinović

Šta se sve krije iza naslova *Velika drama*? Da sam hteo da napišem dramu o dva čoveka u sanduku za krompir ja bih to i uradio. Ali, ova drama je trebalo da bude velika drama – zato se tako i zove, pa sam želeo da bude velika u svakom smislu. Bez lažne skromnosti – jer meni lažna skromnost

nije strana – ona je velika i po estetskim parametrima i po vremenskom zahvatu od 50 godina. I havi se po definiciji najvećom ljudskom dramom posle smrti – seobom. Crnjanski je govorio „Nema smrtu, ima seoba“. Zato se zove velika.

Najveća ljudska drama osim smrti – seoba: Siniša Kovačević

Ne verujete u postojanje istorijske drame. Ipak, u Vašem novom komadu ima mnogo istorije...

Ova drama, uslovno rečeno, pripada poetskom realizmu. Postoji istorijski okvir, a to je dolazak Crnogoraca u Vojvodinu 1945. godine i njihovo (ne)snažanje u toj sredini. Drama se bavi i entitetom koji je malo zastupljen u literaturi i, uopšte, dramati, a to su folksdojčeri, dunavske Švabe. Treća grupa koju su ljudi koji su tu ostali, ali osim pejsaža ništa im nije ostalo isto. Promenio se društveno-politički sistem, ideologija, komšilik, promenila se država u kojoj žive. Zamislite šta se dešava kada neko sazdan od montanjarske genetske strukture, dinarskih i brdskih gena, dođe u prostor u kome se nemate gde popeti, do na nebo. To je civilizacijski pomak. Dolazite u kuću u kojoj voda teče iz zida i u kojoj vam iznad glave svetli malo sunce. Ne samo da menjate geografske, već i civilizacijske, a na kraju (ili na početku) i ideološke kordinate svog životnog prostora. S promenom se suočavaju i folksdojčeri. Oni u tom ravnom prostoru, na dalekom horizontu naziru blago ustalasanu Frušku goru, a odlaze u Alpe. Neumoljivo im se približava velika gvozdena metla i čisti ih s vojvodanskih prostora gde su živeli više od 250 godina. To su istorijski okviri za *Veliku dramu*.

Zlo se ne može zameniti manjim

Šta Vas kao pisca privlači određenim temama?

Prosto me je ova tema zanimala, time sam se bavio 13 godina. Pisac je u permanentnoj potrazi za temom. Nekad

Vas privuče fina topla ljubavna priča u kojoj se dvoje vole, a treći smeta, a nekad, unutar velikih istorijskih lomova i zamaha, pronalazite inicijacije za svoja buduća dela. Ne mogu da dešifrujem šta je to što me privlači određenim temama. Ali primećujem da kako starim – neki tematski okviri se gotovo koncentrično pojavljuju. Kao istorija koja se stalno ponavlja. Pisao sam o ovoj novoj seobi u drami *Janez*, a pre nekih 20-ak godina sam obrađivao isti period u komadu *Novo je doba*, ali taj period u toj drami nije imao reperkusije savremenosti.

Ima li ličnog u ovom komadu s obzirom na to da ste dugo „pripremali teren“ za njegov pozorišni život?

Odrastao sam u Vojvodini, to je činjenica, ali nema ničeg drugog što bi me povezalno s ovom temom. U Vojvodini ima mnogo Crnogoraca, ljudi koji ustaju i ležu s kamenom u srcu. Kamen je metafora njihovog postojanja. Kada pišem ovakve stvari dugo istražujem tako što ulazim u kuće ljudima, čitam knjige iz tog vremena. Dragocene mogu biti i neke lokalne novine iz tog doba, a koje pronalazim u arhivima. Tako rearhiviram leksiku jednog vremena. Kompletan severni deo Vojvodine i celu Crnu Goru sam obišao uzduž i popreko. Išao sam po selima i zaseocima i zapisivao idiome.

Ova drama se može tumačiti i kao razračunavanje s ideologijom i posledicama ideološkog kameleonstva koje nas je pratilo kroz istoriju.

Jedno zlo se ne može zameniti manjim. Ljudi tog doba su u četiri godine prekinuli viševekovni, višegeneracijski niz zamenivši jednu čvrstu veru, veru u Boga, drugom jednako jakom koja je zapravo surogat. Miris tamjana zamenjuje miris duvana. Ti ljudi veruju u bolje sutra koje je bukvalno – sutra. Za pola veka oni su zaboravili badnjak i uskršnja jaja i ušli u komesarske čizme i kožne mantile, a isti ti ljudi su krajem ovog veka napravili salto mortale i vratili

se onome što su nekritički napustili. Zato su nam takvi i rezultati.

Istorija je silovana učiteljica života

Da li je tih 50 godina naše istorije dramski potentno toliko da im se pisci stalno vraćaju?

Dramski je potentno ne samo za mene, već za sve ljude. Naša istorija je preturbulentna, prebogata, prenapučena. Pisao sam i o drugim istorijskim periodima kroz drame o Svetom Savi, Kraljeviću Marku, Nediću... Ali XX vek je užasno tragičan i za narod kome pripadam i za čovečanstvo u celini. Taj vek je doneo dve najveće pošasti koje su se mogle dogoditi čovečanstvu – fašizam i komunizam. Ovo je moj definitivni obračun s komunistima i komunizmom. Ubeđen sam da je taj obračun lišen mržnje i želje za osvetom.

Šta biste voleli da publika ponese kao poruku posle gledanja Vaše predstave?

Nisam čovek koji nudi zaključke ili bilo koju vrstu edukativnog u svojim delima. Neka publika izade posle predstave zapitana, zamišljena... Istorija je silovana učiteljica života. Naša deca ne treba da ponavljaju naše greške. Ako *Velika drama* bude imala misionarsku ulogu da nekome ko je bude gledao omogućiti da trezvenije proživljava i promišlja to tako zavodljivo voće – komunizam, onda smo svi mi, a ima nas stotinu koji učestvujemo u predstavi, ispunili svoju misiju.

Da li u fioci imate neki svoj tekst koji biste uskoro rado režirali?

Režija je krvav posao. Potpuno sam spreman da režiram i neke druge tekstove, ali neću. Nije mi merak! Napisao sam dramu *Slepačka akademija*, ali čini mi se da srpsko javno mnjenje nije još sazrelo za takav komad. Moram i malo da se odmorim. Izlazim iz jednog tunela koji sam kopao dugih 13 godina...

POZORIŠTE SE GRADI I OD KROVA

Hitna intervencija nad zgradom subotičkog teatra samo je povećala ionako velike probleme subotičkog pozorišta

Aleksandra Isakov

Kuća se gradi od temelja, a teatar od – krova. Tako je bar u slučaju subotičkog Narodnog pozorišta koje ovih dana dobija novi krov nad delom zgrade. To je, ujedno u poslednje tri decenije i prva veća investicija na sanaciji zgrade koja je u krajnje oronulom stanju. Nova limena obloga postavlja se samo na delu zgrade Narodnog pozorišta što treba da spreči dalje propadanje tzv. Male sale, jedinog sceniskog prostora unutar teatra, i omogućiti pozorištu dalji, relativno normalan rad. Kazano građevinarskim rečnikom, saniranje krova je hitna intervencija, jer iako je reč o sanaciji nad ograničenim prostorom, ona treba da omogućiti dalje propadanje ne samo

spomenika kulture već i vitalne tačke pozorišta.

„Nakon junskih kiša prošle godine Mala sala, nekadašnji alternativni, baletski prostor a sada naša jedina scena, potpuno je prokisla. Republička građevinska inspekcija dala je rok od četiri meseca da saniramo posledice vlage, promenimo elektroinstalaciju i obezbedimo protivpožarnu zaštitu. Zahtevi za nas preveliki, rok prekatak, ali je srećom Ministarstvo kulture imalo razumevanja za naše probleme, te su posredstvom Direkcije za državnu imovinu Republike Srbije obezbeđena potrebna sredstva“, objašnjava mr Ljubica Ristovski, upravnik subotičkog NP. Mr Ristovski visinu ovih sredstava drži u tajnosti, ali su, kaže, ona dovoljna da se ispune za-

htevi građevinske inspekcije kao i Medupštinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, s obzirom na to da je čitava zgrada teatra, a posebno Mala sala, pod zaštitom. Postoji još jedan podatak prema kome treba „meriti“ visinu ovih sredstava: prilikom letošnje posete, Republička inspekcija je zabranila rad u Velikoj sali, odnosno dvorani u kojoj se nalazi centralna scena i gledalište. Otuda je spasavanje Male sale od daljeg prokišavanja bilo uslov opstanka pozorišta.

Radovi su počeli u „nevreme“ za građevinare, sredinom januara, a treba da budu gotovi u naredna dva do tri meseca. Za to vreme predstave se redovno igraju, čak spremaju i premijere. Jedina pauza nastupa od 15. II do 15. III kada se radi promena elektroinstalacije, pa korišćenje sale ne bi bilo bezbedno ni za glumce a ni publiku.

Sanacija dela krova, ma koliko značajna za subotički teatar, ipak je tek manji deo u moru potreba ove kuće. Projektna dokumentacija za potpunu rekonstrukciju i obnovu zgrade Narodnog pozorišta nije još kompletirana, i

čeka bolje novačne prilike koje trenutno još ni u Republici ni u Opštini, kao osnivačima ove kuće, nisu stvorene. U međuvremenu, pozorište „izjeda“ stalna besparica, opšta nemaština koja ne može da bude prevaziđena uz pomoć mesečnih dotacija.

„S čežnjom gledamo na druge gradove koji su smogli snage da ulože

sredstva u obnovu pozorišne tehnike, dok mi radimo sa svega trećinom potrebnih reflektora. To podrazumeva njihovo neprestano pomeranje i premeštanje za svaku predstavu, a posledica je pucanje sijalica koje koštaju 50 DM. Na taj način nas tehničko siromaštvo sprečava da uložimo u kupovinu nove opreme. Stalno se vrtimo u istom, začaranom krugu“, kaže mr Ristovski.

RAZMIŠLJAM DOK SPREMAM ULOGU

Kada glumac režira, u radu se ne uspostavlja despotski odnos, često karakterističan za relacije između reditelja i glumca

Aleksandra Jakšić

U Pozorištu „Boško Buha“ po prvi put je proslavljena pozorišna slava – Sveti Sava, a tom prilikom je obeleženo i 100. izvođenje predstave *Princ Rastko - monah Sava*. Naslovnu ulogu u obnovi igra Goran Jevtić. „Nikad nisam mislio da je moguće pozorištem promeniti svet, ali sam potpuno siguran da je njime moguće ugraditi kod čistote tako rekte u susretu sa spoljašnjim svetom. Ova predstava nosi tu čistotu“, veli Jevtić. Ona kao da je bila narušena u *Sargoru*? „Igrajući princa Rastka bila mi je jasna poruka, dok sam se, igrajući u *Sargoru*, pitao da li je dečjem pozorištu potrebna politizacija. No, kad mi je devetogodišnji dečak rekao da sam srećan što na ovakav način živim tek deo svojih godina, a on za svojih devet ne zna za bolje, sledio sam se. Ne treba nipodaštavati ono što deca razumeju. U *Sargoru* je sasvim dovoljno da shvate zlo koje je doneo čovek u kojeg je uloženo toliko ljubavi i idolopoklonstva. A moj lik, Naod, blizak je deci jer se nalazi između priče na sceni i njih u publici. Opet, ja Naoda volim zbog tog Šekspirovskog ludila, zbog toga što može da kaže šta hoće bes posledica. Pri tom, prvu nagradu sam, na prošlogodišnjem kotorskom festivalu, dobio baš za tu rolu.“

Često se na glumce koji igraju u pozorištima za decu gleda s omalovažavanjem. Goran je karijeru započeo kao stipendista Malog pozorišta „Duško Radović“, a sada je u „Buhi“. „Pitanje je zapravo koliko sami glumci pristaju na takav stav. Smatram da moj posao nije pozorište u kojem radim, već scena na kojoj nastupam. Idealno je kaliti se u

dečjem pozorištu; igrati i danju i uveče je savršen trening. Ne zaboravimo koliko je velikih glumaca „poraslo“ u „Buhi“. Neki su otišli, neki ostali. Meni je jedino važno da igram ono što me zanima. Zato sam za diplomsku predstavu uzeo ono što sam želeo, ne razmišljajući o repertoaru kuće u kojoj sam zaposlen.“

Samo ono što me zanima

Goran je nedavno diplomirao komadom *Ti me živka zaboravi* koji sada igra na Večernjoj sceni „Boška Buha“. Milica Novković je sačinila kolaž od Nušićevih tekstova, a režiju je potpisao Peda Štrbac. „Razmišljajući o diplomskom shvatio sam da bih kroz Nušića mogao da kažem šta mislim o svom poslu, o putu umetnika koji je težak, ali i putu na kojem su i kritičari i upravnici... Osećao sam veliki strah, ali je on bio artikulisan kroz Nušića, a on govori kroz 10 svojih likova. Bila je to prilika da ispričam i ono što mislim o našem pozorištu i značaju glumca u teatru. Nije mi namera bila da degradiram druge profesije, ali glumac u pozorištu jedini prenosi teatarsku suštinu. Predstava je ubojito tačna, a komična.“

Jevtić može da se pohvali i veoma raznolikim repertoarom koji je ostvario za kratko vreme. „Srećom, za sada su mi nudili uloge koje su me intimno zanimali, i to od problema srpstva i Srbije u *Srpskoj drami* Siniše Kovačevića, preko Svetog Save, *Vilenjaka* Oskara Vajlda, priča o surovom svetu u kojem iskazi-

vanje emocija uslovljava kaznu, *Knjige o džungli*, koja ukazuje na poražavajuću činjenicu da životinje mogu da budu plemenitije od ljudi, i najzad do predstave *Shopping and fucking*. Taj tekst je drugačiji od svega što sam radio, a priznajem da sam razmišljao da li iz nekih moralnih pobuda treba igrati ovakve komade. Ulogu sam prihvatio jer smatram da dijapazon pozorišne ponude mora da bude širok, ali i zato što je to tekst o problemima mlade generacije kojoj i sam pripadam. Komad je obojem zastrašujućim otuđenjem. Boraveći u Americi video sam kako taj sistem funkcioniše, da je na prvom mestu predak, zakon, kontrola, a čovek se, na vrednosnoj lestevici, u tome zagubio. Lik koji igram ima 14 godina i zarađuje za život kao muška prostitutka, kreće se u krugu ljudi koji se drogiraju, diluju, da bi preživeli rade najsurovije stvari. I mi danas moramo priznati da takva priča

postoji, pogotovo što je mnogo od toga postalo i naša stvarnost. Uostalom, pozorište treba da postavlja pitanja, a odgovore svako sam daje.“

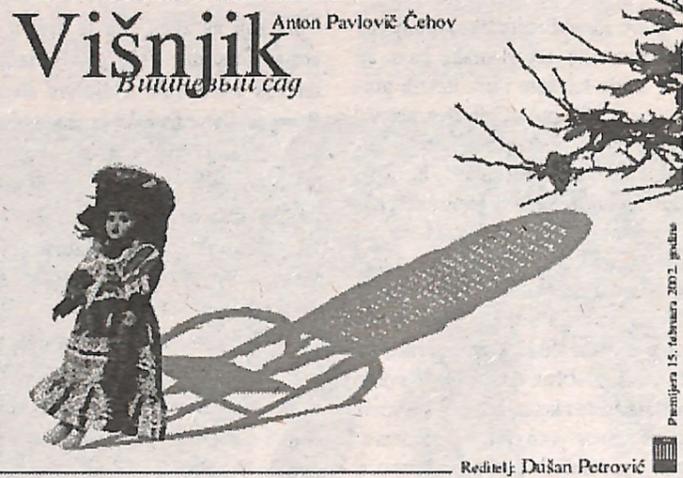
Igra s maskama

Amerika i mi? „Što se glume tiče, osnovna razlika između Amerike i nas je, što je ona tamo unosan biznis, a ovde se njome bavimo samo iz entuzijazma, ali zbog obaveza koje imamo prema sebi, svom talentu i onima koji su nam taj talenat dali. Snimio sam film u Italiji, imao ponudu za još jedan, a imam i ideju da preko leta, dok ovde nema posla, napravim predstavu u Americi. Ali nešto ozbiljnije ne planiram; smatram da je prirodno da budem ovde. Nije problem otići ako ovde uradim ono šta treba, no tek sam u podnožju stepeništa koje treba da predem.“

Drugačije od svega što sam radio: Goran Jevtić (Foto: Đ. Tomić)

Jedna od stepenica je i rad na predstavi *Dva viteza iz Verone* koja će premijeru imati na proleće, na Večernjoj sceni „Buhe“ u režiji Gorana Šušljika. Prosek godina glumačke ekipe je mali. „Uvek se obradujem kada glumci režiraju, kada posle izvesnog vremena shvate da mogu sami da postavljaju ono što žele. Do sada je bilo uobičajno da se režije poduhvate zreli glumci, poput Mate Miloševića, Branka Pleše... Ali mi se sviđa kada neko mlad, kao Šušljik, ima drskosti da se osmeli da režira. A kad glumac režira, u radu se ne uspostavlja despotski odnos, često karakterističan za relacije između reditelja i glumca. Volim da razmišljam dok radim na ulozi, a to reditelji ne vole. U Šušljikovoj koncepciji ovog komada, reč je o odrastanju dva tinejdžera, prijatelja, a kroz spoznaju ljubavi i potrazi za pravim vrednostima. Kroz odrastanje se skidaju maske, ali i stavljaju, da bi se kasnije još bolnije skidale. Koliko ćemo mi odrasti, glumački, a Šušljik rediteljski, videćemo...“

FOKISTI PONOVO MEĐU NAMA

Ninoslav Šćepanović nije bio ni u planu kada je napisan komad *Gospodin Foka*, ali je odlučio da diplomira upravo ovim Mihićevim hitom

Branka Krilović

Nova scena Beogradskog dramskog pozorišta repertoarski buja od novih talenata i kvalitetnih projekata najmlađih pozorišnih stvaralaca.

Ni rok, ni andergaund, ni teška klasika već sentimentalnost iz pera Gordana Mihića. Na prvi pogled nespojivo s izgledom Ninoslava Šćepanovića, ali sudeći po predstavi, motivisao ga je upravo kamerni tekst, tv drama, napisana za jedan dan pre 35 godina. Tada mladi novinar, Gordan Mihić, u dahu je iskucuo priču o sredovečnom tipu kome je svega dosta i ne želi da komunicira sa spoljnim svetom. Jednostavno, želi da ga nema. Taman kad odluči da neće ništa, naoruža se neprihvatanjem svega izuzev sebe, pojavljuje se komšinica, sustanarka, sumnjivo naivna, polugladna, bez vlastitog grejanja i jorgana. I zauzima mesto „pod kožom“. Mihićev komad proslavljen je tv dramom u kojoj su igrali Slobodan Cica Perović i Neda Spasojević, sa harizmom koja je dovoljna da za sva vremena zapečati slavu jednog teksta, omete ili pokoleba svaki eventualni, novi pokušaj. Predstava je reprizirana 28 puta, tako da

i oni koji ne znaju šta je drama, na pomen *Gospodina Foke* provrte sećanje unazad i tad vide isključivo Nedu i Perovića. *Gospodin Foka* je ušao u dramske antologije, igran je u pozorištima Srbije, ali ipak sve ostalo u senci njegovog televizijskog prezentiranja.

— Kako će tako mlad glumac poput Danijela Siča, igrati sredovečnog, suicidalnog čoveka?, pitao se pisac.

— Zar posle deset godina užasa, u ovoj zemlji, mlad čovek ne može da se oseća staro i nevoljno za bilo kakav daljnji život, bio je odgovor današnjih tumača lika Foke.

Glumac raznih moći, Danijel Sič, uspeo je fizički da se postari i dekurazira, da zagledan u nigde, stoički brani svoje „neću“ kad su u pitanju veze s ljudima, mogućnost zblizavanja pa i ljubavi. Fantastično je ostvario takozvana unutrašnja uspenja i nehtenja, što je najbolja odbrana od spoljne rasprisanosti i agresije nepoželjnih pridošlica u tuđi život.

U ulozi njegove komšinice, Paulina Manov je potvrdila sve češće zapažanje da ima neki „božji znak“ kojim, kada se pojavi na sceni, sve menja. Ona naročito efektno funkcioniše u kamernoj atmosferi, očima, licem, neobičnom infantilnošću... a baš je nečeg od tih ženskih tajnih oruđa bilo i u magiji Nede Spasojević.

Ninoslav Šćepanović, naravno, nije radio ekransku predstavu; imao je na umu da, ma koliko omiljeni i dobri, dvoje glumaca ne mogu odraditi sve naznake i

pretpostavke Mihićevog komada — koji današnjim generacijama može delovati i arhaiski, kao staromodna fantastika — pa je komad razigrao i raskadrirao. Gledoce ispred pozorišta sačekuju muzičari, tu je čistač cipela, kasnije gazda (u naglašeno komičnom tumačenju Nenada Gvozdenovića), koji najrealnije radi, a još realnije ubira bakšiš od posetilaca. Nastaviće higijenisiranje i unutra, u dobro naštimanom kontaktu s publikom.

Uspeo je fizički da se promeni: Danijel Sič kao Foka (Foto: Đ. Tomić)

SAMI SEBE ZAPLICEMO...

Leskovački teatar u raljama ličnih interesa

Velimir Hubač

Ono što se ovih dana događa u NP u Leskovcu neodoljivo podseća na dečju igru Kolariću Paniću. Samo što se ovoga puta igraju odrasli. Otkuda takav utisak?

U organizaciji ogranaka Sindikata dramskih umetnika i Samostalnog sindikata, nedavno je u Pozorištu organizovano potpisivanje peticije za smenu v.d.

direktora i reditelja Nenada Todorovića. Od 39 članova kolektiva, peticiju je potpisalo 35. Uz peticiju, Upravnom odboru je predložen i dokument na 8 gusto kucanih strana u kome su iznete primedbe na rad Todorovića, Upravnog odbora i drugih spoljnjih saradnika teatra.

Upravni odbor je na četvoročasovnoj sednici, 29. I, održanoj uz prisustvo predstavnika oba sindikata, detaljno razmotrio sve primedbe, svaku zamerku rasčlanio, te jezikom argumenata, tačku po tačku, ukazao na klasičnu zamenu teza i opovrgao neke neistine (na primer, da v.d. direktora Todorovića nema radno iskustvo, da je bez jasnih ekonomskih i umetničkih razloga angažovao gostujuće saradnike, da je namerno zanemario neke predstave s repertoara, da nije ostvario uslove za rad i sl.) Takođe, na sednici je posebno istaknuto da članovi UO imaju saznanja da je tokom potpisivanja peticije vršen pritisak na pojedine članove Sindikata. Upravni odbor je potom, većinom glasova, pružio podršku Todoroviću i usvojio zaključak da se nakon šest meseci sačini kompletan izveštaj i precizna analiza onoga šta je urađeno, te da se na osnovu toga pomenice utvrdi ko ispunjava a ko ne obaveze prema pozorištu. Upravi pozorišta je sugerisano da što pre počne s realizacijom poslova vezanih za novu sistematizaciju poslova i radnih mesta, jer je u dosadašnjim analizama uočeno da mnogi poslovi nisu pokriveni radnicima, a da, s druge strane, u pojedinim sektorima ima viška zaposlenih.

Planovi za budućnost

U međuvremenu, nove predstave na repertoaru (*Omča na omču* i *Bajka o caru i pastiru*) postepeno, posle duže vremena, vraćaju publiku u pozorište. Određena stabilnost u finansiranju, koje je i dalje

više nego skromno ali kontinuirano, i ostvarivanje prihoda na blagajni, omogućili su leskovačkom teataru da se upusti u pripremu treće premijere u ovoj sezoni (tokom cele prethodne nastala je tek jedna nova predstava, i to zahvaljujući jednokratnoj pomoći Ministarstva za kulturu). Sada je u planu Joneskova *Lekcija* u režiji Nenada Todorovića. Asistent će mu biti Miodrag Dinulović, a u predstavi igraju Blagoje Ivanović, Dušica Mihajlović i Gordana Petković. Ovom premijerom planirano je otvaranje nove scene pod nazivom *Scena na sceni* na kojoj bi bile igrane predstave u kasnim večernjim terminima, a sve da bi bila privučena mlada publika.

Leskovačko pozorište je u saradnji s ovašnjom Muzičkom školom „Stanislav Binički“ 28. I održalo gala koncert baletskih zvezda. Pred rasprodatom salom numere iz baleta *Labudovo jezero*, *Don Kihot*, *Začarana lepota*, *Dama s kamelijama*, *Ohridska legenda* i *Šeherezada* izveli su članovi Baleta NP iz Beograda Konstantin Kostjukov, Denis Kasatkin, Duška Dragičević, Ana Pavlović i Mila Dragičević. A veče pre toga, pred publikom, uz scenski nastup Dragana Dimitrijevića i Velimira Kekovića, ispraćeni su u penziju pomenuti glumci i radnici iz sektora tehnike i administracije.

Komentari o prednacrta zakona

Priča o zakonu o pozorištu i nedavno objavljivanje predloga nacrtu ovog zakona u vanrednom broju „Ludusa“ izazvala je mnogobrojne reakcije među leskovačkim pozorišnicima. Evo nekih.

Nenad Todorović, reditelj i v.d. upravnika smatra da bi zakonom treba-

Nastala u duhu nove, komercijalne vedrine, predstava raste nošena raspoloženjem publike mešane, od savremeni-ka onog i ovog izvođenja.

Gordan Mihić, koji tvrdi da ne gleda ni filmove a kamoli predstave po svojim scenarijima, nije bio na premijeri (bio je na putu), ali mogao je i da dođe. Ne bi u svakoj replici našao svoju mladost, ne bi se usaglasio sa svakim štrihom i akcijom, ali bi uživao u glumi Danijela Siča i Pauline Manov koji će, garantovano, ako se ne pokvare produkcijske okolnosti, dugo morati da se igraju gospodina Foke i njegove slatko zbudjene komšinice.

lo postaviti sve umetnike u isti položaj. „To znači da ugovori na određeno vreme treba da važe za sve, i nove i zatečene, za kompletan kolektiv pozorišta. Ugovori treba da se sklapaju na najmanje godinu dana, ako nam je cilj profesionalna repertoarska politika. Član 18. je ključan — odnosi teatra i osnivača se preciznije regulišu no do sada. Mora da se naznači i obaveza za projekte, ne samo za plate i materijalne troškove.“

Srdan Cakić, scenograf, takođe ističe potrebu da Zakon izjednači sve. „Zakon mora da bude jednak prema svima — znači nema 'zatečenih' — svi bi trebalo da budu pod ugovorom. Ako je neko dobar u svom poslu sigurno će opstati.“

Dragan Mićalović, glumac, ukazuje na specifičnost pozorišta u unutrašnjosti. „Ugovore treba potpisivati najmanje na jednu do dve sezone. Zakonodavac mora da ima u vidu da su pozorišta u unutrašnjosti u drugačijem položaju od beogradskih. Ova druga imaju široku mogućnost izbora glumaca pa mogu i po ugovoru o delu da ih angažuju za određeni projekat i to bez zakona.“

Đorđe Tomić, glumac smatra da je ponuđeni predlog Zakona štur. „Zakon mora da bude sveobuhvatan i detaljniji, da preciznije reguliše neke stvari. Imam utisak da se ovim prednactrom zakona pravi ustupak beogradskim pozorištima i glumcima. Treba preciznije objasniti član koji reguliše status pozorišta: šta je matično, gradsko, opštinsko, na primer. Onda, kako tužiti osnivača, a on kaže da nema para? Ugovore bi trebalo sklapati na 4 godine. Šta ako glumac bez svoje krivice ne igra? Koji su kriterijumi po kojima upravnik vrednuje rad svakog pojedinca? Kome upravnik odgovara za donošenje odluka? Koliko je usklađen Zakon o radu i zakon o pozorištu? Sve su to ključna pitanja za opstanak pozorišta.“

Za čitaoce LUDUS-a

10% popusta!

Dial SCnet
Web Hosting
Web Design
Web mail
Inter SCnet
SCnet Housing
Porodični e-mail

SCnet Vaš Internet Provajder!

SCnet
Milenijum Popovića 9
11000 Beograd
Tel/fax: (011) 311-56-84, 311-45-02
E-mail: office@net.yu

www.net.yu

ETO MENI TRIDESETE U POZORIŠTU

„Neka dolaze mladi, ja mogu samo da budem uz njih i glumim“, kaže Milija Vuković

Sonja Ćirić

Prvi je februar, eto meni tridesete u pozorištu. Sve glavno je u ovoj rečenici. Seta najviše, zbog prolaznosti, odživiljenih života, zatim lepota, zbog zadovoljstva što se sve to desilo. Sve ostalo iz razgovora s Milijom Vukovićem biće detalji iz 30-ogodišnjeg glumačkog života, uzroci te sete i lepote.

Napomena: Milija ne potiskuje, čak i ne krije da mu nije sve jedno što su godine prošle. „Znam da to nije u trendu, ali zašto da se pretvaram. Mlad sam za takav jubilej, čini mi se, nisam, mislim, ni dovoljno star da budem najstariji u *Korenima*, tek mi je 54-ta.“ Rano je počeo, u srednjoj školi, u Paraćinu, u amaterskom pozorištu. Upisao je glumu na Fakultetu dramskih umetnosti u klasi profesora Predraga Bajčetića, posle dve i po godine učenja bolovao godinu i po, pa odustao od studiranja. „Možda je to bio strah od klase, mislio sam, oni su celina, ja bih za njih bio neko nov, da li će me primiti...“ U Kruševcu je razgovarao s Tomom Trifunovićem, kolegom iz Paraćina, i zaposlio se. „Od tada sam u Kruševačkom pozorištu, evo, tridesetu godinu... Već posle prve godine i nagrade za Raskolnjikova na susretima „Joakim Vujić“, zvali su me da predem u Užice, Niš, tamo sam 5 puta prelazio pa nikako da odem, Vršac, Podgoricu. Ali sam ostao. Možda i zato što sam se oženio. Bilo je to ovako: *Zona Zamfirova*, igran Maneta, moja prva uloga, a ona solistkinja u folkloru. Venčali smo se posle nekoliko meseci, iduće godine dobili sina, stan, i ja ostao u Kruševcu. Sad, kad su prošle godine, vidim da je dobro što nisam otišao. Naravno, Kruševačko pozorište je imalo grdne mene, naročito 80-ih, ali kad je došao Nebojša Bradić za upravnika, sve se promenilo. Tad su osnivač i cela privreda stala uz pozorište, i od 1991. traje uzlazna linija u kvalitetu i materijalnu.“

Demoetropolizacija?

Iz Kruševca je odlazio na gostovanja: Užice, Niš, Zaječar, Paraćin, Priština, Zvezdara teatar u Beogradu, a sada je u Novom Pazaru. „Nisam dobijao uloge na filmu, to je daleko za nas iz tzv. provincijskih pozorišta. Beograd je zatvoren. U tv seriji *Srećni ljudi* igrao sam lekara. Teško se dolazi do srednjih uloga, mi smo za železničare, konobare, a sve veće je rezervisano za Beograd. Nacionalna tv mora da vodi računa i o ljudima iz ostalih pozorišta, i tamo ima zanimljivih likova, vrlo talentovanih! A za uzvrat, vrata iz unutrašnjosti su otvorena širom kolegama iz Beograda. Neko od njih se odazove, neko smatra uvredom da dođe u pirotsko, leskovačko pozorište.“

Stalno se priča o demetropolizaciji kulture. Šta podrazumevaju pod tim? Rečenica jedne koleginice je indikativna: „Zašto ta pozorišta moraju da postoje, evo, doći ćemo mi iz Beograda igrati tamo, s dvojicom-trojicom lokalnih glumaca!“ To vam je ta demetropolizacija kulture. Naš ugledni teatrolog, vrlo ugledni, bio je čak direktor jednog od najvećih pozorišta, kaže da je to provincijski elitizam. A onda je otišao u takvo pozorište u unutrašnjosti i primao novac od tih elitista.“

Pozorišta van Beograda, smatra Milija Vuković, kao da sama sebi grade provincijski imidž. Ovaj utisak dokazuje

i ličnim iskustvom. „Igrao sam u *Čelavoj pevačici*, režirao je Jagoš Marković. Izašao sam iz predstave posle 20-ak izvođenja. Prvi razlog je sporedni: ne primamo stimulaciju za taj posao, a primarni razlog je u ovoj priči: devojčica od 16 godina mi prilazi i kaže: „Gledala sam vas u *Čelavoj pevačici*, u beogradskoj predstavi“. Ljudi vide u predstavi četiri glumca iz Beograda i dva iz Kruševca pa misle da je to beogradska predstava. Da me kolege pogrešno ne razumeju, nemam ništa protiv glumaca, već protiv onih koji vode pozorišta. Ako pozorište misli na budućnost, ono mora da napravi svoj ansambl, matični, treba da angažuje mlade ljude, a samo po potrebi ljude sa strane. Jer, jednom će nestati para, i šta onda – neće doći ni Jagoš, ni glumci iz Beograda, a vi ste zapustili ansambl. I, šta biva? Umire pozorište.“

Mišljenje je da Kruševac vodi računa o svom pozorištu, da je pozorište zahvaljujući toj podršci jedno od boljih u zemlji. „Ponavljam, tako je od kada je Nebojša Bradić došao za upravnika, animirao je osnivača pozorišta i privrednika. Rubin, Merima, Čupa, Fap – veliki kolektivi su blagonakloni prema nama. Ali mnogo više je privatnih preduzeća, oni hoće da pomognu predstavi, ali samo ako im se uloženi novac vrati, ako zarade.“

Govorkalo se da će Vuković biti upravnik Kruševačkog pozorišta nakon Nebojše Bradića. „Ne, ne pripadam ni jednoj stranci, ne bih mogao da budem direktor. Ne bih ni hteo, nije privilegija biti direktor pozorišta. Danas, to je samo muka. Bradića je nasledila Jelena Ivanović, dobar organizator, a sad je došao mlad čovek, dramaturg Branislav Nedić. Tako i treba, neka dolaze mladi, ja mogu samo da budem uz njih. I glumim.“

Za 30 godina 120 uloga. Najnovija je *Acim*, u *Korenima* Dobrice Ćosića u režiji Nebojše Bradića. „Tekst govori o propadanju, propadanju staleža, pre svega pojedinca, porodice, političke procene.“

Branim *Acima* zato što je iskren, dosledan i govori istinu. Boli ga istina, ali on mora da je kaže i jednom i drugom sinu. Mi danas živimo bez istine. *Acim* pripada radikalima, radikalnski je pravak u Prerovu. Dopada mi se njegova rečenica: „Ja jesam pucuo u glavu, ali ne iz zasede“. On hoće samo oči u oči, tako se ponaša prema porodici i sinovima. Bradić je napravio sjajnu dramaturgiju.“ Prija mu da radi s Nebojšom, odgovara mu način na koji razmišlja. Od ostalih reditelja s kojima je saradivao izdvaja Mucija Draškića, Jagoša Markovića, Milana Karadžića, Sinišu Kovačevića i najmlađeg među njima Darijana Mihajlovića. „Redosled nije bitan, svi su mi lepo i korisno iskustvo“, sa svakim od njih bih želeo opet i često da radim.“

Šta dalje?

Među tih 120 likova, preovladuju dramski. „Dugo sam igrao samo u dramama, do Bradićeve *Sovinističke farse*, a tada sam oćelavio. Jednostavno, nisam se snalazio u komediji, divio sam se ljudima kad mogu da zasmiju sa scene. Pažljivo pratim kako to drugi rade, Nikolu Simića, na primer. Ja to probam, ali ništa. Uradim sve kao i on, ali – publika ništa. I sve tako do *Farse*. Igrao sam Srbina, i na Danima komedije dobijem razne nagrade. Tada sam se oslobodio. Komediju treba igrati kao dramu, najozbiljnije, a ne ačiti se. *Sumnjivo lice*, Jerotija sam igrao kod Velje Mitrovića u Prištini. Dogovorili smo se da ne igramo kako ga je igrao Ljubiša Jovanović, već da to bude brza redstava. Za Jerotija sam dobio „*Čurana*“ u Jagodini na Danima komedije, i sa zadovoljstvom sada radim komedije. Aleksandar Berček me je pozvao u Niš da igran Jevrema u *Narodnom poslaniku*. Odlučna predstava, i moj Jevrem je bio dobar. Malo se bavim i režijom, u Paraćinu sam radio vodvilj *Stjuardese iliti Boing-boing*. I sam sebe sam iznenadio nekim rešenjima, mnogo smehta i aplauza ima u toj predstavi, sjajno prolazi. Igrao sam i savremenu dramu, ali mi ne leži Beket, jedva sam se snašao u Jonesku, kritika je pomenula mog vatrogasca u *Čelavoj pevačici*, ali bežim od toga. Pre predstave sam govorio da to ne mogu, ne snalazim se, nemojte

me trpiti tamo gde se osećam neprijatno, i ja a i ljudi oko mene, na kraju sam ipak pristao i onda je neko od kritičara napisao da to nije loše, ali ja i dalje mislim da to nije dobro.“

Trenutno gostuje u Novom Pazaru, u Dramskom studiju, u Doma omladine. „Krajem marta, takav je plan, trebalo bi da predu u novu zgradu. Za početak, do kraja sezone, biće poluprofesionalno pozorište, a od septembra dobiće profesionalni status. Imaju oko 120.000 ljudi, šteta je da nemaju pozorište. Radimo tekst Rešada Kadić, pisac još ne poznatog, praiizvedbu, *Ilhamin put*. Ilham je

derviš, napisao je buntovničku pesmi i zato ga zove vezir u Travnik da se pokaže, napiše drugu i hvali carevinu. Ali on odgovori: „Carevina je kao voda široka, na izvoru je bistra ali dok dođe do onih koji je žedni čekaju, ponekad ni noge u njoj oprati ne možeš“. I, glava strada. Premijera je planirana za 15. III. Ne verujem da će predstava doći do Beograda ili Kraljeva. Do Kruševca hoće.“

Da li će obeležiti jubilej? „Ne verujem, možda nekom ulogom ako mi daju da igran, mada ne znam ni šta bih još da igran. Šekspira se nisam dotakao. Možda i bolje. A verovatno će uprava pozorišta misliti o tome, da na neki način zajedno obeležimo te moje godine. Mada, tužne su te svečanosti, možda bolje da je ne bude.“

Acim Katić u „Korenima“: Milija Vuković

Čarolije srpskog upravljanja

MALA DOMAĆA TRAVESTIJA

Ili kako je put do premijere popločan ambicijama

Maša Jeremić

Odgovorno tvrdim da u reperitarskim pozorištima s uvek previšje zaposlenih mora se neprekidno ići iz jedne u drugu produkciju. Jer, tamo gde je radno mesto još zaštićeno, uvek ima dežurnih gundala i smetala, onih koji bi da eskiviraju posao, razmirice i sukobi su normalni i neminovni, a jedini način da se ublaže može biti samo ideja pripreme nove predstave. Mojom greškom, i u nedostatku novca – Radovićijanci su se prilično uspavali.

Ederlanda Sonje Bogdanović, započeta u novembru, a sada je već pred premijerom, baš zbog razvlačenja roka, dala je priliku da se uobičajeni problemi „napumpaju“ do gorućih, a pozorištnici

poput narkomana u frci i na najmanji znak loše organizacije, reaguju nervozno... Pa i više od toga. Scenografija Ranka Mascarella nije dovršena, kostimi Maje Studen kasne, lutkama fale perike, scensko more nikako da se ustalasa, i po običaju, mada je bilo dovoljno vremena, opet će sve biti završeno u poslednji čas. Nervozna i panika oko premijere, posle zatišja od kraja oktobra, pretvorila je zaposlene i saradnike u nervvike koji se sad radije medusobno optužuju za kašnjenje, a ne ulažu, kako je to uobičajeno, sve da bi premijera bila izgurano.

Doda li se tome i druga premijera, planirana za kraj februara, „prepakivanje“ *Strahotnih gusara* Aleksandra S.

Jankovića, pod budnim okom supervizora Gorčina Stojanovića u, od simpatične glumačke igrarije tek završenih studenata BK Akademije, u zaista neobičan i profesionalno osmišljen projekat (koji na mišiće pokušava da „odradi“ glumica i producent Suzana Radović), jasno je da „Radović“ u ovom času ne liči, kao ranije, na užurbani mravinjak, već osinjak u plamenu (doduše, umalo da bude i pravog plamena, pošto su *Gusari* namislili da žongliraju pravim bakljama)

Istovremeno, nervozna se oseća i na drugim planovima. Cena karte od februara morala je da bude podignuta, što je izazvalo zastoje u organizovanju prodaji. Prosta računica: kad se na našu cenu doda cena autobusnog prevoza za mališane, i „ugrade se“ učitelji i vaspitači, logično je da roditelji radije odvajaju novce za „potrošačku korpu“ i pristaju da im klinici i klinceze gledaju „cvancik predstave“ (razne tezgice koje putuju od vrtića do vrtića, ili škola). Tek kada

nadležni za obrazovanje budu obratili pažnju na stvaranje ozbiljnog sistema edukacije, koji bi uz lekturu, veronauku i gradansko vaspitanje, podrazumevao i pozorište, a ne to prepuštajući izboru i slobodnoj volji onih koji decu uče, teatri namenjeni malenima moći će da rade normalno, i da zaraduju.

Priznajem, opet, i sama sam se „uspavala“. Prvo sam, kao i svi ostali, često preko, bez potrebe, reagovala na nervozu oko premijera. Onda sam shvatila da od cike i vriske, „dramljenja ludila“, pretnji nema ništa. Neko mora da ostane hladne glave, i da kao i uvek ambicijama „da sve bude kako treba“ opterećene pozorištnike, usmerava – umiruje – vodi računa da sve bude u redu, pa makar i po cenu sopstvenog zdravlja. Februar će „Radović“ završiti s dve premijere, video himom koji je dobio od Skupštine Grada, očekujući kompjutersku i tonsku opremu koja stiže, verujući da će do kraja sezone smoći energije za bar još jedan projekat. I s mnogo lepih planova... A upravo je to suština „male domaće travestije“ histerije u kreativnu energiju.

PISEM DA BIH IZBEGAO JALOVO BAVLJENJE SOBOM

Kakav je odnos prema piscima?! Mladima?!

Tu niko ništa ne menja. Sve liči na tipično pljuvačko dijagnosticiranje da nam je drama loša, kao da nam je truo neki ud,

kaže Uglješa Šajtinac

Nataša Ludoški

Minulu godinu zrenjaninsko pozorište »Toša Jovanović« okončalo je premijerom drame Uglješe Šajtinca *Govorite li australijski*. Uglješa je Zrenjaninac, dramaturgiju je završio 1999. na FDU u Beogradu, a njegova diplomatska drama *Pravo na Rusu* ovenčana je prestižnom nagradom „Slobodan Selenić“ i na repertoaru je Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu. Nekoliko godina ranije uvid u njegov rad počela je da stiže i prestonička publika – u „Dadovu“ je igrana drama *Noć lukavago*, dok je Beogradsko dramsko realizovalo njegovog *Rekvizitera*. U engleskom prevodu i rediteljskom viđenju Vladimira Popadića komad je predstavljen i na festivalu savremene evropske drame 2000. u Hadersfildu. Uglješa je zastupljen i u antologijama savremene domaće proze, objavljuje u književnim časopisi-

ma a iza sebe ima i dve samostalne prozne knjige, roman *Čuda prirode* (1994) i zbirku priča *Čemer* (1998).

Kako doživljavaš činjenicu da si kao dramski pisac afirmaciju počeo da stičeš najpre u Beogradu i Novom Sadu, a tek potom i rodnom gradu?

Jednom je i to moralo da se dogodi. Prosto, biografija je žudela za tim podatkom. Da li se to odigralo s većim ili manjim uspehom po mene, tj, po mali grad u preriji iz kojeg potičem, pokazaće vreme. Ponekad, pomislim, možda bi najbolje bilo da potičem iz još manje sredine, nekog hladnog pograničnog seoceta koje nema ni dom kulture a kamoli pozorište u svom ataru. No, ni to nije bitno koliko činjenica da svi u ovom poslu moraju i treba da žude za umetničkim uspehom. Ako ga nema, svi su samo prolazne pojave na kulturnoj mapi

ma bili. Ranije se slična stvar i nije mogla dogoditi. Prvo, u jednom trenutku nisam bio poželjan, kao i čitava moja porodica. Zatim, zbog angažmana mog oca u umetničkom savetu Pozorišta nisam hteo da se nudim ovdašnjem teatru. Onda je došla i treća uprava, za mene nalik onoj prvoj iz ove priče. Evo, tek četvrta faza -promena u našem

To, pre svega, nije moj najbolji tekst. Da ima mana, pokazalo se i u radu, gde smo Popadić, kao reditelj, i ja izveli skraćena s namerom da u naraciji i zbog poetske crte odnosi i motivi likova budu što preciznije postavljeni. Tu tananu, generacijsku crtu, poetiku ovih vremena, nismo do kraja dostigli ali to i nije bila osnovna namera. Predstava ima širu komunikaciju a ja konačno mogu da objavim da nije reč o generacijskoj predstavi. Generacijski tekst sam upravo završio i njime imam nameru da skrenem pažnju onima koji su mi do sada

Koliko ti je studij pomogao u ovladavanju „zanatom“?

Škola znači mnogo. Kažu: ni Čehov, ni Šekspir nisu išli u školu da uče kako se piše drama. Oni su velikani, nema spora, ali bili bi još bolji da su išli u školu, tvrdim. Sve se kompenzira. Mnogo izgubljenog vremena na školi, to je cena i nekih neponovljivih i dragocenih iskustava na koja su vas naveli oni pedagozi koji svoj posao shvataju misionarski ozbiljno, koji vas disciplinuju, bruse, otkrivaju vam tajne zanata. Mene su, između ostalog, učili i neki od naših najboljih poznavalaca drame, tajni filmskog scenarija, radio drame, teorije, kritike...

U. Šajtinac i V. Popadić ispred Hull Truck Theater-a , Yorkshire , maj 2000

pozorištu mi se učinila kao mogući trenutak da se završi posao.

Provincija je u glavi

Čini se kao da nastojiš da razbiješ famu o bogodanim kulturnim centrima i tzv. provinciji.

Nema provincije, ona je u glavi. Kad bih u to poverovao, bilo bi to ravno razmišljanju da Bog nekog voli više a nekog manje, u šta ne verujem.

U svojim dramama, u većoj ili manjoj meri, žanrovski oživljavaš melodramu. Da li je to uslovljeno svesnim nastojanjem da se u tom ključu predstavi stvarnost, ili je po sredi neizbežni pečat autorskog senzibiliteta?

Postoji stariji i tačniji izraz za ono što se naziva melodramskim – lirika, lirsko, pesničko. Oduvek sam se osećao kao pesnik, tako pišem drame, prozu, tako živim. Samo su retki, vispreni umovi u mojoj blizini uspevali to odmah da primete i razotkriju me. Hvala im.

Ne znam koliko si u prilici da biraš saradnike, ali svi reditelji s kojima si do sada radio uglavnom su ti generacijski bliski. S Vladimirom Popadićem, gotovo timski, kreirao si i komad postavljen u Zrenjaninu. *Govorite li australijski* je drama koja se bavi, nazovimo to „generacijskom dilemom“ tridesetogodišnjaka: otići ili ostati.

Dosta je reakcija ukazivalo na utisak da se radi o generacijskoj predstavi, tekstu iz vizure mladog, savremenog pisca-posmatrača. Nisam siguran da je to najpreciznija odrednica za nalaženje uzroka ovakvom tekstu u ovom trenutku.

zamerali da sam „konzervativan“ i „starmali“ dramski pisac. Što se tiče lične poetike, u mom slučaju, ne moraju se pisati eseji o tome odakle ona, zašto, kako. Sam sebe sam demistifikovao i svoju zanatsku radionicu otvorio svakome. Ko me poznaje, zna da na mene najviše utiču stvari iz života, onog koji se odigrava tu i kojeg odigravaju živi, stvarni ljudi. Često mi se vraća jedna od onih sterilnih, možda grešim, primedbi tipa „znaš, sve je to u redu, ali još fali nešto, da bi to bila drama“. Kad pitam, a šta je sad, ako nije drama – slede svakakvi odgovori, s najpozitivnijih misaonih uporišta. O keaj, nije drama, samo me ostavite na miru...

Ljudi u oklopu

Koliko držiš do mišljenja oficijelne kritike?

Kritičari su ljudi u oklopu. Dolaze na predstave u oklopima i tako sede sat, sat i po, dva. Žulja ih sa svih strana, trpe i grizu se da bi izdržali. Žalim ih. Usput, mogli bi malo i da urade nešto za inače bolesno telo na kojem parazitiraju. Teatar grca u brigama za sopstveno preživljavanje a oni se ponašaju kao da to nije njihova stvar. U redu, oni bi parazitirali, verovatno i kad bi pozorište crklo, sve dok mu se leš ne bi raspao – tim pre, trebalo bi da se češće bave njegovim ozdravljenjem no lešinaranjem. Siguran sam, kad ovo pročita neko od kritičara, opet će shvatiti pogrešno, ali drugačije je i retko, jednostavno nije u njihovoj prirodi.

Dosta se kod nas, pre nekoliko godina, govorilo o krizi u domaćem dramskom stvaralaštvu?

To je mistifikacija. Ne znam ko je lansirao priču o tome da je kod nas kriza domaćeg teksta, da nema mladih pisaca, novih drama. Neka kaže svoje ime. Neka pokaže da je pročitao sve što je u poslednjih 10 godina nastalo samo na katedri za dramaturgiju FDU-a. Mora da pročita sve drame, sva scenarija, sve radio drame, vežbe, pa onda nek se izjašnjava. Sve to liči na preslobodno i bezobrazno ponašanje prema onima koji pišu a izgovoreno u pukoj dosadi ili mamurluku. Kakav je, pre svega, odnos prema piscima?! Mladima?! Tu niko ništa ne menja. Sve liči na tipično pljuvačko dijagnosticiranje da nam je drama loša, kao da nam je truo neki ud. O keaj, seci. Iseci tako ud po ud, pa dođi do glave. Mala će uteha tada biti što će svemoguća konzilijum saopštiti da je sve bila posledica tumora u mozgu koji je dok se seklo metastazirao.

Kraj jedne i početak svake nove godine vreme je kada se rezimiraju postignuća i kroje planovi. Kako sebe vidiš za, recimo, 10 godina?

Deset godina će brzo proći. Ne bih voleo da gledam sebe ni za jednu, ni 5, a ni 10 godina. Muka mi je od gledanja mene. Pišem da bih izbegao jalovo bavljenje sobom, a ako ga i ima onda je ono tamo gde mu je mesto. U dramu, u priči ostaju vredni plodovi sukoba sa sobom, okolinom, pitanjima, „vremenom“, mestom i radnjom“...

LUDUS MOŽETE KUPITI...

U Beogradu u knjižarama:

Beopolis (Makedonska 22),
Naš dom , (Knez Mihailova 40),
„Pavle Bihali“ , (Srpskih vladara 23),
Plato (Akademijski plato 1),
Stubovi kulture , (Trg Republike 5),
„Školigrlica“ , (Gospodar Jevremova 33),
Zadužbina Ilije M. Kolarca (Studentski trg 5),
kod Kolportera grada Beograda

U Novom Sadu u knjižarama:

„Solaris“ (Sutjeska 2),
Most (Zmaj Jovina 22);
„Mala-velika knjiga“ (Žarka Zrenjanina 4)

U Kikindi:

Narodna biblioteka „Jovan Popović“

U Kragujevcu:

Knjižara „Stablo“
(Studentski kulturni centar, Radoja Domanovića 12)

ŽIVO MESTO

O novom-starom „Teatronu“, i isto takvom Muzeju pozorišne umetnosti Srbije

Sonja Ćirić

Nije retkost da novo uredništvo znači potpunu promenu koncepcije i izgleda lista. Čak je očekivana pojava, kao uzročno-posledično dejstvo. Ksenija Radulović, novi glavni i odgovorni urednik „Teatrona“, i Ivan Medenića, urednik izdanja ovog časopisa, odlučili su da ne negiraju sve što je pre njih urađeno samo zato što je to u modi, već pokažu svoje umeće i ideje inkorporirajući ih u pozitivne osobine dosadašnje koncepcije i tako podrže tradiciju „Teatrona“.

„Nije nam namera da otkrivamo toplu vodu, dižemo revoluciju, ili bilo šta slično, niti nam pada na pamet da menjamo pozorište ili svet pomoću jednog časopisa. Prosto, nameravamo da, ako je to u ovoj sredini moguće, napravimo časopis koji će biti ozbiljan i relevantan“, objašnjava Ksenija Radulović, direktor Muzeja pozorišne umetnosti Srbije. Kaže da nije „vezana za generacijske pristupe“, jer misli „da se ljudi prepoznaju po principu senzibiliteta a ne generacijski“, pa otud u ovom „Teatronu“ spoj svega što je najkvalitetnije i najbolje iz najmlađe, najstarije i srednje generacije. „Primećujem, ipak, izvestan nedostatak ljudi koji se ozbiljno bave teatarskim diskursom u pozorištu. Kada se osvrnem na poslednjih 10-ak godina, ne mogu a da ne primetim koliko dragocenog sveta više nije tu – neki su moji profesori koji su ili napustili zemlju ili se povukli iz profesionalnog života, neki su moji drugovi, poznanici. Tokom 90-ih, često sam pomišljala da srpskom teatru nedostaju glasovi nekih pametnih i dragocenih ljudi koji nisu imali živaca ili interesovanja da gube vreme u Slobinoj Srbiji, a sad – da li je trebalo povući se iz realnosti ili biti u klinču i boriti se – to svako za sebe mora da odgovori.“ O tematskim okvirima koji preovladavaju u časopisu, Ksenija Radulović kaže da se bavljenje našom dramskom i teatarskom istorijom podrazumeva, ali je važno uspostaviti i određeni ugao posmatranja: „Nije dilema da li će se neko baviti temama lokalnog ili opšteg tipa, već je stvar u tome kako će im pristupiti. Drugim rečima, i prema temama od lokalnog značaja treba se odnositi kompetentno, bez prigodnosti i povlađivanja populističkim očekivanjima, jer, ako sam išta u umetnosti naučila, to je da od prigodnosti u teatru nikad ništa dobro nije proisteklo.“

Prostor za mlade

Na pitanje na čemu će posebno insistirati, Ksenija Radulović kaže: „Otvorićemo vrata mladima. Prvo, jer mislim da je prirodno da se u jednom poslu stalno obnavljaju autori, zatim, jer je to moja profesionalna obaveza – sada sam u prilici da nekog uvedem u posao, i, najzad, na trećem mestu, ali ne manje važnom, je i razlog lične prirode: dobro se sećam kako mi je bilo kada sam počinjala i koliko mi je tada značilo da mi neko pruži šansu. Ne treba biti sebičan, no drugom uzvratiti dobrim, podrškom koju je tebi neko nekad dao – to je način na koji energija na ovoj planeti treba da kruži. Svoju generaciju, inače, ne smatram mladom, mi nigde u svetu ne bismo bili mladi. Postoji generacija koja je celih 10-ak godina mlađa od nas, formirana je pod drugačijim uticajima – od pop kulture nadalje – misli drugačije i ima prava da iznese svoje stavove“.

Prolećni broj će nastaviti novouvedenu praksu dva velika temata započeta u dvobroju 116/117, a obeležice ga početak „opsežnog istraživanja pozorišta u Srbiji od 1990-2001, tj, perioda pod vlašću Slobodana Miloševića“. „Namera nam je da se kao uredništvo što neutralnije postavimo u odnosu na sve to“. Formiran je tim mladih istraživača, istoričara, dramaturga, da bi se došlo do što objektivnije slike pozorišnih fenomena u tom periodu. Istražuje se u dva smera. „Jedno je pitanje zašto je pozorište pristajalo da se uruši u uslovima ogromne krize, ali se ne sme na tome stati, jer bi to bio ograničavajući, redukcionistički pristup. Na drugom mestu, neophodno je paralelno sagledati do koje mere je pozorište, htelo-ne htelo, bilo *iznutra* urušeno pod pritiskom realnosti. Nemamo prava da se prema pozorištu odnosimo kao prema tenku koji mora da bude na barikadama, uvek prvi i istaknut, ali, kada zatraži pomoć, onda ona ume da izostane. Upravo stoga želimo da što neutralnije sagledamo taj fenomen, pa i onih nekoliko godina pre zvaničnog dolaska Miloševića na vlast, kraj 80-ih, kada je takođe bilo zanimljivih i estetskih i nacionalnih fenomena u srpskom teatru.“ Temat će biti objavljen u dva broja: u prolećnom, vreme do 1995, do Dejtonskog sporazuma, što je prelomna tačka kad je država, makar fiktivno, počela da vodi mirovnu politiku, a u letnjem će biti preostalih pet godina. „Kroz sve to sagledavaćemo kakav je odnos imalo pozorište prema okruženju, i obnavljati kontakte. Ali, kontakte s ljudima iz bivše Jugoslavije ne želimo da obnovljamo na planu jugonostalgijske, jer pripadamo generaciji koja je u pozorište i u profesionalni život ušla kada je Jugoslavija već počela da nestaje i nemamo tu vrstu emocionalnog prtljaga. Ulazimo u tu temu profesionalno, kao ljudi koji imaju potrebu da kontaktiraju s drugima zato što imaju ličnu i profesionalnu radoznalost da vide šta je to što naše kolege u Sloveniji, Hrvatskoj, Makedoniji muči, šta ih plaši, šta ih zanima – da li tu, dakle, postoje neke dodirne tačke.“

Uvodimo i praksu objavljivanja namenski pisanih tekstova autora iz onog „drugog“, „pravog“ inostranstva.

„Teatron“ je verovatno najisturenija delatnost pozorišnog muzeja, ali je tek jedna od aktivnosti. U novembru je bila velika izložba povodom 60 godina rada Mire Stupice. Dok razgovaramo s Ksenijom Radulović teku pripreme za izložbu o operskom pevaču Miroslavu Čangaloviću, a započinje i realizacija neobičajene izložbe za muzej nacionalne baštine – postavke kolekcije fotografija američkih pozorišta XIX i XX veka, poklon američkog univerziteta. Izložbu će pratiti dvojezični katalog.

Atraktivni programi

Pored redovnih edicija, „Teatrona“ i Dramske baštine, Muzej je objavio knjigu

studija i ogleda *Pozorište ili usud prolaznosti* Petra Marjanovića. „Od onoga što je izvesno u dogledno vreme, završavam dva izdanja: knjigu o glumici Milki Grgurovoj iz pera Vere Crvenčanin, i monografiju o Karlu Buliću, autora Feliksa Pašića.“

U Muzeju stalno ima publike, dolaze oni koji koriste muzejske zbirke. Radulović kaže da je sve dostupno javnosti. „Imamo bogat fond fotografija, audiovideo zbirku, hemeroteku, biblioteku, arhiv. Svakog meseca Feliks Pašić razgovora s glumcima, nastavili smo taj njegov odličan program, organizujemo promocije knjiga, predavanja... No, problem je prostor, velike manifestacije su praktično nemoguće, ali se trudimo da ono što imamo iskoristimo najracionalnije. Prostor je odista bitan element u priči

o oživljavanju Muzeja i to je neophodno stalno ponavljati.“

Desilo se da je promocija najnovijeg „Teatrona“ bila pred Novu godinu, za vreme velike vejavice. Te večeri je istovremeno bilo nekoliko kulturnih dešavanja u gradu, no Muzej je bio pun. Neko u šali reče: „Bogu hvala da je kijamet, jer da nije, ne bismo svi mogli da udemo“. U publici je, osim očekivanih gostiju, bilo i onih koji iz različitih razloga u prethodnom periodu nisu dolazili u Muzej, i, što je možda još važnije, studenata i nekog mladog sveta koji je te večeri prvi put ušao u zgradu u Jevremovoj 19.

Da li bi došli da ih nije privukao atraktivan program u atraktivnom prostoru?

Treba uzvratiti podrškom: Ksenija Radulović (Foto: Đ. Tomić)

TO OSEĆANJE...

Beleška o glumcu Petru Radovanoviću

Aleksandra Isakov

Tog jutra pre nego što je ustao i popio svoju prvu kafu, zapitao se u sebi: „Sećam li se još monologa iz *Oca Sama*? Teško pitanje, jer predstava je postavljena pre 8 godina, a ima, bogami, već nekoliko godina da je nije igrao. Ipak, da pokuša. I kreće tekst, prizvan iz glumačkog sećanja, iz taloga neprestanog ponavljanja i vežbanja, kreću replike kao da su još koliko juče izgovarane na sceni: „To osećanje da me je napustilo moje sopstveno ja...“, i nastavlja još nekoliko minuta da izgovara misao Danila Kiša.

Petar Radovanović ustaje raspoložen. Za nekoga ko ima 76 godina i ko je pola veka proveo na sceni izgovarajući na stotine tuđih rečenica, on je zadovoljan što se još uvek seća i svojih starih uloga. Učinilo mu se, pre nekoliko godina, kada su ga stigli prvi ozbiljni problemi sa srcem, da bi mogao da se zadovolji samo s nekoliko uloga u svojim „starij“ predstavama, a da mu nove uloge, i obaveze učenja koje one donose, nisu potrebne. Vajkao se rediteljima, koji su tražili da igra nove role, da ne može da prihvati nove obaveze, da je star, da ima

70 godina, da više ne može da pamti, a, na kraju bi opet pristajao.

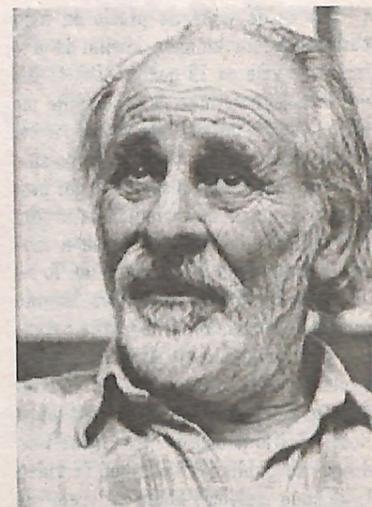
Sve nećajući se da ne može da uči nove uloge, Petar Radovanović stalno uči nove tekste. Tako prošlog leta nije mogao da odbije Nikitu Milivojevića pa je zaigrao u *Ivanovu* Probe u Beogradu, predstava u Budvi, adresa u ličnoj karti glasi na Suboticu, a njegova stalna želja i nepresušna potreba kraj Bezdana na Dunavu, njegova vikendica, čamac i pečački stap. Pravdao se da ne može više tako, da je isuviše star da bi bio na četiri adrese, da se sa 75 godina ne stupa na daske Ateljea 212, ali je ipak, igrao.

Njegov penzionerski staž po ostvarenim likovima podjednako je bogat kao i u doba dok je bio zaposlen u subotičkom Narodnom pozorištu, gde je proveo gotovo ceo svoj gumački vek. U pozorišnom svetu prepričava se da ga je Rade Šerbedžija, kada ga je prvi put čuo – a sreli su se u *Tit Androniku* koji je Dušan Jovanović režirao na Paliću – glasno pitao: „Gde je do sada bio ovaj čovek?“

Ima predstava koje se pamte upravo po njegovim ulogama, a čika Pera, tako ga oslovljavaju svi odreda – od reditelja,

kolega glumaca do komšija i kolega pecaraša – igrao je uglavnom običan svet, ljude iz naroda, sa svim njihovim vrlinama i manama. Možda u tome ima i neke pravde jer je opstao na sceni onako kako opstaju njegovi junaci u životu, dugovečnije i istrajnije no vladari.

I, baš kad je pomislio da bi mogao da stane, Mijač mu je kao u prolazu rekao da računa na njega za *Čudo u Šarganu*. Opet se izgovarao zdravljem, zamorom od putovanja, ali je ipak zaigrao. I opet na sceni Ateljea 212. U novinama za njega kažu da je pozorišni veteran. A ne znaju da u njemu živi mladić, zanesenjak koji voli pozorište istom onom snagom kao kada je prvi put stao na scenu.

Pola veka na sceni: čika Pera Radovanović

PRODAVNICA
CENTRO
FOTO
Beograd,
Maršala Birjuzova 9
011/632-692

PRIPREME ZA PUT

Dnevnik iz Ljubljane

Olivera Milošević

20. januar

Sneg do kolena u Beogradu i suncem obasjan Jovandan. Putujem u Sloveniju. Posle mnogo godina autoputem preko Hrvatske, minibusom. Brbljive saputnice i prijatna vožnja. Prvu granicu prelazimo uz formalni pregled pasoša. Kafu pauzu negde u Slavoniji, restoranu uz Ininu pumpu. U prolazu primećujem kičaste suvenire od drveta, tipa sat s ugraviranim profilom i imenom Ante Pavelića. Ljubazni konobari i zapanjeni pogledi na zvuk beogradskog akcenta. Prolazimo pored maglom prekrivenog Zagreba. Slovenačka granica i ubrzo pored puta raskošno osvetljen dvorac Mokrice. Sećanja na divne 80-te i za moju porodicu važan događaj u tom zdanju. Druga pauza u Čatežu uz obavezne krem šnite. Deset uveče u Ljubljani. Na ulicama ni ljudi, ni automobila. Čeka me divna Valerija Cokan iz ljubljanske Drame, prati do hotela Slon uz prepunu tešku kesu punu programa predstava koje su na repertoaru SNG-a. Dogovori za sutradan, čitanje do kasno u noć i prijatan san.

21. I

Tačno u 10 Valerija na dogovorenom mestu. Šetnja do pozorišta, kafa u bifeu punom raspevanih glumaca i matine u 11, Brehtova *Opera za tri groša* u režiji Matjaža Zupančiča. Na sceni odlični mladi glumci, u publici pažljivi mladi ljudi. U pauzi srećem Lenku Udovički. U Ljubljani je bez Radeta i dece, dogovara režiju u SNG-u, možda za narednu sezonu. Drugu pauzu koristim za snimanje razgovora u garderobama mladih zvezda SNG-a. Polona Juh u kostimu Poli Pičam nabraja brojne uloge: Aglaja u *Idiotu*, Dezdemona u *Otelu*, Lepa Helena u *Kasandri*, Selimena u *Mizantropu*... Jernej Šugman tog jutra kao Meki Nož objašnjava da u Beograd dolazi „samo“ s pet velikih uloga. Tri sata proleću uz predstavu s velikim brojem odličnih glumaca uz besprekorno otpevane songove. Sastanak sa Janezom Pipanom u upravničkoj kancelariji, pridružuje nam se i Lenka. Ručamo u Domu književnika uz prijatno časkanje i odličan kranjski Burgundac. Uveče s Lenkom na maloj sceni gledam predstavu *Egzibicionist* O.J. Travena u režiji Dušana Jovanovića. Odlična, slojevitava savremena psihodrama i

diskretna Dušanova režija. Zadivljena drugi put toga dana besprekornom glumom, ovoga puta srećna što dvojicu gledam ponovo posle mnogo godina — Branka Šturbeja i Davora Janjića. Posle predstave imam samo snage za kratko druženje i dugo sređivanje utisaka od tog dana.

22. I

Jutro u pozorištu. Na sceni proba *Idiota* Dostojevskog u režiji Mileta Koruna, iza scene sa snimateljem Tonetom Stojkom i njegovim pomoćnikom, sinom Simonom, snimamo intervju. Sećate se Nece Falk, pevačice prelepe duge kovčave kose? Oni su njena porodica. Dušan Jovanović je svratio pred put u Zagreb gde kod Slobodana Šnajdera, u Zagrebačkom kazalištu mladih, režira tekst *Zaštićena zona* Splitsanina Damira Šodana. Upoznajem još jednog odličnog mladog glumca. Gregora Bakovića sam prethodne večeri gledala kao Egzibicionistu, šarmantnog, seksualno frustriranog mladića. U Beograd dolazi s tri predstave. Posle obavljenog posla kafa s Dušanom i Janezom. Časkamo o politici, pozorištu, potrebi za većom saradnjom Beograda i Ljubljane koja ne bi bila tek razmena predstava. Dušan priznaje da bi u Beogradu najradije režirao u Ateljeu 212.

Popodnevna šetnja Ljubljanom, ručak s mladom kolegicom Jedrt Jež, iz TV Ljubljana koja po meni šalje prilog za emisiju Ex Yu Kult. Poklanja mi nekoliko brojeva časopisa „Maska“.

Uveče, pred predstavu, ponovo snimanja: lepu i mladu glumicu Natašu Barbaru Gračner ćemo gledati kao Na-

staciju Filipovnu (*Idiot*), Kasandru (*Kasandra*) i Mladu ženu (*Noževi u koškama*). Ivo Ban, jedan od najstarijih aktivnih glumaca ovog pozorišta, priča kako su mladi doneli nov kvalitet na scenu SNG-a. Brane Šturbej se seća uspeha s Pandurovim *Faustom* na Bifeu. Milena Zupančič izgleda bolje no ikad.

Na velikoj sceni SNG-a te večeri predstava *Praznovanje*, po tekstu istimenog filma člana grupe Dogma Tomasa Vitemberga. Režija Mateja Koležnik. Uz Milenu Zupančič i Ivu Bana još jedna grupa odličnih mladih glumaca. Ovacije na kraju za Marka Mandića, Uroša Fursta i Mašu Derganc. Moja iznenađenja u ovom pozorištu ne prestaju. Posle predstave srećem Angelinu Atlagić. Došla je posle premijere u Mariboru gde je saradivala s Aleksandrom Popovskim, u Ljubljani će ponovo raditi s Unkovskim.

Sa njom su i Mustafa Nadarević, scenografkinja iz Zagreba i jedna mlada glumica. Kratko druženje u pozorišnom bifeu posle predstave. Pozdravi uz „Vidimo de uskoro u Beogradu!“

23. I

U pola šest ujutro, ispred hotela, vozač iz pozorišta je tu uprkos mom insistiranju da ne dolaze tako rano. Dok na staciji čekamo moj minibus priča da nikako ne može da ispuni uslove za penziju iako ima 42 godine staža. Svake godine usklađuju zakone s evropskim i dodaju po neku godinu. Topao sunčan dan prati nas do Beograda koji posle snega i bez zelenila deluje sumorno. Znam da će ga posle Festa, razmrdati i uveseliti do sada najveće gostovanje na koje stiže gotovo kompletan ansabl SNG Drame iz Ljubljane.

Protagonisti novog slovenačkog talasa: Nataša Barbara Gračner i Igor Samobor

NE MOGU SE ŽALITI

„U pozorištu sam odigrala mnogo lepih uloga i žao mi je što mnoge od njih niste mogli videti“, kaže dolazeći u Beograd Milena Zupančič, glumica Drame Slovenskog narodnog gledališta iz Ljubljane

Milena Zupančič se posle mnogo godina sprema na put za Beograd gde će pred beogradskom publikom igrati u predstavi *Ritter, Dene, Woss* Tomasa Bernharda, u režiji Dušana Mlakara, ulogu jedne od sestara filozofa Ludviga Vitgenštajna.

Kako razmišljate o tom putu u Beograd?

Mnogo je vremena prošlo od mog poslednjeg boravka tamo. Mislim da je to sada već više od 12 godina. Da, to me veseli. S jedne strane, to gostovanje me uzbuđuje, a s druge malo i plaši jer svi smo se promenili za to vreme. Malo smo se sami menjali, malo su nas drugi promenili. Radujem se susretima sa svojim prijateljima, jer malo njih sam u međuvremenu imala prilike da vidim. To mi je svakako zadovoljstvo. Svi imamo različita očekivanja. Mi iz starije i srednje generacije smo na drugačiji način uznemireni no što je to slučaj s našim mladim kolegama koji po prvi put idu u Beograd. I to je dobro — i za jedne i za druge, a i publiku, za one koji će videti kako sada izgleda i kojim pravcem ide novo slovenačko glumište, kao i za one

Olivera Milošević

koji će videti šta se u međuvremenu desilo s nama koje znaju.

U istom energetskom polju

Šta ste sve radili ovih godina?

U pozorištu je bilo mnogo lepih uloga i žao mi je što mnoge niste mogli videti. Sada na repertoaru imam pet predstava,

a dolazim s jednom veoma dragom ulogom.

Veliko je iskustvo za Vama, da li ste sada u prilici da birate uloge?

San svakog glumca je da bira uloge. Ne mogu se žaliti, mogu da kažem šta ne bih volela da radim, ali nikad do sada nisam tražila da nešto zbog mene stave na repertoar. U ovom razdoblju kada sam se naglumila važno mi je s kim radim, s kojim rediteljem i kakvom glumačkom ekipom. To mi je važnije od uloge. Bitno

Žao mi je što neke lepe uloge niste videli: Milena Zupančič

mi je da smo svi u istom energetskom polju i da nam je zabavno, prijatno i uzbudljivo na probama. Ako nije tako onda mi se čini da gubim vreme.

Mnogo toga se desilo tokom minulih godina na prostoru nekadašnje zajedničke domovine, kako ste Vi posmatrali sve to?

Nikada nismo ni pomislili da će nam se sve to tako strašno dešavati. Sigurna sam da je u svim našim teatarskim krugovima to bilo bolno. Mi nismo imali nikakvih razloga da jedni drugima pravimo probleme i sve to nam je bilo nametnuto. Mi smo na silu odvojeni jedan od drugih. To je bila šteta za sve. Bili smo toliko različiti, hvala Bogu, i baš ta različitost — i u glumi i u mentalitetima — sve nas je obogaćivala. No, sada nema smisla to oplakivati. Svet je danas jedan prostor, u toku je globalizacija. Ali, bojim se da se ona ostvaruje samo u nekim ekonomskim pravcima. Istorija ide svojim putem. Oni koji su bili prijatelji — ostali su prijatelji.

Biće to obnova nekih starih ljubavi s publikom koja Vas pamti kao i sa prijateljima?

To ćemo videti. S prijateljima sigurno. Kako će biti sa publikom — videćemo. Ipak je mnogo vremena prošlo i mnogo što šta se promenilo.

Biće mi žao do kraja života

Kako razmišljate na temu tog kulturnog prostora, da li smo upućeniji jedni na druge nego na ostale delove sveta?

To je sada veliko pitanje. Mlađoj generaciji ti jezici više nisu tako bliski. Sada se to polako obnavlja. Na našoj televiziji se recimo sada ponovo prikazuju vaše poznate serije, postepeno počinju gostovanja pevača, pozorišta... Ali mlada generacija više ne razume taj jezik koliko smo ga mi razumeli. Njima više to nije isti jezik. Mentaliteti? Ne znam. Bilo bi fer to pitanje postaviti mladima. To, koliko bi oni to želeli, koliko oni osećaju da pripadaju tom delu sveta. Za nas je

jasno, meni će do kraja života biti žao što se ta saradnja, to međusobno druženje na svim poljima prekinulo. Ali, budućnost ipak određuju ovi mladi. Mi u tome nećemo učestvovati.

Šta Vam je još, osim pozorišta i glume, bilo važno svih ovih godina?

Poslednjih nekoliko godina mnogo vremena poklanjam poslu ambasadora UNICEF-a. Mnogo putujem, bavim se problemima dece po svetu i kod nas. To me, pored glume, najviše okupira.

Kako Vam iz tog ugla izgleda svet u kojem živimo?

Strašno! Dokle god postoje razlike između bogatog i siromašnog dela sveta, i dokle god se te razlike produbljuju biće, i problema kojima se sada bavim. A to su problemi dece koja nemaju uslove za normalan život. Teško je dok to postoji slutiti nešto bolje. Iz siromaštva se rada sve — od terora i ratova, do smrti zbog gladi, side itd. Svi ti problemi nam se ponekad čine kao veoma udaljeni, jer su karakteristični za drugi deo sveta, ali bi trebalo da se tiču svih nas. Čovek želi da bude optimista, ali je ponekad to zaista teško biti.

Utisak kojim odišu sve predstave Drame SNG je da ste veoma skladan ansabl. Da li je to uslov za dobro pozorište?

U to sam sigurna. Naš ansabl je apsolutno homogen. Nekako smo se pod srećnom zvezdom okupili. Imamo veliku i jaku grupu mladih koji su izvrsni. Nema generacijske podvojenosti i razlika. Svi smo ravnopravni i — lepo nam je.

Da li se na ovoj sceni pojavila i neka nova Milena Zupančič?

O, da! Sad, ne baš Milena Zupančič, jer ona je jedinstvena. Šalim se, odlične mlade glumice imamo. Bojim se da ako sad nabrojim dve onda će preostale tri biti nezadovoljne. Imamo, bez brige, odlične glumice. Uživam i kada ih gledam i kada radimo zajedno. Učimo jedne od drugih. One možda pokušavaju da uzmu nešto od mene, ali se i ja trudim da ponešto novo pokupim od njih. Između nas nema razlike, ravnopravne smo.

Šta biste poručili Beogradanima?

Jedva čekam naše sledeće susrete!

IMAM KRATKO PAMĆENJE

„Jedinstveni kulturni prostor je davna iluzija i utopija koja nije značila ništa ružno, ali je bila neostvariva. Kao svaka utopija imala je neke pozitivne elemente, ali je i nekima smetala. U ovom času bi bilo dobro uspostaviti živu duhovnu komunikaciju“, kaže reditelj

Dušan Jovanović

Olivera Milošević

Dušan Jovanović je jedan od najznačajnijih pozorišnih ličnosti ne samo u Sloveniji već i na čitavom prostoru nekadašnje Jugoslavije. Napisao je jedanaest pozorišnih komada, režirao oko sedamdeset predstava, predaje režiju i glumu na Akademiji u Ljubljani, njegove predstave gostovale su po Evropi, u SAD, Australiji, Meksiku, dobijao prestižne domaće ali i inostrane pozorišne nagrade, a komadi su mu prevedeni na mnoge jezike.

Čujem da ste i dalje veoma vredni i da ste u odličnoj stvaralačkoj formi.

Veliko je zadovoljstvo i privilegija da radiš ono što najbolje umeš i ono što voliš da radiš. To je neverovatna sreća. Kada čovek, kao što je to slučaj sa mnom, dođe u izvesne godine pa ne mora više da radi neke druge stvari, onda se može više posvetiti pozorištu.

Šta ste ovih godina sve radili u pozorištu?

Imam kratko pamćenje. Teško pamtim, a brzo zaboravljam tako da nije lako

odgovoriti na to pitanje. Ali, radio sam mnogo i svuda. Radio sam u Francuskoj, Austriji, mnogim slovenačkim pozorištima, pisao drame. Objavio sam trilogiju koju su nazvali *Balkanska trilogija*. U njoj su tri drame: *Antigona*, *Zagonetka Hrabrost* i *Ko peva Siziifa*. Sada radim u Zagrebu, u Zagrebčkom kazalištu mladih kod Slobodana Šngjidera tekst mladog Sličanina, Damira Šodana. Komad se zove *Zaštićena zona*. To je delo koje je pobedilo na konkursu pozorišta MbH u Beču.

Pretpostavljam da ste intenzivno pratili šta se dešavalo u nekadašnjoj domovini.

Jesam, ali šta da vam kažem. Sve što bih sada rekao su opšta mesta. Te *post festum* intelektualne priče nemoguće je sažeti. Sve je to sada stvar politike, da kroz demokratske procese i postupak ispravljanja grešaka iz prošlosti uspostavi normalno stanje.

Kakav je sada Vaš pogled na Beograd?

Pa, u svari – nema ga. Tamo sam, na kratko, poslednji put bio 1999. godine, a pre toga 1996, kada mi je umrla mama. S ljudima tamo nemam mnogo kontakata. Po nekog od njih srećem po svetu, na skupovima, konferencijama i festivalima, po nekog glumca vidim kada dođem u Crnu Goru.

Koliko Vam je važan ovaj dolazak u Beograd i ponovni susret beogradske publike s Vašim predstavama?

Daleko sam od toga da to idealizujem i ovom gostovanju pridajem posebnu važnost. To je taman toliko važno koliko će se ispostaviti kao nešto što znači u neposrednom kontaktu oko samih predstava. Mislim da su to predstave koje za taj prostor mogu biti relevantne, tako da me veoma interesuje reakcija.

Koje su teme koje Vas trenutno inspirišu u pozorištu; šta Vam je važno da publici kažete Vašim režijama i dramskim tekstovima?

To zavisi od komada do komada i uvek se ta priča menja. Volim da ispričam priču ali volim i da postavim neke intelektualne zamke, da vodim dijalog s publikom. A mislim da takva komunikacija može da ima široku paletu

pitanja. Jedno je sigurno: to svakako nije uvek ista priča.

U Beogradu je slovenačko pozorište važilo za snažno i izrazito rediteljsko. Zanimljiva je priča o tome šta se sve promenilo u tom izrazu ovih godina?

Pojavili su se mladi i veoma daroviti glumci, ali i nekoliko zapaženih i uspešnih mladih reditelja. Ima raznih pozorišnih inicijativa. Na drugoj strani, dogodila se erozija na planu komercijalizacije, erozija ukusa i duhovnosti. To, međutim, ne utiče na glavni tok pozorišnog života u Sloveniji, koji je još uvek estetski i duhovno konzistentan. Tako je, recimo, Drama SNG uporište istinski visokog standarda.

Kakav je trenutno značaj slovenačkog pozorišta u Evropi?

Da vam iskreno kažem, taj značaj nije nikakav. Slovenačko pozorište u Evropi ne znači ništa posebno, mada su naše najbolje predstave uvek na visini evropskog standarda i kvaliteta, a one mogu nešto da znače i evropskoj publici.

Kako sada razmišljate na temu jedinstvenog jugoslovenskog kulturnog prostora?

Ma kakav jedinstveni kulturni prostor... To je davna iluzija i utopija koja nije značila ništa ružno, ali je bila neostvariva. Kao svaka utopija imala je neke pozitivne elemente, a sa druge strane bilo je to nešto što je mnogim ljudima smetalo. U sadašnjem trenutku je daleko od pameti govoriti o bilo kakvom jedinstvenom kulturnom prostoru. Ono što bi bilo dobro je da se uspostavi živa duhovna komunikacija, što će reći da stvari od značaja za duhovnu vertikalu mogu biti predmet razmene, da ljudi u Beogradu vide šta radimo, i obrnuto. To, naravno, ima smisla, a o jedinstvenom kulturnom

Bez idealizacije: Dušan Jovanović

prostoru nije realno govoriti zbog mnogo razloga, ne samo političkih i nacionalnih.

Da li i Vi imate utisak da su Beograd i Ljubljana isuviše male sredine za pozorišta kakva imaju, i da je i u tom smislu potrebna međusobna saradnja?

U pozorištu je to uvek dobro da dođu ljudi sa strane, donesu novu estetiku, da se nešto promeni. Novitet je nešto što hrani svako pozorište. To je neophodno i uvek je događaj.

Ima li nagoveštaja da ćete režirati u Beogradu?

Bilo je nekih razgovora, ali još nisam siguran. U principu – da, ali će problem biti u pojedinostima.

Ima li nešto zbog čega se posebno radujete zbog dolaska u Beograd?

To je grad u kojem sam rođen i dugo je za mene bio uzbudljiv svaki povratak u Beograd. Poslednjih godina sam bio razočaran nekom vrstom balkanizacije tog grada. Ta erozija urbanog i taj novi duh Beograda bi me uvek potresli.

SPOJ DOBRIH REDITELJA, GLUMACA I TEKSTOVA

Pokazaćemo kako izgleda kada se ne razmišlja politički već ljudski, kažu mladi lavovi, najnovija generacija slovenačkih glumaca okupljena u predstavama Drame SNG-a

Olivera Milošević

Pozorište se u Sloveniji devedesetih menjalo. Drama Slovenskog narodnog gledališta je tokom ovog perioda izrasla u moderno evropsko pozorište. Predstave u ovoj kući su posebne ponajpre zbog odličnih mladih glumaca. Impresivan je broj velikih uloga koje trenutno igraju i pripremaju. SNG je zahuktala pozorišna mašina u kojoj ovi mladi ljudi svakodnevno igraju predstave s tekućeg repertoara ali i pripremaju nove i od ranog jutra do kasno u noć su u pozorištu. Različiti reditelji, različite poetike i estetike, različiti načini glume i veliki rad prate njihova vrhunska dostignuća.

Polona Juh je u ovom pozorištu oko osam godina. Za to vreme je mnogo radila i profesionalno sazrevala. Nema vremena za distancu koja bi joj pomogla da odredi šta je do sada u njenoj karijeri bilo najvažnije. „Imam veliki broj predstava, ali mogu da izdvojim četiri uloge koje nosim u srcu i s kojima ću da pozdravim publiku i svoje kolege u Beogradu. To su Aglaja u *Idiotu*, Dezdemona u *Otelu*, Lepa Helena u *Kasandri* i Selimena u *Mizantropu*. Prvi put u životu dolazim u Beograd o kojem sam mnogo slušala od kole-

ga koje su nekada tamo dolazili. Oni su nam rekli da je vaša publika izuzetna.

Život potpuno isprepletan s pozorištem

I Jernej Šugman u Beograd dolazi sa pet velikih uloga: „Radujem se što dolazimo s različitim predstavama koje su po mom mišljenju izuzetne, tako će vaša publika moći da vidi ono najbolje što se trenutno dešava u našoj kući, a ja mislim da je to i nešto najbolje što se u Slovenskom teatru dešava“.

Šta Vam je bio važno u dosadašnjoj karijeri?

Za ovih devet godina sam odigrao veliki broj značajnih uloga. Izdvojio bih možda *Hamleta* i Brehtovog *Baala*, Alsesta u *Mizantropu*, *Otela*, a tu su i još dve uloge koje izuzetno volim, a videće ih i vaša publika – Rogožin u *Idiotu* i POCO u *Čekajući Godoa*.

Kako Vi vidite poslednjih 10 godina u pozorišnoj Sloveniji?

Trenutno je na scenama veoma fini kontakt između reditelja i glumaca. Ako

je do 80-ih godina tu bilo pozorište reditelja, ako je pre toga bilo pozorište glumaca, rekao bih da je u našem teatru trenutno neki fini spoj između dobrih reditelja, dobrih glumaca i dobrih tekstova.

Nataša Barbara Gračner objašnjava da po tradiciji Drama SNG ima dobre glumce: „Poslednjih godina ima i nas mladih. Imamo veoma jaku mladu generaciju pozorišnih stvaralaca. Lepo se dopunjavamo i reditelji nas mnogo angažuju. Imam sreću da dobijam velike, glavne uloge. Nastasija Filipovna u *Idiotu*, Kasandra u istoimenoj predstavi nastaloj po tekstu Borisa A. Novaka, Mlada žena u *Noževima u kokoškama* – sve su to role koje igram a koje će videti beogradska publika, a su samo deo mog repertoara. I zaista se veoma radujem što to mogu da vam pokažem“.

Šta Vam je bilo važno da pokažete ulogom Nastasije Filipovne?

Sudestivni Otelu: Jernej Šugman

Ona je prava žena. Puna je intuicije, trpljenja, samoće. A sve to iskazuje snažno i ekstremno, pa zbog toga i strada. Zato volim tu ženu i s uživanjem igram taj lik.

Imam utisak da svi ovde mnogo radite?

Naš repertoar je obiman. Na kraju sezone imamo taman toliko vremena da osetimo da smo premoreni. Svako veče igramo predstave, svakodnevno probamo, igramo mnogo i u Sloveniji ali i na gostovanjima van zemlje. Naš život je potpuno isprepletan s pozorištem.

Obnovimo ono što je bilo dobro

Gregora Bakovića pitamo šta znači biti dobar glumac u SNG-u?

„To nije baš lako biti. To znači da se mora mnogo raditi. Naše pozorište ima mnogo odličnih glumaca, a ja pripadam grupe mladih. Upravnik, Janez Pipan, nam je ukazao veliko poverenje, a ja se nadam da ga nismo izneverili. Zaista je velika čast biti glumac u ovom pozorištu.“

Koje su Vam uloge posebno važne?

Trenutno su mi bliže one koje igram od nedavno. Tu je sigurno Vladimir u *Čekajući Godoa* Beketa, u režiji Dušana Jovanovića, a u Beogradu ću još igrati i u *Idiotu* i *Kasandri*.

Koliko Vama znači ovaj dolazak u Beograd?

Mnogo. Jako se radujem i tu nisam usamljen. Naša generacija još nije tamo imala prilike da se pokaže. Očekujemo mnogo od tog gostovanja, da upoznamo i naše kolege u ovom pozorišnom svetu koji ne priznaje granice. Nadam se da ćemo ovom prilikom uspostaviti i neke

trajnije kontakte, da ćemo možda i zajedno raditi, da ćemo uspeti da obnovimo taj kulturni prostor koji je jako bogat i u kojem pripadamo jedni drugima. Pokazaćemo kako izgleda kada se ne razmišlja politički već ljudski.

Branka Šturbeja poznajemo kao odličnog Mefistofelisa u *Faustu* Tomaža Pandura koji je 1990. pobedio na Bitefu. Na pitanje koliko se slovenačko pozorište od tada promenilo odgovara: „Vratilo se intimi, čoveku, ličnoj vizuri na događaje. Na to je naravno, uticao i raspad Jugoslavije. Sve te strahote ostavljaju posledice na ljude. Unutar toga pozorište je postalo mesto gde se govori o tim problemima. Slovenačko pozorište je za to vreme postalo savremenije.“

Imam utisak da su glumci osvojili scenu?

Kada kažem da se pozorište vratilo čoveku, mislim na to da se vratilo glumcu. To je normalan postupak, jer je u pozorištu najvažniji glumac.

Beogradskoj publici će najinteresantniji biti Vaš Knez Miškin, šta je Vama važno da publici kažete tim likom?

Važno mi je da Knezom Miškinom kažem da ni politika, ni religija, niti bilo koji ideološki pogledi nisu važni u životu, već čovek, njegovo postojanje i stremljenje ka čistoti.

Kakav Beograd pamтите?

U Beogradu sam poslednji put bio s Tomažom Pandurom na Bitefu. Bilo je to pre mnogo godina. Igrali smo *Fausta* i ostao mi je u lepom sećanju. Gledao sam na televiziji šta se sve u Beogradu dešavalo. Nadam se da je ono porušeno sada obnovljeno, da su ljudi pozitivni, da su prevazišli sve što su preživeli i da ćemo ono lepo, nekadašnje bratsko obnoviti.

HOĆU DA U POTPUNOSTI BUDEM VERAN SVOJOJ KUĆI

Ovo gostovanje, kao i beogradsko u Ljubljani, imaće i političke konotacije, ali mora se znati da pozorište ima prioritet. Pozorišni svet je jedinstven u planetarnom smislu: imamo iste probleme, čitamo iste knjige, pa i iste tekstove istovremeno stavljamo na scenu. U Beogradu još možda poneko i razume naš jezik, a Beograđane u Ljubljani razume većina. To nam se nigde drugde na svetu ne može dogoditi, kaže Janez Pipan

Janez Pipan je punih sedam godina direktor Slovenskog narodnog gledališča, čuvene ljubljanske Drame. Za to vreme je od pozorišta napravio zahuktalu mašineriju u kojoj se svakodnevno igraju stare i rade nove predstave. Za ovu sezonu pripremaju 12 novih naslova.

Koliko zapravo Drami SNG znači dolazak u Beograd?

U proteklih 10 godina SNG Drama se izuzetno orijentisala na gostovanja u Sloveniji i razmeni predstava s evropskim pozorištima. Na gostovanja su odlazile i po dve do tri predstave u bloku. O značaju gostovanja u Beogradu svedoči i podatak da je to najveće gostovanje u istoriji slovenačkog pozorišta.

Šta se sve važno dešavalo u pozorištima Slovenije za proteklih 10 godina?

Pozorište se u Sloveniji 90-ih raširilo. Nastale su nove grupe, razvili se novi smerovi. Svi oblici pozorišta koji postoje u savremenom svetu našli su kreativne ljude u Sloveniji. S jedne strane, slovenačko pozorište se umnožilo, raširilo, produkcija se uprkos ograničenim finansijskim mogućnostima povećala, a stare pozorišne institucije su morale da se bolje profiliraju. Medusobno se razlikujemo i nismo jedni drugima konkurencija. Publika može da bira između različitih oblika pozorišta. Konkurencija je samo na nivou kvaliteta. U SNG Drami teče već drugi moj upravnički mandat, a moj program je od početka bio usmeren ka tome da se nacionalna pozorišna institucija profiliraju u pozorište modernog tipa, s modernim repertoarom kakvog ima

Olivera Milošević

svako savremeno evropsko pozorište. Nacionalno pozorište nije više institucija zatvorena u sebe, koja neguje nacionalne vrednosti. Mislim da je ono istinska institucija kada se što više otvori i programom komunicira s najširim javnošću. Deo tog programa su i gostovanja.

Osnovni ton daju glumci

Jedna od presudnih odlika slovenačkog pozorišta 90-ih su snažni rediteljski „rukopisi“. Da li se nešto od tada promenilo?

Stigle su nove generacije reditelja i glumaca, te je promena možda u tom smislu što ne postoji tako izrazito rediteljsko pozorište, izrazitih individualnih poetika. Današnjem slovenačkom teatru osnovni ton daju glumci. U SNG Dramu je stigla veoma moćna generacija glumaca. Oni su se ovih godina veoma izgradili i postali vodeći glumci. Veoma su mladi i brzo su došli do samog vrha. Trudili smo se da im to i omogućimo, ponudimo im takve predstave, repertoar koji će im omogućiti da se iskažu kao zaista vrhunski umetnici. Nismo im dozvolili da vreme i energiju gube u kratkim, jednostavnim bezvrednim projektima koji odmah padnu u zabav ili se iscrpljuju u banalnom komercijalnom efektu. Odlučili smo se za visoke umetničke kriterijume u sastavljanju repertoara i oblikovanju programa u celosti te pokušali da tako zahtevnim programom pridobijemo široku publiku.

Što se reditelja tiče, tu su Mile Korun, Dušan Jovanović i ostali koje beogradska javnost dobro zna. Oni su u vrhunskoj stvaralačkoj formi. Naravno, tu su i oni iz mlade generacije. Mogućnost da rade u SNG dobijaju reditelji svih generacija, od pomenutih legendi, do najmlađih, koji tek stupaju u pozorišni prostor.

Impresivni su naslovi predstava s kojima ste došli u Beograd. Birali ste, prepostavljam, najbolje za to gostovanje?

U Beograd smo došli s predstavama koje su proteklih godina imale uspeha na raznim festivalima, nagrađivane su i u Sloveniji i po Evropi. Trenutno igramo 30 naslova. Igramo ih na dve scene, a u Beograd smo stigli s više od petine našeg programa. Nije to sve što imamo, niti je sve što ovde igramo najbolje što imamo. Potrudili smo se da pokažemo ono što će biti zanimljivo beogradskoj publici i što će nas predstaviti u najboljem svetlu.

Kakav Beograd pamтите?

U Beogradu sam proveo izvesno vreme na gostovanjima sa svojim predstavama. Najviše ga pamtim po Bitefu, knjižarama, predstavama koje sam tamo voleo, ali i po manje zabavnim stvarima – u Beogradu sam služio vojni rok. Kada sam posle 12 godina, nedavno ponovo došao u Beograd, shvatio sam da je sve dobro po čemu Beograd pamtim još uvek tu. Grad se nije promenio koliko sam očekivao.

U Beograd stižemo novi i drugačiji. Većina mladih glumaca je prvi put u životu u Beogradu, a i za mnoge Beograđane smo neka vrsta tek otvorene knjige. Prepuštamo se njihovim reakcijama i željni smo njihovih utisaka. To je i ujedno ono najzбудljivije što ovih dana doživljavamo.

Kakav je trenutno položaj pozorišta u slovenačkom društvu?

Pozorište je prepušteno samo sebi. Država, istina, finansira široki spektar featarske produkcije – od institucija, do nezavisnih grupa i pojedinačnih projekata. Šansu da dođu do sredstava iz budžeta za produkciju imaju svi. Tu možda nedostaje neki radikalni potez kako bi se napravila veća razlika između onih koji su uspešni i onih koji novac troše za manje uspele projekte. Treba pronaći načine da uspešniji i oni s više inicijativa i istraživačkog duha bolje stimulišu. Dobro je što se politika – ni stranačka, ni oficijelna – više ne upliće u unutrašnje pozorišne stvari, programe ili repertoare. S jedne strane, to je dobro, a s druge, posledica tog nemešanja je i činjenica da političari ne poznaju mehanizme funkcionisanja pozorišne institucije, pa samim tim i ne mogu da nam pomognu u rešavanju niza problema vezanih za racionalnije funkcionisanje. Finansiranje i upravljanje pozorištima je kod nas još uvek pomalo inertno i ostvaruje se po modelu iz prošlih vremena.

U prethodnoj Jugoslaviji ovo nije bilo moguće

Slovenačko pozorište je i dobar izvozni produkt, da li o tome postoji svest u državi?

Da, veoma. Jedna od najpozitivnijih stvari koje smo mi u Drami postigli je da imamo apsolutnu podršku za gostovanja po Evropi, u tome nas Ministarstvo kulture podržava. Nije se dogodilo da nemamo novca za neko gostovanje; oni to uvek finansiraju. Ministarstvo stimuliše međunarodnu promociju pozorišta i kulture. Postoji i svest da Slovenija kao mala zemlja, a pre svega mala kultura, ima šanse samo ako uspe u širem kontekstu. Zatvoreni u sebe, unutar male sredine, nikom i ništa ne bismo značili. Mada i tu tek treba da stignemo do najbitnijih punktova u pozorišnom prostoru Evrope.

Vi ste već sedam godina na čelu ove kuće. Znamo Vas kao odličnog reditelja. Koliko kreativan čovek, kada dođe na mesto upravnika pozorišta, ima kad da se bavi svojem osnovnim poslom? Da li i u upravljanju pozorištem ima kreativnosti?

Prihvatio sam se posla direktora kao izrazito kreativnog posla. Upravljanje pozorištem je kreacija, a pravljenje repertoara je vid režije. Koliko stignem, ja i režiram, odprilike jednu predstavu u dve godine. Radim samo u svojoj kući. Odlučio sam da dok sam ovde, ne režiram u drugim pozorištima; hoću da u potpunosti budem veran svojoj kući. Ne mogu biti ovde, a paralelno graditi ličnu karijeru. Upravnikovanja sam se prihvatio zbog glumačkog ansambla koji ovde postoji. Znao sam na početku da s tim ljudima možemo napraviti nešto što je

izvan standarda i proseka. Imam još koju godinu do kraja drugog mandata da postignem ono o čemu sam sanjao.

Kako posle ove pozorišne razmene s Beogradom vidite buduću saradnju?

Mislim da će se naši odnosi potpuno normalizovati. Pa ipak, svemu treba dati još mali stimulans da bi saradnja postala redovna i da bi donela još više efekata. Bilo je gostovanja slovenačkih pozorišta u Beogradu i ranijih godina, i to, koliko znam, uspešnih. Možda ovo sadašnje, s tako velikim paketom predstava, ima i simboličko značenje kojim se hoće reći da je došlo vreme da ponovo saradujemo, ponovo se družimo, razmenjujemo iskustva i u budućnosti radimo i zajedničke projekte. Veoma sam srećan što su stvoreni uslovi za to, i materijalni i simbolični. Bez ma kakve rezerve smo došli u Beograd – cela naša kuća sa sto ljudi i 8 predstava. Nešto slično dogodiće se u aprilu kada Ateleje 212 sa svojim predstavama dođe kod nas. Za mene je značajan podatak da u prethodnoj državi, u kojoj smo živeli zajedno, nešto tako nije bilo moguće, a danas je sasvim normalno. Mi, pozorišni ljudi s obe strane, osećamo potrebu da se upoznamo, da nastavimo druženja od ranije, a da ovi mladi upoznaju svoje kolege. Videćete, na sličan način razmišljamo o pozorištu u novom vremenu, o njegovoj budućnosti. Nema tu velike politike i vanpozorišnih elemenata, mada svi znamo da će i naše gostovanje u Beogradu, kao i beogradsko u Ljubljani, imati i političke konotacije. Ne vidim ništa loše ni u tome, ali mora da se zna šta je u svemu tome prioritet. Pozorišni svet je, u ostalom jedinstven u planetarnom smislu. Imamo iste probleme, čitamo iste knjige, čak i iste tekstove istovremeno stavljamo na scenu. Naravno da ima i razlika. Naša prednost je što u Beogradu još možda poneko i razume naš jezik, a znam da će beograđane u Ljubljani razumeti većina. To nam se nigde drugde na svetu ne može dogoditi.

KO IGRA, KO IGRA?

Neće biti ništa od željenog medijskog prodora ako novinar mora da vas vuče za rukav da bi dobio informaciju, i ako kritičar ne zna ko su autori predstave

Branka Krilović

Hir, nemar, ili siromaštvo? Kao mazohistički siromasi odmah pomislimo da nije bilo para, da je dobro što uopšte ima predstave, da treba misliti o glumačkim (ne)platama a ne o programu (na kraju, mi smo narod vičan usmenoj književnosti), ali onda shvatimo da obaveštenje o predstavi, komadu i podeli... tražimo na pogrešnom mestu. Umesto da odemo napolje ili prokružimo autom pored ogromnih panoa ispred pozorišta, mi bismo hteli da unutra, u toplom, pred predstavu, čitamo ko glumi, šta glumi, a još i saznamo nešto o komadu i piscu. Nema! Dosta više s tim komforom. Šta ima da čitaš dramu pre predstave?! To je što vidiš na sceni, kakva ars dramatica?! Ko je postao masovno omiljen tako što je „čucao“ u nekakvoj knjižici, na afiši? Slava je danas na mostovima, na bordovima... Ako nisi na bordu ili u utisku nedlje – nisi uopšte.

Koliko koštaju ti panoi? Pa to nije iz našeg džepa, to su drugi fondovi. To nije ono domaće, instiktivno, zavisno od sudbine, od razvoja predstave, nadahnuća. U stabilnom svetu nema te razbarušenosti, tu je sve uređeno, nema

da igraš predstavu dok ti se sviđa, dok ima publike. To se zna – igra se onoliko koliko je potrebno za globalni koncept, koliko ima interesa a onda – gotovo.

A naš interes, ima li nešto za njega? To je neka druga tema. Nego, ostanimo još kod, na izgled nevažnih, programa predstava. Dakle, *Ars dramaticae* više nema, ponekad nema ni programa... Ko hoće da zna imena likova nek čušne komšiju u mraku, raspita se, neka vata beleške, pamti... Ko zna zašto je i to ipak bolje od bogatog programa, a – nečitljivog. Dizajnom protiv informacije – kao da je moto artgzbicionista kojima je jedino važna njihova grafička ideja.

Neobični Beket: Bojan Emeršič i Gregor Baković

Htedosmo, recimo, da pročitamo kako je prošlo prvo izvođenje Simovićeve *Hasanaginice*, ali – premazano farbom. Šta tek da kaže pisac, bez obzira na jake naočari? Veličina slova ponekad je pogodnija za test dioptrije nego za čoveka prosečnog vida.

Dešava se i to da predstava bude – a programa ne bude. Ima piće, ima žu-žu posle premijere, a nema imena glumaca. Uzor primer je nedavno gostovanje

Slovenskog narodnog gledališta iz Ljubljane. Mileni Zupančič, Dušanu Jovanoviću, Jerneju Šugmanu, Branku Šturbeju... nije bilo teško da nekoliko dana pred početak gostovanja dođu i sretnu se s novinarima, izadu u susret svim njihovim željama, pre i posle konferencije. Tom prilikom podeljen je (a ne prodavan) kontingent knjige (zaista knjige) koja prati gostovanje. Vrhunskog kvaliteta u pogledu štampe i sadržaja, ali bez „štetnih“ artistskih mahinacija i dizajna

radi dizajna, štampan na srpskom jeziku, program je obuhvatio podelu, biografije najvećeg dela izvođača i autora, fotografije predstava, ali i „civilne“ fotose umetnika, dovoljno kvalitetne da se mogu preštamovati u okviru novinskog teksta, zatim izbor iz kritika, kratak sadržaj drama i beleške o autorima, pa biografije ključnih ljudi kao i samog Slovenskog narodnog gledališta. Uz predstave, gledalac je, dakle, imao potpunu informaciju o pozorišnoj kući i

njenim članovima. I, što je najneverovatnije, kao da su štampani u bezgraničnom tiražu, nudeni su beogradskoj publici sve do poslednje večeri gostovanja.

Uostalom, čim je stigla iz Ljubljane, i ministar kulture Slovenije, Andreja Rihter (čiji je uvodni, pozdravni tekst takode štampan i u katalogu gostovanja), bila je spremna za izjave i razgovore, a nije čekala da medijima kontaktira na zvaničnim „primanjima“.

Na kraju, bar su ljudi pozorišta (bilo na kom položaju da su) vični raznim oblicima neposredne komunikacije, nekako ne ide uz njih da se vidaju i prijateljuju jedino posredstvom zvaničnih načina, pomoću ministarstava i titula. Neće biti ništa od željenog medijskog prodora ako novinar mora da vas vuče za rukav da bi dobio informaciju, i ako kritičar ne zna ko su autori predstave.

KAO SUSRET BIVŠIH LJUBAVNIKA

Osam dana su našim pozorištem vladali drugi umetnici, drugačijih estetika, treninga, tela, glasova, fizionomija, zapažanja, mišljenja i osećanja

Žanko Tomić

Gostovanje Slovenskog narodnog gledališta u Beogradu je po obimu bila ozbiljna operacija i treba da služi na čast organizatorima, tehničkom osoblju, gostima i domaćinima. Priznajem da sam se, nekoliko meseci ranije, dok mi je Pipan izlagao plan gostovanja, bojao da će uz sve planiranje nešto krenuti naopako. Pipan se, međutim, plašio reakcije publike i stručnjaka u Beogradu. No kad je odigrana i poslednja predstava na gostovanju, bilo je jasno da nije bilo razloga za strahove. Ja sam, izgleda, smetnuo s uma organizatorske sposobnosti Slovenaca, dok je Pipan zaboravio da beogradska publika najviše ceni glumca i njegovu umetnost. A SNG s predstavilo s plejadom sjajnih glumaca mlade i srednje generacije, stasavalom za minulih 10-ak godina, daleko od naših očiju. Umetničku ocenu gostovanja prepuštam kritičarima. Pošto sam prikazane predstave gledao u Ljubljani, pažnju su mi privukle druge stvari vezane za ovo gostovanje, koje pre govore o nama no o gostima.

Gostovanje je neodoljivo podsećalo na susret bivših ljubavnika. Bez obzira na to

kakav odnos imali prema nekadašnjoj vezi (jugonostalgijaški - s tezom o idealnoj ljubavi u idealnoj državi, a shodno tome i idealnom kulturnom prostoru; osvešteni - koji vezu tretira kao prisilu, mešanje ulja i vode, čak incest; racionalni - koji vezu posmatra kao brak iz računa u kojem jedni od drugih uzimaju šta im treba) ponovni susret nikoga nije ostavio ravnodušnim. I naravno, sledeći ljubavnu metaforu, neizbežna su poređenja, zapanjenja i merkanja.

Činjenica je da je naš teatar godinama bio izolovan, kao posledica faktičkog stanja države, ali je isto tako bio i izolacionistički. Takva su nam bila i merila i standardi: estetski ideal je bio dovoljan teatar, tj. ničeg previše, ništa potpuno i svega dovoljno. Dovoljne predstave su vladale Srbijom, bile su dovoljno cenjene i osvajale dovoljno nagrada. Filozofija palanke je ušla u svaku poru našeg pozorišnog života, a suštinska podela koju palančički duh priznaje (po R. Konstantinoviću) je ona na palančane, tj. nas i spoljni svet. Ostale podele (na tradicionaliste i novatore, zagovornike nacionalnog i zagovornike evropskog,

eskapiste i politikante, komercijalne i artistske, akademske i populističke, disidentske i udvoričke, konkretne i apstraktne, karijeriste i barbarogenije) bile su nevesti mizanscen našeg teatra, lažna podela uloga samo za unutrašnju upotrebu, koji je imao samo da zamaskira naš izolacionizam i osećanje da smo mi svi ipak jedno, a spoljni svet nešto drugo, zlo i devijantno, što, istina, postoji, ali mimo naše volje. Dakle, niko i ništa od spolja nije dobrodošlo. Taj palančički duh u našem teatru nije nastao pod uticajem ksenofobične politike ove zemlje u proteklih 10-ak godina, pa zato nije ni nestao 5. oktobra ili pukom deklaracijom da smo sada deo sveta.

Zato mi se čini da je više od rezultata poređenja, važnija činjenica da smo uopšte bili u prilici da se s nekim poredimo. Forma gostovanja nas je na to naterala, hteli to ili ne: dugih 8 dana su našim pozorišnim prćijama vladali drugi umetnici, drugačijih estetika, treninga, tela, glasova, fizionomija, zapažanja, mišljenja i osećanja.

I opet: kakogod vrednovali njihove predstave, niko ne može da ospori da je gostovanje (ili bivanje) Drame SNG-a na našim scenama donelo neobično iskustvo za sve nas. Makar smo 8 dana razmišljali i raspravljali i drugima, a ne o sebi. Ne znam tačno šta su posetioci tih večeri dobili, ali znam šta su oni kojih nije bilo u Ateljeu, JDP-u i SNP-u izgubili: priliku da se odmire od uloge u drami zvanog

Naše Pozorište.

Mladi lavovi: Nataša Barbara Gračner i Marko Mandić

Memoari jednog dramskog teksta (11)

RASTANAK

Ili demonstarcija NIB-dramaturgije

Petar Grujičić

Ovde želim da napomenem da S.I. u svojoj fotelji nije seo nepažljivo. Naprotiv, nimalo me tom prilikom nije izgužvao i, štaviše, već posle minut-dva je ustao. Ali, i to je bilo dovoljno da na sopstvenoj koži osetim neke od posledica „sedipapričkvrlji“ efekta (te kobne pojave na čijim se raskošnim manifestacijama zasnivalo celokupno funkcionisanje beogradskih pozorišta tih godina), pre svega po one koji su ga proizvodili. Pod uticajem ovoga efekta, naime, dolazilo je do nečega što bih najkraće definisao kao rastakanje psihofizičke celovitosti čovekovog bića. To je u mom slučaju otprilike izgledalo ovako: po odlasku iz fotelje, telo S.I.-a je sedelo za radnim stolom i na kasetofonu preslušavalo

snimljenu traku, dok je njegov emocionalni odraz, nevidljiv i zaposednut od onog zlog mađioničara, bio ostao u fotelji!

A koliko je efekat tog utiska bio trajan i bolan, poslušajte jauk koji još uvek odjekuje mojim zlosrećnim entitetom: „Jaooooooooooooooooo!“ Od tada, počeo sam intezivno da se zanimam za oblasti kao što su „paranormalni fenomeni“, „život posle smrti“, „hipnoza“, „masovna sugestija“, isl. Zamislite samo moju zbunjenost kada sam shvatio da ni delić objašnjenja ovih pojava, od nasušne važnosti po duševno i telesno zdravlje svakog ko je kročio u naša pozorišta tih godina, i pored svih njegovih položenih ispita s redovnih i postdiplomskih studi-

ja, nisam pronašao u obrazovanju mog zlosrećnog Pisca! Zamislite tek moje ushićenje kada sam tragove istih znanja prepoznavao u delima pisaca koje nazivaju „klasicima“, pa i kod ovdšnjeg klasika, naročito u njegovim razmatranjima o teatru kao mogućem otrovu.

Evo kako su se „sedipapričkvrlji“ efekat i njegove kobne posledice, kao virus, raširile i među pozorišnom publikom.

Hoće li nas biti?

Dok je S.I. sedeo za stolom i snimak s kasetofona bezbrizno ukucavao u pisaću mašinu, u jednom času se iz kamina skotrljalo nekoliko kamenčića, a za njima, sav ogaravljen, i –čovek. Pre-nuvši se od iznenađenja, S.I. ga je prepoznao. Bio je to jedan od onih iznerevenih novinara ispred kuće, pa ga je upitao: „Pobogu, čoveče, kako to upadaš?!“

Umesto da odgovori, garavi novinar ga je bez reči poveo u predsoblje, do balkona koji je gledao na ulicu. S.I.-u zastade dah: iako je napolju bila okupljena masa uzburjenih ljudi, vladao je

muk. Bio je to nepregledni šareniš predstavnika društvenih pojava poput „naslovne stranice“, „tv i radio emisije o kulturi“, „festivali i promocije“, „mlade i starije šiparice“, „naučni skupovi teatrologa“ i dr, čije se vreteno kolektivne pažnje, iz čudnih i nepozorišnih razloga vrtilo oko onoga što se nazivalo „predstavnicima pozorišnog života“, a s čijih se lica uperenih ka njemu, u tonu preklinjanja čitalo pitanje: „Hoće li nas biti?!“

Osetivši o čemu je reč, S.I. značajno podiže prst i umesto onolike govorancije koju je malopre sam održao u sobi, odgovori mirnim glasom (ali koji odjeknu do tri naredne ulice): „Videćemo.“

I videli su. Nedugo zatim, u Senilo teatru je praižveden novi izum domaće dramaturgije. Bio je to, već pretpostavljate, isti govor čijem sam nastanku prisustvovao, a čiji se žanr može približno definisati kao „neposredno iskaljivanje besa na publiku“ (NIB-dramaturgija). Tako su se otrovne vibracije lukavog mađioničara Slobbe raširile na način koji S.I. (jednako kao i u sopstvenoj sobi) uopšte nije primećivao. Štaviše, izlive besa sa scene publika je krotko podnosila i za to čak plaćala ulaznicu, glumac ovog govora se uopšte nije bunio što mu je

tokom nastupa povremeno glas popuštao zbog vikanja a vene na nogama se širile od stajanja, dok je aeropag kulturnih inženjera proglasio dotični izum za model pozorišnog poslovanja koji valja promovisati, i to zbog razloga čije bi razmatranje zahtevalo čitavo poglavlje za koje sada nemamo vremena.

E sad, možete li makar da naslutite kakvo je stanje ishlapele pažnje nastupilo u beogradskim pozorištima kada je, jednog dana, onaj lukavi mađioničar prestao da s ovim ljudima deli hranu pod nazivom „vazduh“?

O tom stanju bi svašta zanimljivog moglo da se pripoveda, no pomenimo samo pojavu koja ga je na primeru moje epizode nesmetano omogućila: prekomerno emocionalno poistovećenje gde, paradoksalno, i simpatija i antipatija imaju istovetni efekat tzv. „hranjenja aždaje protiv koje se borite“, usled čega duhovni mišić od sudbinske važnosti za svakog dramskog pisca (v. „Ludus“ br. 91), uprkos prvobitnom talentu i velikim postignućima, vremenom atrofira u materiju analognu onoj koju fizioterapeuti zovu „salo“, a domaćeice na Krsnim slavama „pihtija“.

Zbogom praroditelju

Pomenuti primerak NIB-dramaturgije, inače, sudeći po izveštajima moje sabrača-davljenika, dramskih komada koji u tihim povorkama dopiraju do mog boravišta u predelu kojeg ljudi nazivaju „onaj svet“, igra se, navodno, u srpskim pozorištima i danas.

No, boravak u Senilo teatru je u meni probudio i dilemu: onaj isti Ijon kojeg je kritikovao premudri Sokrat, tvrde neki, napisan je bio baš po uzoru na slavnog Sofokla, povodom njegovog imenovanja u vojni savet prilikom vođenja nekog rata. Sofoklu, očigledno, to nimalo nije škodilo da, kao što rekoso, devedesetu godinu života pregura bistrice glave i neoštećenih kreativnih moći. Zato su možda sve moje ovde iznesene procene (zbog cinizma koji je usled osobene klime u beogradskim pozorištima počeo nemi-

novno i mene da truje) sasvim neu-merene. Ali, neka o tome presudi opis kraja mog boravka u Senilo teatru...

Tokom neke tamošnje proslave čiji je povod za našu priču nebitan, obreo se i g. reditelj Peti Primerak. Ugrabivši priliku, on pred kraj proslave pride S.I-u i upita ga za mene, na šta me je ovaj dograbio s police na koju sam u međuvremenu dospao, i uz nekoliko kurtoaznih objašnjenja (utvrđen repertoar do kraja sezone, isl.) reče: „Uostalom, već sam

video Pisca, i s njim o svemu razgovarao.“

P.P. polom napusti proslavu, a S.I., primetivši izraz zbuđenosti na licu P.P-a (jer mog Pisca je tih dana za krevet prikovao grip, pa nije imao ni teoretsku šansu da sretno S.I.), krišom upita svoju sekretaricu: „Onaj komad koji sam uzeo prošle nedelje...“

„Mislite, prošlog meseca?“

„Hm, da...“ značajno se zamisli S.I., pogleda sekretaricu na osobiti način, „U tome, izgleda, i leži đavo: poneo sam ga

kući pre mesec, a ne pre nedelju dana. Zato te molim da mi odgovoriš iskreno...“

„Izvolite?“ neprijatno se štrećnula ona, jer pogled S.I. je podset na glumca iz predstave S.I-a, što joj je odmah potvrdilo i njegovo pitanje: „...A ko je to bio?“

I ja shvatih: zbogom Senilo teatar! Zbogom predobri praroditelju i nesuđeni učitelju, i nadasve, zbogom Vaša udobna radna soba u kojoj krvotok tako čudno cirkuliše!

(Nastaviće se)

GENERACIJA KOJA JE UBILA AUTORITETE

Na probi predstve *Shopping and fucking*

Aleksandra Jakšić

I u Beograd polako stižu komadi savremenih engleskih dramatičara, a najčešće su to drame koje se bave moralnom propašću mlade generacije. Posle, već davno izvedenih, komada *Trejnspointing* i *Magično popodne*, na sceni V sprat Narodnog pozorišta izvedeni su *Polaroidi* Marka Rejvenhila (smatraju ga začetnikom nove dramaturgije krvi i sperme), a u toku su pripreme za inscenaciju njegove drame *Shopping and fucking* na sceni Teatra „Bojan Stupica“. Biće ti diplomatska predstava Ive Milošević, zapravo koprodukcija Jugoslovenskog dramskog pozorišta i Centra za novo pozorište i igru. U glumačkoj ekipi su Goran Daničić, Bojan Dimitrijević, Igor Filipović, Nataša Marković i Goran Jevtić.

Posle, kažu, prilično hermetičnog i napornog rada, ekipa se odmarala dva dana da se distancira od priče, ali i da bi u periodu neposredno pred do premijeru konačno uobličila predstavu. Jutro je, 10 sati. Ekipa se okupila i dok je čekala Jovana Ćirilova, koji će gledati progon, izvodi se spontana kostimska proba. Iako su kostimi još u radnoj verziji, glumci su insistirali da igraju u njima. Vlada dobra i opuštana atmosfera. „Pošto ekipu čine mladi, a tim pre što je reč o generacijskoj tematici, očekivala sam da ću imati timski rad. Bilo mi je potrebno da svi zagrizu, rade za celinu. I prosto se desilo da tekst sve zanima i da svi želimo nešto

da kažemo. Ja sam samo voda tima a svi znaju gde ih vodim. Svesna sam da je takav pristup užasno romantičan, ali sam, srećom, dobila šta sam tražila. Taj ekipni rad mi je prosto povratio veru u pozorište“, kaže Iva Milošević.

Na njihovoj sam strani

Posle tvoje prve predstave *Magično popodne* ne iznenađuje što si se odlučila da diplomiraš baš ovim komadom?

Imam afinitet prema generacijskim temama, tekstovima koji postavljaju dijagnozu jedne generacije. Mislila sam da ću se ponavljati, no u ovom komadu sam pronašla još neke teme koje me zanimaju. Tekst sam našla još pre dve godine ali mi je sistem, koji se u njemu pominje, izgledao veoma dalek za nas sada i ovde. No, posle promena koje su se ovde desile shvatila sam da zapadni poredak polako dolazi i kod nas, da će se takve stvari i ovde desiti, pre ili kasnije. Imala sam i dilemu kako će homoseksualnost ovde proći, ne da li će taj motiv biti prepoznat, već da li je uopšte takve stvari kod nas moguće prikazati. S jedne strane, zanimalo me je stanje duha moje generacije koja je ipak bila pošteđena borbe za preživljavanje na način kako se do dogada na Zapadu. To stanje boje

gradske dangube koje žive od danas do sutra. Sada, takav način života, ta žurka, je za nekog bila razbibriga, a neko se *navukao* na heroin. S druge strane, likovi u ovom komadu se vrte u lavirintu moralnih vrednosti, u čorsokaku seksualnosti po kom pitanju su neopredeljeni. Pokušavaju da se probiju kroz taj konglomerat, da iz toga izvedu najk-lasičniji sistem vrednosti. Traže ljubav, žele da je daju drugome, ali je taj sistem uzimanja, posedovanja moći nad drugim

munu u kojoj boravi, a opet je vrlo rešena da uspe. Meni se ona i privatno dopada zbog svoje superiornosti. Međutim, ona je deo pogubljene generacije, usamljena je, izdvojena, i traži ljubav kao i ostali likovi. Žive u komuni ali su sebični i ne pružaju jedno drugom ništa. Mi smo toliko ušli u tu priču da dok radiš ti se čini u redu, a tek kada se malo distanciraš uvidiš koliko je priča bizarna, bizarna za normalan svet. A onda, opet, taj šoping, posedovanje – sve vodi tome.

Šokantno i silovito: Igor Filipović i Goran Jevtić (Foto: Đ. Tomić)

postao dominantan. I koliko god da su odvratni, pisac je ipak na njihovoj strani. Iako ni kraj moje predstave nije optimističan shvatila sam da sam stala iza njih i da pokušavam da ih opravdam.

O kakvim likovima je reč, priča Nataša Marković koja tumači Lulu: „Lulu je proizvod tehno generacije, uzima drogu, živi na socijalu, ima ko-

Uostalom, i meni je šoping na neki način ljubav“.

Znam kada radim dobro

Kako izgleda rad s Ivom Milošević govori Goran Jevtić: „Najveći kvalitet

rada s Ivom je što su probe počele dva meseca pre prvih čitaćih. Izlazili smo na mesta gde se okupljaju ljudi slični onima iz komada, dovodila nam je autentične likove. S njima smo se družili, pričali, i sve više osvajali taj svet, tako da smo pre rada za stolom već vladali materijom. Samo je trebalo primeniti to iskustvo na problematiku teksta. Prava je šteta što na takav način retko ko radi“. Nataša dodaje da je jedan od razloga dobrog funkcionisanja ekipe i u tome što je s Ivom sve pitanje dogovora.

Dok traje progon rediteljka često interveniš, dobacuje, malobrojnoj publici objašnjava šta fali da bismo stvorili kompletnu sliku. Na kraju Jovan Ćirilov (ne krijući zadovoljstvo Ivinom koncepcijom) daje sugestije – rediteljske, ali i glumačke. „Pronađeni realizam mora biti čist“, komentariše on Ivinu postavku, pominje različitost i pravi paralele u odnosu na ostale inscenacije koje je gledao. Jevtić priznaje da je imao tremu ali „ako čoveka koji toliko zna o pozorištu pridobiješ nečim, pokažeš mu nešto novo i zainteresuješ ga, znači da si dobro radio“. S druge strane, Nataša veli: „Imam potpuno definisan sistem vrednosti i tačno znam kada uradim nešto dobro ili loše. Baš zato, na prisustvo nekog na probi gledam kao na treće oko koje će mi pomoći da rešim problem a ne na autoritet od kojeg treba da se tresem. Autoritete je moja generacija ubila, ja sam ih, bre, ubila.“

KROZ POZORIŠNE LAVIRINTE DO HIJEROGLIFA

Skica za portret profesora Bajića – po sećanju

Olga Savić

U decembarskom „Ludusu“ javila se Ivana Dimić – a ja volim njen glas – i beše mi milo što je lepim citatom pomenula profesora Stanislava Bajića. Ostao je on u sećanju mnogih pozorišnih generacija od kojih je „kao neki prilježan Nemač“ tražio i očekivao da sve dobro prouče i provere kako bi mogli uspešno da plivaju kroz sve tokove svetske dramaturgije. Uspešnost takvog stava osetila sam prvi put kada sam s malom grupom odabranih, po završetku treće godine studija, učestvovala u razgovorima vođenim na međunarodnom seminaru u okviru letnjeg pozorišnog festivala u Avinjonu. Tu su bili

prisutni studenti iz mnogih evropskih zemalja – Amerika tada još nije bila in – koje je naša mala grupa, to smem bez zazora da kažem, zapanjivala odličnim poznavanjem i klasične i moderne svetske dramske književnosti. Bilo bi i ružno i nepravedno ako ne bih priznala da su i oni – ostali – mnogo znali, ali to je bilo prevashodno vezano za zemlju iz koje su došli: Nemci su proučavali nemačko, Francuzi francusko, Englezi englesko, itd. dramsko stvaralaštvo. A mi smo, ograničeni malim prostorom, slobodno šetali i skupljali zrncevlje sa svih livada kojima smo bili okruženi. Tome

nas je naučio naš profesor Bajić i hvala mu na tome.

Čenili smo ga i voleli, pogotovu mi studentkinje – sve smo hile pomalo zaljubljene u njega: delovao je na nas i aristokratskom pojavom, negovanim bradom koja je uokviravala njegovo blede lice s očima koje su uvek iskrlile unutrašnjom radoznalošću. Znao je mnogo jezika, mnogo je putovao i s putovanja donosio mnogo knjiga – ogromna biblioteka je ispunjavala sve zidove nevelikog stana u Dositejevoj, gde je živio sa suprugom Milenom, sudijom. Njih dvoje su bili obavezni posetioци svih beogradskih premijera, ali ste ih mogli videti i na desetoj ili dvadesetj reprizi: profesor je hteo da proveri prve utiske i prati razvoj predstava i glumačkih likova u njoj.

Da li je penzija bila krivac za njegovu pozorišnu klaustrofobiju, ili je zbog nje otišao u penziju, ne znamo. Kada sam ga pozvala na jednu od svojih predstava u Pozorišnom salonu, rekao mi je:

„Ne, ne smem da dodem, bojim se da ću u tom zatvorenom prostoru ostati bez vazduha, onda ću biti primoran da izadem, a to će izgledati kao da imam nešto protiv vaše ili bilo čije druge predstave; zato više ne odlazim u pozorište“. Saznala sam da se tada potpuno posvetio – a to ga je i ranije privlačilo: antropološko-arheološkim istraživanjima odgonetajući, po svom sistemu i na svoj način, egipatske hijerogliffe, u kojima je upisana prošlost, sadašnjost i budućnost sveta. Kao da je nazirao nešto tamno i duboko, ali o tome nije hteo da priča.

Jednog dana poznog leta pozvala sam telefonski broj njegovog stana, bila mi je potrebna informacija koju mi je samo on mogao dati, javila se njegova supruga: „Stanislav je umro pre mesec dana“, rekla je, „ako hoćete dođite do mene, volela bih da vam dam neku od knjiga iz njegove biblioteke“. Otišla sam i tako saznala da je umro jednog jutra onom iznenadnom blagom smrću ka-

kvom, kažu, umiru pravednici. Uvek je govorio da su rađanje i umiranje duboko lična stvar, i da ih ne treba izlagati očima javnosti, rekla je Milena. Njegov pepeo je razvejan u Vrtu sećanja. Nije želeo drugi spomen.

Iz njegove biblioteke odabrala sam lepo i bogato opremljenu knjigu *The World Of Harlequin* koju je izdao univerzitet u Kembridžu 1963. Zašto baš nju? Možda zbog maske koja pokriva Arlekinovo lice. Poznavala sam profesora Bajića godinama, a ipak o njemu ne znam ništa. Ne znamo ni dan kada je otišao, a i šta će nam to, ovo sigurno nije neko prigodno slovo povodom nekog datuma, neke godišnjice. Meni je Ivana prosto nešto doštanula, a možda je to bio i moj unutrašnji glas koji slušam dok ispisujem ove redove.

POZORIŠTE UPRKOS SVEMU

Pedeset pet godina Pozorišta „Zoran Radmilović“

Zoran Đorđević

Pozorište „Zoran Radmilović“ ovih dana proslavlja, uprkos glavomkama koje su ga pratile od osnivanja i prve premijere (3. II 1947) *Žita cvetaju* Z. Mokreva, 55 godina opstajanja na kulturnoj mapi Timočke krajine. Ali, priča o poslednjim decenijama ovog „Teatra na točkovima“, kako su ga još pre tri decenije iz milošte prozvali, ne odaje tačnu sliku bez pažljivog pogleda na prve susrete starih Zaječaraca s predstavama i glumcima putujućih pozorišta, koji retko pohađale ove zabite krajeve. Verovatno se iz tih prvobitnih kontakata formirao specifičan odnos ovdašnjeg građanstva prema pozorištu. Verovatno je taj fluid u građanstvu stvorio i održavao instituciju pozorišta.

Budući istraživači ne mogu zaobići dva gostovanja putujuće pozorišne družine Fotija Iličića, glumca i reditelja. Na prvom gostovanju 1889. Zaječarci su videli nekoliko predstava *Svetislava i Mileve* J. S. Popovića. O zahvalnosti publike svedoči i prva pozorišna kritika objavljena u lokalnom listu. Sledeće, 1890. Iličić boravi celu nedelju u gradu prikazujući *Nahoda* i *Danicu*. O prijemu trupe i predstave svedoči podatak da je desetinu kćeri i sinova iz uglednih kuća

odbeglo s pozorišnim karavanom. Prvo-razredni skandal za tek kaldrimisanu čaršiju s nepunih 7.000 stanovnika.

Sve vlasti protiv pozorišta

Dok su dinastički i politički lomovi tresli Srbiju 1903, zatičemo već prekaljene glumce iz ove priče, pritajene, bez angažmana, u rodnom gradu. Za dugih letnjih kafanskih dana rodila se ideja o osnivanju prvog profesionalnog pozorišta u Zaječaru koje su nazvali „Svetlost“. Uz prihode od ulaznica, pozorište je mahom finansirano iz kase Okružnog odbora Okruga timočkog. Vlast i zaječarska publika su, konačno, bili zadovoljni. A glumci? Sa smirivanjem društvenog meteža, oni pokupiše rekvizite, kulise i sanduke s garderobom i vratili se sudbini putujućih družina. Nisu imali strpljenja da sačekaju završetak zgrade Esnafskog doma, donacije imućnih meštana. U toj, za malo pa stogodišnjoj zgradi, posle brojnih paljevina, urušavanja, prepravki i adap-

tacija danas svetli ono malo reflektora Pozorišta „Zoran Radmilović“.

Balkanska ratna groznica čini da se zaječarska glumačka bratija ponovo okupi u Gradu 1911. Naravno, odmah osnovaše profesionalno Timočko povlašćeno pozorište „Gundulić“. Ali, istorija i vlast opet čine svoje: već posle nekoliko meseci pozorište je rasformirano, a svi glumci mobilisani za balkanske ratove.

I treći život profesionalnog pozorišta u Zaječaru završio se neslavno. Dobrom voljom i materijalnom potporom Oblasne skupštine Timočke krajine, 1925. godine osnovano je Povlašćeno okružno pozorište Timočke krajine. Obnovljen i broj anasabl s dobrom organizacijom pokriva predstavama jugoistočnu Srbiju, a delom i Kosovo. Zato pozorište već od 1927. dobija subvencije i od Kosovske oblasti te menja naziv u Povlašćeno Timočko – kosovsko pozorište. No, sudbina je vazda u rukama vlasti: januarski politički stres u Beogradu 1929. godine kao jednu od šteta imao je i zatvaranje ovog pozorišta. Kralj je kinuo, ugasilo se pozorište, a utehu Zaječaracima ne pružaju ni česta gostovanja Narodnog pozorišta Moravske banovine iz Niša. Tek će iz katastrofe Drugog svetskog rata izaći ljudi s novim nazorima i drugačijom energijom da začnu današnje pozorište „Zoran Radmilović“.

Opet vlast, publika i pozorište

Od dramske sekcije KUD „Ljuba Nešić“ vlast je dekretom Ministarstva prosvete osnovala NP Zaječar. Tokom 1946. održavane su probe, ali su glumci više vremena provodili s ljubiteljima pozorišta na gradilištu, renovirajući oštećenu zgradu. Tako su, zajednički, glumci i publika stigli do 3. III 1947. i prve premijere. Tokom pola veka pozorištu se u više navrata pretilo „objektivnim“ okolnostima, restrikcijama, gašenjem... Ali uvek su se pojavljivali do tada nevidljivi pojedinci iz publike, ili važnih fotelja, koji su imali sluha i umeća da ga sačuvaju od zle sudbine koja je zadesila mnoga srpska provincijska pozorišta.

Tokom 60-ih, slika o ovom pozorištu izgleda ovako: u ansamblu je 40-ak glumaca uz reditelja i scenografa. Na repertoaru je uvek više od 15 komada. Od 9 prikazanih Nušićevih komedija najčešće su po dve bile neprekidno na repertoaru, mada statistika kaže da se Sremčeva *Zona Zamfirova* održala najduže – za 7 godina odigrana je 94 puta. U tom periodu postavljeno je 46 domaćih i 33 strana dela.

Pozorište „Zoran Radmilović“ po svemu sudeći, po ko zna koji put, ulazi u protivrečnosti istorije ili politike – sve jedno – bitno oslabljeno. Veliko je iskušenje kako očuvati homogenost ansambla (po mnogim relevantnim procenama najveći kvalitet ovog pozorišta) a time i repertoar pred postojeću veliku tržišnu utakmicu. Hoće li ansambl s 14 glumaca i rediteljem uspeti da se održi u prvo-razrednoj konkurenciji? Pozorište, svakako mora da umnogome menja način i

formu delovanja. Da li je to dovoljno? Veliko ohrabrenje je skorašnje potpisivanje ugovora o sufinansiranju projekta s kulturnim centrima gradova timočkog regiona.

Treba, konačno, razbiti iluzije: ni jedno profesionalno pozorište u današnjoj Srbiji ne može bez znatne finansijske podrške osnivača. Kako domaćiti svetlu budućnost u kojoj je planirano stotinu upaljenih reflektora, ako ih sada ima tek 15-ak na zaječarskoj sceni?

Ipak, najnovija premijera ovog pozorišta, izvedena na otvaranju Zoranovih dana *A, Leonardo?* Evalda Flisara dobila je pohvale, i publike i kritike. Zato je poziv pozorištu za gostovanje u Sloveniju na kranjski festival donekle i očekivan.

„Što se finansijskog stanja tiče, situacija je katastrofalna“, kaže upravnica Pozorišta Zorica Zec, i dodaje: „Potrudimo se da stanemo na noge“. „Polovinom marta, na 32. Danima slovenske drame u Kranju, biće izvedena predstava *A, Leonardo?* u režiji Dejana Krstovića. S ovim gostovanjem naše pozorište će biti među prvima u zemlji koje će pokušati da uspostavi kulturni most sa Slovenijom. A s drugom našom zapaznom predstavom, *Ženidbom i udadbom* u režiji Vladimira Lazića ići ćemo na festivale u Jagodinu, Požarevac i Smederevo. U martu nas očekuju dve nove premijere“, veli Zorica Zec.

I zaista, mladi Nemanja Petronje paralelno režira dva projekta: *Otkaćenu bajku* Miloša Miloševića za najmlađe gledaoce, i *Nakaze* Bogdana Španovića za odrasle.

ČETIRI PREDRATNE DRAME

O knjizi dramskih tekstova Zorice Jevremović

Anja Suša

Šta dakle ostaje dramskom piscu 'jugoslovenskog kulturnog prostora' sa dramom u fioci, početkom devedesetih, kad se svaka nada u civilizacijski procvat sredine obrnula u bezumni, krvavi pir nesrećnika – podjednako ljudi na operativnim mestima u vojsci, politici, koliko i bezbrojnih intelektualaca u opoziciji? Šta, sem da te drame objavi kao zbornik svojih utopijskih radova o društvenim utopijama ovog područja iz različitih epoha – nekom dvadesetogodišnjaku, koji na reč Srbija neće reagovati ni sa tri prsta, ali ni sa pesnicom.“

Ovim rečima dramska autorka Zorica Jevremović objašnjava razloge za štampanje nedavno objavljenog zbornika svojih drama, nastalih u razdoblju od sredine 70-ih do početka 90-ih godina „uzbudljivog“ XX veka. Zbornik pod nazivom *Četiri predratne drame* u izdanju Prometeja iz Novog Sada, pruža čitaocu uvid u dramski opus Zorice Jevremović koja je odlučila da svoje drame objavi „kao koncept, ne po redu kojim su napisane, već po redu događanja njihove dramske radnje“. Reč je o dramama: *Vukodlak iz Samarije* (1973), *Oj Srbi'o nigde lada nema* (1971), *Fjodorova devojčica* (1991) i *Kopile* 1948-1968 (1987).

Pitanje hrabrosti

Već površnom analizom pozorišnog repertoara 90-ih kao i tematskog okvira u kome se tada kretala srpska dramska

literatura, može se zaključiti da do pojave autora mlade generacije, poput Biljane Srbljanović ili Milene Marković – čije stvaralaštvo je bilo u *real-time* vezi s prilikama u srpskom društvu, među našim dramskim stvaraocima nije vladalo preveliko interesovanje za stvarnost često daleko inventivniju i teatralniju od pozorišta. Upravo u trenucima najstrašnijih ratnih sukoba u Hrvatskoj ili tokom bezumne četvorogodišnje opsade Sarajeva (koju većina ovdašnje društvene elite i dalje pokušava da racionalizuje na najbesmislenije moguće načine – u skladu sa zvaničnim političkim kursom i sveprisutnim trendom „promene dresova“), u srpskim pozorištima se događala još jedna vrsta zločina – koji je na kulturološkom planu ostavio posledice s kojima ćemo još dugo morati da se nosimo. Dakle, dok je na svega dvestotinak kilometara od Beograda divljao užasan rat, prestonička pozorišna publika je, pod somnabulnim marketinškim parolama „povratak u pozorište“ i „narodu treba smeha“, intravenozno konzumirala bezbrojne vodvilje koji su se mogli naći u gotovo svim profesionalnim pozorištima glavnog grada, tj. i tamo gde im je mesto i tamo gde ih niko normalan ne bi očekivao. Mnogi dramski autori su, iz egzistencijalnih ali i ideoloških razloga prihvatili vladajuće teatarske trendove, što je rezultiralo pozamašnom količinom dramske literature za jednokratnu upotrebu i tek ponekim primerkom od trajne vrednosti.

U takvoj atmosferi je, zaista, bilo potrebno mnogo hrabrosti da se ne napusti sopstveni sistem vrednosti i da se ostane dosledan svojim uverenjima i zdravoj pameti. Jedan od retkih primera te vrste je i Zorica Jevremović čiji je pozorišni angažman tokom pomenutog razdoblja ostao izvan zvaničnih institucija, a ova autorka je uporno pronalazila načine da poveže svoje pozorište s društvom u kome živi, tražeći inspiraciju na najneverovatnijim i najprovokativnijim mestima i među ljudima koje je „civilizovano“ društvo u potpunosti marginalizovalo ili odbacilo. Jevremovićeva se, tako, bavila tzv. „pozorištem kvarta“ u getoiziranim zajednicama poput Dorćola ili psihijatrijske klinike „Dr Laza Lazarević“. Njeni projekti su okupljali ansamble „izrazito mešoviteg sastava (po obrazovanju, socijalnom statusu, nacionalnoj i verskoj pripadnosti) koji su se učili sinkretičkoj prirodi pozorišta“. Pored svog pozorišnog rada, Jevremovićeva se angažovala i u osnivanju mirovnih alternativnih grupa Civilni pokret otpora i Beogradski krug.

Drame utopije

Zanimljiv je podatak da je od četiri objavljene drame u zborniku izvedena samo jedna – *Oj Srbi'o, nigde lada nema*. Ostale su, valjda, čekale neka bolja vremena, koja izgleda, još uvek nisu došla. Zanimljivo je, takođe da su sva četiri komada inspirisana istorijskom srpskom tematikom, počev od XIV veka (*Vukodlak iz Samarije*) do demonstracija '68 (*Kopile*). U predgovoru zbornika, autorka s gorčinom primećuje: „Shvatila sam doslovno i poražavajuće da moja sredina, moj grad, ljudi koje poznajem kao internacionaliste, na reč Srbija postaju retro-

Preplatite se na

LUDUS

Godišnja pretplata za SRJ - 500,00 din.
Dinarski žiro račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
40806-678-8-2010628

NOVO!
PRIMAMO PREPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 30,00 DEM.
Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)

gradni i opasni po okolinu. Zašto sam nastavila da pišem drame s istorijskom srpskom tematikom? Upravo zato. Po cenu da se ne odigraju – kako se i zbililo“.

Jevremovićeva se u svojim dramama razračunava s gotovo svim značajnijim srpskim mitovima, počev od onog o „srednjovekovnoj Srbiji“, preko kosovskog, zaključno s još prilično neistraženim šezdesetosmaškim. Čak dva komada nose podnaslov „drama utopije“. Jedna, *Kopile 1948-1968* je autorkino smelo i autoironijsko obračunavanje sa sopstvenim mladalačkim idealima i vlastitom generacijom, koja je od težnje da promeni svet dospela do toga da njime upravlja.

Zbornik drama Zorice Jevremović je dragoceni prilog savremenoj dramskoj literaturi (ex)jugoslovenskog prostora, ne samo zato što predstavlja opus značajnog i posebnog dramskog pisatelja, već i što daje preciznu sliku sredine koja u isti mah inspiriše i boli.

Nadamo se da će, sada kada su iz fioke dospеле pred širu publiku, drame Zorice Jevremović konačno dobiti priliku da budu i igrane. Uistinu se nadamo da će u vremenima koja dolaze početi nezaobilazni proces suočavanja sa vlastitim greškama i zabludama – a drame Zorice Jevremović su dobar putokaz za izlazak iz lavirinta lažnih vrednosti u koje su mnogi, nažalost, poverovali. I još veruju...

BELA MAGIJA I CRNA OPERATIVA POZORIŠTA

Rečnik opšte poznatih i opšte nepoznatih teatarskih pojmova

Mirjana Ojdanić

Namenjeno onima koji tek ulaze u pozorišne mrakove

ABONOMAN – pretplata. Zaboravljeni način nabavljanja pozorišnih karata. U upotrebi u vreme dok je poseta teatru bila statusni simbol, dok je bilo para za karte, i dok je bar izvesni sloj populacije imao sredstava da se pristojno obuče.

ADAPTACIJA – kad garsonjeru prepraviš u trosoban stan, pa ne liči više ni na šta. Kad središ teatar tako da izbaciš bar trećinu sedišta iz sale. Ili neku literarnu formu adaptiraš u scensku formu, tako da više nije za čitanje, a za šta je, ne zna se...

ADMINISTRACIJA – osoblje koje u repertoarskom pozorištu sedi po kancelarijama i pije kafu. U sezoni gripa, čaj. Ne znaš šta još rade, osim što o svemu odlučuju i sve znaju najbolje. Da su glumci, bili bi bolji glumci, da su reditelji bili bi makar Kusturica, da su slikari Pikaso im ne bi do kolena bio. I tako. A kafa gorka i ladna.

AFIRMACIJA – kad te ne znaju na ulici nego samo u uskom krugu kolega i stručnjaka.

AFIŠA – papirče ili knjiga s podacima o predstavi koja se igra. A tebe zaboravili da odštampaju, pa se marketing izvinjava. Ako si ipak odštampan a ima čak i tvoja slika, onda su afiše ostale zaključane u magacinu i ključić se izgubio ne mogu ga naći...

ALTERNACIJA – jedan što igra istu ulogu, samo bez veze.

2. Kolega s kojim nikako ne možeš da se dogovoriš ko će kada na tezgju.

ALTERNATIVA – kad možeš da igraš koješta ili da uzmeš radnu knjižicu.

ALTERNATIVAC – onaj koji je uzeo radnu knjižicu, pa tek sad igra koješta.

AMBICIJA – kovanica od ambisija. Dramatično i opterećujuće osećanje koje homo sapiens tera da kompenzuje nedostatak drugih osećanja, npr. potencije.

AKTER – onaj koji vrši akt. Ne mora da bude seksualni, ali je bolje ako jeste.

AMATER – tip koji otvoreno priznaje da nije profesionalac i koji se ne buni kad za svoju igru u teatru ne dobije pare. Ima profesionalaca koji su takođe amateri u svom poslu, ali ne smete im to reći, jer je rizično...

ANALIZA – verbalno rasturanje pozorišnog teksta u deliće, a u nameri da se otkrije od čega je sastavljen. Neki ga tako rastave ko klinac igračku, pa posle ne znaju da ga sastave i još se ljute ako primetiš da je točak na mestu volana ili obratno. Poznaćete ih po rečenici: Mi smo to baš tako hteli! Da naprimer publika zeva, zaspi ili pobegne s predstave...

ANTITALENAT – je tip koji nema talenta, pa mrzi sve koji ga imaju. Najčešće je maskiran u intelektualca. Poznaje se po tome što transparentno koristi gomile stranih reči. Naročito one što su trenutno u modi (harizma, konekcija, edukacija, karma, kulturni, kul...), što „razume“ baš ono što normalna publika ne kapira jer nije razumljivo, što mrzi sve što je životno i punokrvo. Aplaudira mlako ili nikako i skoro nikad se ne smeje. Obožava dosadu koju naziva

ozbiljnošću. Fizički obično deluje metiljavo i bolesno, ali ima i onih koji deluju zdravo. Takvi su opasniji, jer su najčešće fašizoidni, ali ni pihtijasti nisu bezopasni, kao što se obično misli.

ANTIHEROJ – u doslovnom prevodu „protiv-junak“ što bi značilo da je i on junak, ako se već drznuo na junaka. Termin se, međutim, upotrebljava u smislu „jok-junak“, sitna riba, boranija, socijalni periferijalac, levak, nikogović itd. Odnosi se na vrstu uloge, kako na sceni, tako i u životu.

ANONIMNOST – ono iz čega moraš da se iščupaš ako misliš da budeš umetnik.

ALGEBRA – nauka o kojoj niko u pozorištu nema pojma.

ALKOHOL – je izgovor da vas profesionalni amater izmlati ako mu kažete istinu. U širem smislu, alkohol je vrsta dopinga za koji se veruje da pomaže protiv treme, mada nije jasno zašto se onda toliko pije posle predstava. U pozorišnim bifeima zapravo se pije protiv dosade, pošto ljudi koji su jedni drugima dojadili, satima sede zajedno, pa da bi se međusobno izdržali. Što, zbilja, nije lako...

ALKOHOLIČAR – podvrsta pozorišnog poslenika koja se može naći u svim ćoškovima teatra, od scene i dekoraterske sobe, do majstorske radionice i računovodstva. Nešto kao kućni ljubimac, samo obratno. Od ostalih bolesnika, razlikuje se po tome što ne priznaje da je bolestan.

AKONTACIJA, AVANS – lova koju primiš unapred, potrošiš i zaboraviš, pa posle ne znaš zašto radiš i samo se gnjaviš. Ispada da je ljubav prema avansu perverzna, ali je ipak svi gajimo.

AKROBATA – osoba koja nabavlja lovu za opremu i pripremu pozorišnog projekta. Veliki akrobata je ona retka zverka koja u tome uspeva.

ARBITAR – jedan uman, koji zna šta je bolje od onoga o čemu se svađamo.

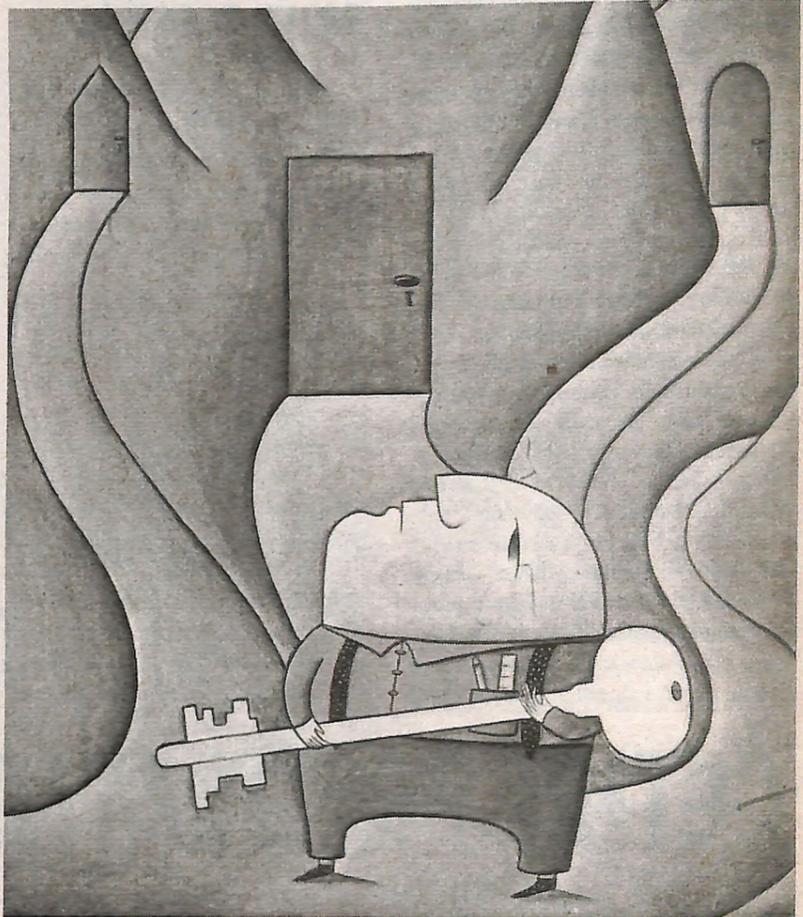
ASISTENT – pomoćnik koji radi umesto nekoga. Ili mu smeta. Može da bude rediteljski, scenografski, koreografski itd, samo ne glumački. Nema veze da li su potrebni, ima ih onoliko koliko ima para ili studenata koji volontiraju.

AUTORITET – svako pred kim imaš tremu.

AVANGARDA – vrsta teatra koji publika shvati tek pošto prođe i više ga

nema. Služi održavanju predrasude da je nekad pozorište bilo bolje nego danas i da je ipak postojalo vreme kada krize nije bilo. Međutim, takvo vreme u pozorištu nije moguće.

AVANTURA – svaki rad u teatru, svaka proba i predstava. Pogrešno se misli da je to kratka, uzbudljiva emotivna ili seksualna veza s nekim. Ne, to je bračna veza s teatrom. Seksa nigde, osim u prenosnom i trpnom obliku.

„Tad mi je bilo lakše, bila sam 'iskusna' i u priču ušla svesnije i s manje straha. Prva knjiga je bila neka vrsta eksplozije emocija koje su pokuljale iz pretrpane kace. A druga je već neka vrsta moje životne priče. Naravno, ne u autobiografskom smislu. To je priča o pozorištu i životu, mom shvatanju jednog i drugog, njihovim vezama, mojim vezama s njima. Zato sam se manje plašila da je 'pustim u svet'."

Sve je rečeno u knjizi

Nazivajući je „knjigom poezije“ a ne „zбирком pesama“, karakterišući je kao bogatu i simbolički višeslojnu, Radojčić piše: „...sam život je, zapravo, pozornica, a prividno slobodni izbori i činovi aktera - živog pojedinca, vajkadašnjeg subjekta života i pesme podjednako - predstavljaju ispunjavanje (nekad, negde) zadate uloge, na fonu scenografije, sa zadatim partnerima, na zadati tekst... U takvom zadatom svetu-teatru, svaki korak subjekta je dramatičan, opasan. Autentičnost je samo iluzija. Skoro tipičan stav nas koji podnosimo iskustvo kraja jednog veka i jednog milenija do pucanja kratog obećanjima slobode i istorijom straha“.

„Na sve to nemam šta da dodam. Kao što većina mojih kolega na pitanja 'Šta biste rekli o svom liku?' odgovara: 'Pogledajte predstavu, tu sam sve rekao', tako je i piscu najbliži odgovor: 'Pročitajte knjigu, tu je sve rečeno'. Naravno, mogu, i hoću da se zahvalim izdavaču („Memorija“, Sombor), Radojčiću i svima koji su mi pomogli da knjiga dođe do čitalaca, a ne smem da zaobiđem Eugena

III Kočiša, bez čijih slika kojima je ilustrovana, knjiga ne bi bila to što jeste. Kočiša se sećate, i on je napravio izlet iz svoje umetnosti, slikarstva, u dramsku književnost, i napisao Putovanje za Nant. Naše pozorište je tekst igralo i pokupilo nagrade na skoro svim festivalima, računajući i Sterijino pozorje.“

Tu dolazimo do treće umetnosti kojom se Ksenija bavi - slikarstva.

„To nije trebalo pominjati, jer mi je slikarstvo najnovija ljubav. Tu sam zaista amater, ali ko zna... Sprema se novi zakon o pozorištu...“

Šta trenutno Ksenija radi?

„Svoj prvi posao. Spremam *Opsadu crkve sv. Spasa* po dramatisaciji i u režiji Kokana Mladenovića“.

Ni pisanje pesama, ni slikanje ikona ne obećavaju materijalnu sigurnost, ali za duhovnu ispunjenost i duševni mir Ksenije Marić, izgleda ne treba brinuti.

GENERALNA PROBA

Zagledam svoju ulogu.

Put sa

Usponima, padovima, okukama...

I tuđe su uloge slične.

Da li me to teši?

Šteta što put nije

ravan i prav.

Oivičen

Zlatnim jesenjim

Drvodredom...

.....

Ala bi to bilo

Dosadno i

Sporo putovanje

IZMEĐU DVE ULOGE

„Pisala sam iz sebe, za sebe, sa sobom, zbog sebe“, kaže Ksenija (Marić) Đorđević, glumica i pesnikinja

Jelica Stevanović

Šta rade glumci između dve podele u matičnoj kući? Oni koji imaju sreću da žive i rade u kulturnim centrima (kojih ih je u ovoj preostaloj državi sve manje, dok je glumaca sve više) trče s radija na tv, iz pozorišta u dom kulture ili školu, na „tezgju“. Drugi otvaraju trafike, antikvarnice, gaje pčele, ulažu u „biznis“. Treći - očajavaju. A oni kojima je dom uz neko pozorište u unutrašnjosti? Uprkos malobrojnosti članova ansambala, usled poslovičnog nedostatka novca za produkciju, i tu se događa da glumac ima velike pauze između dve uloge. Glumačkih poslova van kuće skoro da nema. Da zlo bude veće, tamo su glumci navikli da rade svakog dana, najčešće duple probe i predstave - kad ih ima. E oni najčešće ulažu u biznis ili očajavaju.

Ksenija Marić ne čini ni jedno od ta dva. Unuka putujućih glumaca, Jelene i Radeta Marića, nije odolela izazovu pozorišta u Tuzli, gde je odrasla. Odatle sa suprugom Bogomirom Đorđevićem, takođe glumcem, prelazi u Suboticu, pa Sombor, gde su već više od 20 godina. Nedavno je u sebi osetila potrebu za umetničkim izražavanjem sasvim druge vrste.

„Boban svoj 'višak stvaralačke energije' godinama koristi za rad s glumcima-amaterima, kojima režira, podučava ih našem zanatu, postiže uspehe i dobija nagrade. A ja sam, kad nemam posla u pozorištu, obično kod kuće i odjednom sam - uzela olovku i papir. Ne znam šta se desilo, ali slutim da su u pitanju nagomilane najrazličitije emocije u meni zbijane pod uticajem rafala vesti (od strašnih i užasnih do neshvatljivih) kojima smo bili izloženi godinama. To je trajalo, raslo, umnožavalo se do nepojmljivih razmera. Od kad sam požela, vrlo mlada, da se bavim glumom, sve svoje emocije, snage, trošila sam na sceni. Mogla sam tu, kroz reči koje su drugi pisali, u priči koju priča nako treći, da kažem sve što sam i sama imala i htela. A onda to više nije bilo dovoljno.“

S drugom knjigom je već bilo lakše

Tada je nastala prva Ksenijina zbirka pesama *Vodi me tamo gde se življenje grohotom smeje*, za koju u pogovoru urednik i recezent Saša Radojčić kaže i:

„Poezija u ovom rukopisu odlikuje se 'mekim lirskim štimungom', ona poseže za inventarom liričnosti dobro uobličene u delima pesnika koji svoj doživljaj i iskazivanje tog doživljaja čine okosnicom pesničke akcije. Izvesna lirika neposrednost, koja kao da je zadugo bila isključena iz savremenog pesništva, u rukopisu Ksenije (Marić) Đorđević dolazi do glasa, i to kakvog!“ Sledi poređenje s Lorkom i Mikom Antićem.

„Ostala sam nema kad sam to pročitala. Inače se tih meseci sve odvijalo... ne znam kako da opišem. Sad kad se toga setim, čini mi se kao da se događalo nekom drugom. Pisala sam iz sebe, za sebe, sa sobom, zbog sebe. A onda je Boban pročitao (ne znam kako me je ubedio da mu to dozvolim), i potom je preuzeo ulogu mog menadžera. I tako, korak po korak, bez zastajkivanja, sve se odvijalo munjevito, van moje kontrole. Neki autoriteti iz oblasti književnosti u pročitali rukopis, odmah hteli da ga štampaju, našao se izdavač (Kulturni centar „Laza Kostić“, Sombor), a poznanici su se ponudili da poduhvat materijalno omoguće. Probudila sam se tek posle promocije, održane na velikoj sceni mog pozorišta.“

Na koricama piše: Ksenija (Marić) Đorđević.

„Privatno sam Đorđević, kao glumica - Marić, u znak sećanja na tatine roditelje - glumce, a pomislila sam da ta nova Ksenija, spisateljica, zaslužuje i posebno ime.“

Bilo je to 1997, a već 2000-te izlazi nova knjiga - *Akter*.

UKROĆENA GOROPAD POSLE 76 GODINA

U Nišu je 5. februara izvedena Šekspirova *Ukroćena goropad* u

režiji Milana Karadžića

Slobodan Krstić

Trebalo je da prode ravno 76 godina pa da se na sceni NP u Nišu ponovo nađe *Ukroćena goropad* Viljema Šekspira. Zbilo se to 5. II 2002. ponajviše zahvaljujući dogovoru reditelja Milana Karadžića i glumca Aleksandra Lazarevića, v.d. direktora niškog teatra.

„I pored vidnih promena još uvek živimo mučno, teško, sivo, pa sam zato

poželeo da radim u Nišu komediju koja bi razgalila, zabavila i razveselila publiku, a da pri tom ne bude puka zabava. Upravo je to *Ukroćena goropad*“, kaže Karadžić, koji je 1992. na niškoj sceni postavio Nušićevu *Ožalošćenu porodicu*. „Reč je o renesansnoj komediji, tj. razigranom i razbokorenom komadu, koji se odlično uklapa u temperament i dušu

ljudi juga Srbije. Pošao sam, uostalom i od činjenice da treba napraviti ansambl predstavu i sve to prezentovati publici od 7 do 77 godina.“

Uz opasku da prvi put u bogatoj i priznatoj karijeri, radi Šekspirovo delo, Karadžić zadovoljno konstatuje da mu se najzad ispunila davnašnja želja i da su se kockice upravo divno poklopile u Nišu.

„S dramaturgom Ivanom Dimić štrihovali smo i adaptirali tekst zarad tempa i ritma igre, tj. modernog i savremenog izraza. Sve drugo je ostalo isto: i epoha, i vreme“, naglašava reditelj kome

su u jednoipomesečnom radu pomagali Geroslav Zarić (scenografija), Ljiljana Petrović (kostim), Sonja Lapatanov (scenski pokret), Bata Zlatković (muzika) te ansambl niškog pozorišta.

Mladalački glumački duh

A upravo je pred ansamblom pozorišta bio veliki izazov. Čini se, jednako i pred samim rediteljem, koji u radu s glumcima veli: „Niški teatar je zapahnuo talas mladih glumačkih snaga. To cenim, volim i podržavam. To je i najbitnije i najvrednije od perioda pre 10 godina kada sam radio *Ožalošćenu porodicu*. Pružio sam ruku tom mladalačkom duhu čak i u pripremama uloga u alternaciji. Alternacije, verujem, stvaraju u pozorištu zdravu konkurenciju. Za glumca nije loše da mu neko 'duva za vrat'. Motivacija je velika stvar. A i niko nije bogom dan za sva vremena. Radili smo puno, složno i došli do saznanja, što uostalom nije samo karakteristika ovog ansambla, da se ovakve predstave, bar u poslednjih 15-ak godina, retko kod nas igraju. Tu je, dakle, epoha, stil, ansambl. E, kada se odlučite za epohu, onda tek vidite koliko još treba raditi. Nije pitanje samo obući kostim, već ga na sceni treba i nositi. Tu je koreografija, stilizovani pokreti“. Karadžić je niškoj publici darivao predstavu punu radosti, predstavu o otkrivanju suštine ljubavi između Katarine i Petručica, a ne kroćenju nakaradne i zle žene.

„Čelu tu priču pokušao sam da nadgradim emotivnim iskorakom koji kod Šekspira uvek postoji kao neka vrsta katarze. Ako smo to i postigli, eto i punog pogotka“, veli Karadžić. „S velikim ambicijama smo radili *Ukroćenu goropad* i s

pravom verujem da će se ona dopasti publici ne samo u Nišu. Uostalom u našem poslu treba biti veoma ambiciozan.“

Molijerova maksima - putokaz

To i jeste značajna osobina ovog reditelja. Mnogo radi, ima najveći broj premijera godišnje i uvek se drži one poznate Molijerove: „Idem na blagajnu da vidim kakav sam tekst napisao“, odnosno u njegovom slučaju – kako je komad postavio.

„Da se razumemo. Nisam za poprostačenije pozorišta, njegovu estradizaciju, ali nisam ni gadljiv na komercijalno pozorište, jer je za mene publika izuzetno važan pokazatelj. Ona voli moje predstave. Dobro je znano da ja nikada ne pravim predstave za festivale, a stalno sam prisutan na njima i, kao što vidite, dobijam nagrade“, naglašava Karadžić.

Da bi održao ritam rada, odmah posle niške premijere *Ukroćene goropadi* otputovao je u Tivat da u tamošnjem Centru za kulturu postavi komad o Vicku Bujoviću, Peraštaninu, buntovniku i junaku, razbojniku i političaru. Lik Bujovića tumačiće Dragan Nikolić, a uz njega će biti Milena Dravić, Boro Stjepanović, Mladen Nelević, Dubravka Vukotić i ekipa mladih crnogorskih umetnika s kojom su saradivali Milan Karadžić i pisac Stevan Koprivica.

O ponovnom radu u Tivtu Karadžić kaže: „Gde su ambicije – tu se dogodi pozorište“. Uostalom, pozorište se desilo i u Nišu izvođenjem Šekspirove *Ukroćene goropadi*, mesec dana uoči obeležavanja 115. godišnjice rada (11. mart) teatra na Sindelićevom trgu.

Prvi put sa Šekspirovom ali ne i niškim glumcima: scena iz Karadžićeve predstave

Dramaturški informator

KAJ SAD?

Drama Borivoja Radakovića

Anja Suša

O autoru

Da će životni stil nametnut događajima koji su 90-ih potresali ex-jugoslovenski prostor još dugo predstavljati dramsku inspiraciju, svedoči i slučaj drame *Kaj sad?* hrvatskog autora mlade generacije, Borivoja Radakovića.

Kroz prizore iz svakodnevnog života prosečne hrvatske porodice, Radaković

zapravo prati potpunu dezintegraciju sistema vrednosti društva »u tranziciji«.

Da li, uopšte, treba posebno naglašavati da je milje ove drame više no prepoznatljiv iako je reč o prostoru koji danas u formalno-pravnom smislu predstavlja zasebnu celinu?

Kolektivno ludilo kojim smo bili izloženi tokom poslednje decenije prošlog veka ostavilo je traga u svim sferama društva, a posebno se transparentno odrazilo na mikro plan kojem pripada i porodična zajednica. Kao što Simpsonovi predstavljaju kritiku moderne Amerike, familija Bužek – okosnica ove drame, doduše u drugačijem žanrovskom kodu, predstavlja kritiku »moderne« Hrvatske, koja bi se komotno mogla odnositi i na »modernu« Srbiju. U pitanju su nijanse.

Komad počinje ručkom kod Bužekovih i upoznavanjem petočlane familije koju čine otac Josip, majka Biba, deca Denis i Inka i deda Ivan.

Preko neobavezne uvodne *light* konverzacije članova porodice saznajemo da

se radi o prosečnim građanima s prosečnim problemima, kao što su male plate i skup život, koji su postali toliko uobičajeni na našim prostorima da su jedva dostojni dramske literature. U nedostatku sopstvenih tema za razgovor, Bužekovi se have događajima iz komšiluka, uz naročito interesovanje za komšiju Šanteka: „kaj mu je dečec pozobal one tablete, pa je mislil da je avion...? Pa je zapikiral dole kaj Štuka.“ Priča o Šantekovom sinu narkomanu, tokom drame postaje realnost Bužekovih, iznoseći svu brižljivo skrivanu trulež njihovog malograđanskog doma na videlo. Njihov sin Denis, svršeni gimnazijalac i nesudeni student filozofije, pripadnik generacije bez budućnosti, iz dosade otkriva drogu koja ubrzo uništava njegov i živote njegovih ukućana. Priča je već dobro poznata. Sve počinje polu-slučajno, a završava se rasprodatim pokušvom, neuspešnim lečenjem, rasturanjem porodice, odlaskom oca i smrću dede Ivana na samom kraju drame.

Zanimljiv je i autorov odnos prema junacima drame koji, nezadovoljni sopstvenim životom, ali bez prave snage da ga promene traže različite načine da pobegnu od svoje sumorne realnosti. Drugim rečima, svako od njih pronalazi svoj otrov. Za Denisa je to heroin, za njegovu sestru koja pripada technogeneraciji *exstasy*, za njihovog dedu Ivana vino, za Josipa ljubavnica, a za

Bibu pasionirano uživanje u ulogu „super – majke“ i „super – domaćice“.

Na jednom mestu u drami, Denis kritikuje pasivnost svojih roditelja, objašnjavajući svoju potrebu da se razlikuje od njih. „Pričam o tom kaj delaš ti i devedezdevet posto svih drugih kaj sereju o svemu i misliju da su nekaj, a jedino kaj delaju je to da delaju za nekog... Svi delate za nekog, a mislite da delate za sebe. Ja nebudem! Nisam lud, nisam...“

U drami je prisutan i fon rata u Hrvatskoj koji je ostavio nesagledive posledice na Denisovu i Inkinu generaciju. U nedostatku adekvatnog životnog modela, s roditeljima i roditeljima njihovih roditelja, koji i sami ne umeju da se snađu u novonastalim okolnostima, Denis i Inka se na kraju komada suočavaju s neizvesnom budućnošću, a čitalac drame sa gorkim osećanjem da komad, uprkos formalnom završetku još uvek fraje. Štaviše, da svi živimo u njemu.

TEHNIČKI PODACI:

Struktura komada: Drama je podeljena na dva čina.

Broj likova: 5

Broj ženskih uloga: 2 (glumica srednjih godina, mlada glumica)

Broj muških uloga: 3 (stariji glumac, glumac srednjih godina, mladi glumac)

Scena: Bez preciznih podataka u tekstu

Kostim: Bez preciznih podataka u tekstu

Vreme: Sadašnje

Mesto: Zagreb

Sekretarijat za kulturu
Skupštine grada Beograda
usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“
uzvraća s blagodarnošću.

KAKO OBUJMITI SVET I ISTORIJU?

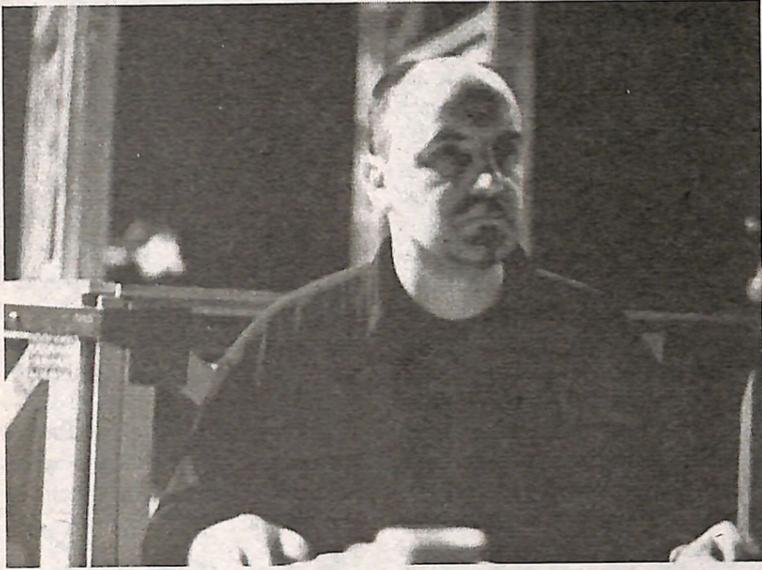
Kako su se Somborci pripremali za *Opsadu Crkve Svetog Spasa*, zapisi sa scene, iz glumačkog salona i drugih prostora

Milivoje Mladenović

Ne dolazi u obzir! Ja da im stojim dva sata? Ne pada mi napamet! Tako čuvena somborska pozorišna publika reaguje na glas koji je prostrujao čaršijom, da će nova, dugoočekivana predstava *Opsada Crkve Svetog Spasa*, morati da se gledati stojeći. Da se razumemo, ima svi da stoje kao bele lale i blistaju od oduševljenja, ali pod uslovom da bude uspešno uprizorenje i, naravno, ako to beogradska javnost označi kao valjano. Tako se razmišlja u glumačkom salonu somborskog pozorišta. Mogao bih tu misao da pripisem Davidu Tasiću Dafu, na nevideno, jer on pripada soju somborskih glumaca koji uvek, bez obzira na to da li lično veruje u

li ikad još nekom, osim glumcima i publici, pozorište biti važno? To se sad pitam, a pitao bih i nekog drugog, ali neću valjati da dosipam ulje na vatru.

Mlada, sipamična, krhka a energična scenografkinja, preciznije arhitektica, Mara Kalabić, ne bi da govori, radije bi da zaurla, zavapi. Krst, centralni element dekor, koji je u stvari scena, nikako da stigne iz Dobanovaca. Danima je trajalo mozganje kako da se izvede, obezbedi, da statički izdrži, a sad ga nema. Tehnički direktor, Binčo Džikov, gubi i ono malo kose. Ali dobro se snalazi s obzirom na okolnost da je u pozorištu tek dva meseca. Ono, jeste arhitekta, i vičan je svakom zanatu, ali nema po-

Opet među Somborcima: Kokan Mladenović na probi (Foto: M. Keskenović)

predstavu koja je „u pripremi“ ili ne, razmišlja i o tome kako će odjeknuti kod publike. Čini se da većini ansambla predstave to i nije tako važno. Zaokupljeni su drugim, unutrašnjim brigama oko izgradnje likova, jer skoro svi igraju po nekoliko uloga. A moguće je da ih još veće brige more, što tehnika još nije uradila dekor, pa glumac još mora da „zamišlja“ prostor scenske igre.

Slabašna je uteha da je tako uvek bilo, a i biće. I to ne samo u Somboru već i drugde na jugoslovenskim pozorišnim prostorima. Proteći će sila vode Dunavom dok se i ovde ne ostvari evropski standard: da scenografija, elementi dekora, kostimi i ostali tehnički elementi predstave budu pripremljeni paralelno s glumačkim poslom. Pa i ranije.

Zato sada u glumačkom salonu mnogo nervozno puše (mada je u jeku spontana akcija odvikavanja od nikotina), blaga histerija stvaralačka, naravno povremeno prede u uobičajeno bacanje drvla i kamenja na tehniku i upravu, pa se potom pretvori u atmosferu kolegijalnu i prijateljsku s veseljem kojem ton daje Slobodan Tešić, glumac JDP-a, sada gost u svom prvom a najdražem pozorištu.

Sve će to proći. I panika. I bes. I nesigurnost. Sve iščezne nakon premijere. Mada, 'ajdemo ljudski i pozorišno – zar zaista mora tako? Hoće li jednom svanuti dan da se pozorišni poslovi rade u normalnom ritmu i uslovima, da svaki kompleksniji projekat ne bude kršten podvižnički? Hoćemo li prestati samo da imitiramo ozbiljnu pozorišnu silu? Hoće

zorišno iskustvo. Iako u ozbiljnim godinama, uči brzo i temeljno. I principijelan, odgovoran – za sve što mu se učini iz bezbednosnih razloga nepouzdan – poturi papir odgovornom – potpiši!

Da se ne zaturi neki motiv

Prvi progon – svi saradnici prisutni: autor romana Goran Petrović, kompozitor Zoran Hristić, scenograf, kostimograf Dragica Pavlović, lektor Milorad Telemek, koreograf Bojana Mladenović. Upravnik Srdan Aleksić ljubazno nudi stolice, ali ne! Testirali smo izdržljivost. Iako je prvi susret s budućom pozorišnom trajao više od dva i po sata, ni jednog časa nije dosadno. I ništa nije strašno, kad je reč o Kokanu Mladenoviću! Onomad je prvi progon *Figarove ženidbe* trajao, neću slagati, skoro tri i po sata. Sređić se to, znam Kokana i u glumce. U pojedinim scenama ima viška materijala.

„E, sad, zavisi u kom će pravcu i u kojoj meri ići skraćivanje scena. Da se ne, daj Bože, ne zagubi neki važan motiv. Onda ode smer cele priče. Zato je ovo najopasnija faza u radu“, priča mi Dušan Jakišić, glumac SNP-a koji igru *Mehanika Arifa*.

Zoran Hristić je osluškivao prvo strujanje muzike s dotrajalog tonskog uređaja kakav se retko vidi u pozorišnoj Srbiji. Za ovu predstavu bi valjao nov jer ima tonskih efekata u predstavi koji, ako nisu besprekorno izvedeni, ne zvuče ni-

kako. Čujem, obećana je nova tonska tehnika, ali ni uprava ne zna da li će stići do premijere. Lektor je motrio da neko od glumaca slučajno ne izneveri melodiju jezika, a ja sam gledao i molio: podaj, Bože, da se svi elementi uzglobe, da profunkcionišu sva čudesa u ovom enormno velikom i zahtevnom projektu. Mora da je slično mislio i upravnik, jer je svih ovih dana neveseo, saleću ga sa svih strana: glumci, tehničari, publika. Pita se građanstvo kad će premijera, preduga im pauza, praktično od polovine decembra. Naravno, ima tu i malčice zlobe. Posle velikog, zvezdanog doba somborskog teatra, lokalpatrioti, somborfiličari i neobjektivni filozofi-šankoderi očekuju i još velikih uspeha, vredaju se što pozorište nije i dalje u vrhu, spemni da optuže i prethodne i sadašnje upravitelje da, kao dodoši, loše vode kulturnu politiku Grada. A oni sami, ni jednim pokretom, parom ili mišlju nisu doprieli kulturi kojom se diče. Zato je, budimo poštenu, sadašnjem upavniku teže no prethodnom. Od njega se očekuje veliki uspeh, oštar zaokret. Čaršija pomno prati sve što se događa u pozorištu. Da li si svestan opasnosti u kojoj si, pitam Aleksia. „Naravno“, kaže, „meni neće ništa oprostiti, ali ne odustajem od planiranog repertoara, makar me prognali“. I ode da traži još 160.000 dinara, koje su mu potrebne ovaj čas, da projekat ne bi bio doveden u pitanje.

Neka daju, i treba da daju!

Ako ćemo pravo, osnivač, Skupština opština Sombor, koja se onomad silno izbrukala oko izbora upravnika, sad se trudi da ispravi grešku. Uložili su dosta para u remont grejanja, pa pozorište neće biti čuveno i po hladnoći. I *Opsada* nikada nije dovođena u pitanje.

„Ma, nije to problem. Milion dinara“, reče mi nedavno Veljko Stojnović, predsednik UO Pozorišta i predsednik opštinske vlade, isti onaj koji je, pre dve sezone matematički dokazivao da je sve problem i da je jedini način da somborsko pozorište izade iz krize da ne ulazi u nove pozorišne projekte! Nek' sada daju, i treba da daju, i sve je malo u odnosu na svotu koja je netragom nestala iz opštinskog budžeta – brujti grad.

U glumačkom salonu Nenad Pećinar i mladi glumac Bane Trifunović (dobro je da ih ne vidi neko od „civila“, rekao bi Zoran Ratković za lica koja ne pripadaju pozorištu), zaneseni, uvežbavaju nekakav zahvat. Kao da su i dalje na sceni, a ne u salonu, gde je, iz opravdanih razloga, po svedočenju šankera Kojota, protok pelinkovca neuobičajeno veći. Pećinar je uvek takav, potpuno predan zadatku, veruje bez ostatka u rediteljsku ideju.

Po stolovima razastrta žitija srpskih svetitelja, istorija srpske srednjovekovne književnosti. Svi uronjeni u istoriju, iako znaju da je Petrović napisao anitistorijski roman, koji je Kokan preoblikovao u dramu. A ona će biti preoblikovana u predstavu koja ide u pravcu ispitivanja ne samo srpskog vremena i prostora, već će se baviti i ispitivanjem mogućnosti pozornice, scene kutije. Mladenovićev raspored zbivanja u predstavi izgleda kao da ste rastavili scenu-kutiju. O tom – po tom, na slutnje, instikt se ne smemo pozivati. No, već je jasno vidljiv dra-

maturški postupak. Pažljivo prateći trag pripovedača i precizno tumačeći narativnu sintaksu reditelj gradi koherentnu priču koja se „dešava na sve četiri strane sveta u četiri glavna smera vremena“. Dramatizator poštuje logiku i osnovnu ideju romansijera „o nepotrošivj tami“ srpske istorije sazdanoj od nastavaka nepotpunih priča, u kojoj se trguje „životima, ratom i mirom, tuđim trudom i mukom“ i, naravno, vremenom. Preradu romana odlikuje harmonična proporcionalnost u izboru dramski potentnih slika iz knjige, konsekvencnost slikanja karaktera, fabula koncentrisna na protivstavljene junake, jezgroviti dijalog...

I Goran Petrović je zadovoljan. Jese-nas, pre no je video „prvu ruku“, nije bio spokojan. Nikako mu nije bilo jasno kako će u pozorištu da funkcioniše spoj istinitog i legendarnog, realnog i fantastičnog. Kokan, koji se dosada nije ustezao da dopisuje i klasike i savremenike, tvrdi da, ako bi se uporedio tekst originala i drame, ni najveće zakeralo ne bi moglo da pronađe više od tri reči koje ne pripadaju romanopiscu.

Glumci lepo govore o radu lektora, prof. Telebaka iz Banja Luke. Zdravko Panić kaže da odavno nisu imali tako lepu saradnju, temeljitu i duboku: „Profesor je vodio računa o jezičkim finesama, nijansama koje su doprinele bojenju karaktera“.

Skroman, tih, nenametljiv, lektor je iznenađen harmonijom u ansamblu: „Glumci su poštovali sve zahteve – da se jasno diferencira prošlost, sadašnjost, govor inovernika i opsadnika. Trudili smo se da u akcentu, melodici rečenice, damo boju koju ima i jezik junaka. Otuda, govor likova iz prošlosti ima neku vezu sa srpskoslovenskim, zapravo staroslovenskim jezikom srpske redakcije. Tako govore ljudi oko crkve. Za razliku od njih, u nekim događajima budućnosti i sadašnjosti javlja se savrmeni govor,

beogradska, recimo, gde su te dužine redukovane, gotovo izgubljene.

Prosto struji, i raste

Zoran Hristić je roman *Opsada crkve svetog Spasa* doživeo kao „neku vrstu intelektualnog šoka“, u najboljem smislu reči: „Pročitavši knjigu razmišljao sam da napišem muziku koja bi se zvala *Opsada*, ne sanjajući da će to ikad biti predstava. Uzgred sam Mladenoviću napomenuo da sam čitao sjajnu knjigu. Nije prošlo mnogo, radili smo *Per Ginta* u Užicu, a Kokan mi reče: 'Ajde da zovemo pisca'. Tako sam nesvesno inicirao sve ovo. Dramatizacija se potpuno poklopila s onim o čemu sam razmišljao po čitanju knjige. Iskustva rada u pozorištu me spasilo greške; radeći film *Derviš i smrt* prvu verziju muzike smo „bacili“ jer sam, pod uticajem knjige, napisao muziku – za knjigu. Bez tog iskustva bih možda i sada učinio isto, jer jaka književnost deluje snažno. Muzike ovde ima za skoro ceo sat, ona menja vremena i povezuje ih. U tom prostoru mi možemo biti sutra, ali i danas ili pre 200 godina. Zadatak muzike je bio da to istakne, podvuče, ali jednostavno, da ne bude zabune. Zato ovde nema tipičnog, snažnog akcentovanja u promenama slika. Muzika prosto struji i raste. I time, kako reče Petrović, snažno diže adrenalin“.

Lepi a teški zadaci očekuju glumce. Izazovno, ali i opasno je tumačiti dva, pa i tri lika u predstavi. A u ovoj se glumac opasno približava publici, skoro se dodiruje s njom. Glumci i publika postaju nerazdvojiva celina u snažnoj priči u kojoj je teško razdvojiti čudo od realnosti, istoriju od legende. Težnja pozorišnih čarobnjaka da obujmi ceo svet i istoriju nigde nije tako snažno izražena kao u ovom poduhvatu. Da li će u tom uspeti, hoće li se uspostaviti neopohodni ritam u igri, ravnoteža u scenskom postoru, uskoro će se videti i proveriti.

A Bogomir Đorđević, neobično ćutljiv, na celu priču o *Opsadi*, kaže: „Posle 30 godina rada u pozorištu došao sam do jasne misli: glumac je osoba za posmatranje.“

Autentična misao čije ćemo značenje otkriti posle premijere!

Kako rastaviti scenu-kutiju: na probi (Foto: Miša Keskenović)

BETON I DUŠA

Ivana Vujić, direktor Beton hale teatra: „Do prostora se može doći, samo treba da se radi“

Jelena Kovačević

Široki prostori trgova, bulevara, parkova, stecišta ljudi svakako su izazov reditelju koji meri svet onom elizabetanskom: „Ceo svet je pozornica“. Ivana Vujić je u svom praktičnom pa i teorijskom radu (priredila je, s Aleksandrom Jovičić, knjigu Ričarda Šeknera) prihvatila izazove. U Crkvi kod Bajlonijeve pijace pravila je prve hepeninge kroz manifestaciju *Aeroplan bez motora*, dajući novi oblik i dinamizam tom delu Beograda.

Posle uspešnih 7 godina u Bitef teatru, napravila je pozorišnu grupu s mladim ljudima, Beton halu teatar. Ivana kaže da reditelj ne samo radi predstave, već i čini pozorišnu teritoriju. Bez svog prostora se ne može raditi. U saradnji sa Srpskim lekarskim društvom, došli su do magičnog prostora u centru grada, renovirali ga o svome trošku i ispunili različitim programima. Ušli su u predratnu zgradu koja je pod zaštitom Zavoda za istorijske spomenike, na rubu čuvene Beogradske terase; ima pogled na krovove Zelenog Venca i Savu. Deli i tipične beogradske probleme s čistoćom. Sredili su prilaz teatru na prvom spratu, pa i ofarbali komšijska vrata.

Beton hala višestruko skreće pažnju na dragoceni prostor – svojom misijskom ulogom u očuvanju zadužbine i njenog kulturnog karaktera, te programima. Dve građevine od kojih se u jednoj nalazi i Beton hala, darovao je Srpskom lekarskom društvu sanitetski lekar, Steva Milosavljević. Zgrade su imale stanove za lekare i prostoriju za njihove sastanke. U tim prostorijama danas je teatar. „Ovo je zaboravljena zadužbina i u vreme kada smo je posetili, već je propadala. Većinu naših zadužbina smo uništili, naše prosvetiteljske darove smo zaboravili i neke druge poklonili“, priča Ivana. „Lekari su bili vrlo zadovoljni da se ovo ponovo aktivira kao kulturni prostor. Jer, i oni imaju puno svojih sekcija, jaku muzičku sekciju i likovne programe. Ovde prave nastupe“. Ivana ističe da je prostor pripremala čekajući bebū. „Može se i tako, s opterećenjem“, a onda slede dva rođenja.

Ime Beton hala, objašnjava istoriju Ivaninih traganja za svojom kućom: „Ja sam s Goricom Mojović, potpredsednikom Gradske vlade, gledala božanstven prostor Beton hale na Novom Beogradu. Tada se do tog prostora nije moglo doći. Rekla sam – u redu, napraviću pozorište drugde“.

Vremenski okvir: rad novog teatra započeo je preko leta, kada u gradu nije bilo mnogo aktivnosti. Čitave porodice su dolazile u Hala. „To je bilo pre 5. X, pa je svet naš rad doživljavao kao drskost i slobodu, upravo kako pozorište i treba da bude. Ušli smo maja 2000. s čitavim Belefom – plesne predstave, koncerti, gostovanja inostranih trupa. Aktivirali smo malu i veliku salu. Uključeno je mnogo mladih koji su radili u prostoru i oživljavali ga. Bio je to prvi udar ovoga prostora“.

Programska politika: po rečima direktorke, vodi se jasno profilisana kulturna politika. „Bavimo se kulturnim nasleđem, pre svega našim, što je za-

datak zadužbine, a otvoreni smo prema svemu svetskom i evropskom nasleđu“.

Programi su multidisciplinarni. Ekipe se obrazuju prema projektu, ali je ponajpre data mogućnost za rad mladim stvaralocima. „Ovde niko nije osuđen na uspeh; svi su osuđeni da eksperimentišu. To je najvažnije što im se može dati. Do prostora se može doći, samo treba da se radi“.

Od septembra 2000. teku povremeno pozorišne radionice. Do sada su ih vodili gosti iz Nemačke, Engleske, Makedonije, Južne Amerike. Polaznici su bili s celog Balkana.

Produkcije Beton hale su dosad *Soba moje majke*, *Medeja* Hajnera Milera (jugoslovenska premijera), te *Vatreno lice* Marijusa fon Majenburga. U prevodu Jelene Kostić komad je režirao Stevan Bodroža.

U toku je u saradnja sa zemljama regiona. Krajem januara 2001. u gostima su bili Mestno gledalište ljubljansko sa svojim *Vatrenim licem*, a krajem februara i Beton hala odlazi u Ljubljanu i Maribor. Planirani su programi s umetnicima iz Hrvatske.

Beton halu karakteriše godišnji projekat *Antropološka i pozorišna teritorija*

Balkana, što uključuje istraživanje zaboravljenih velikih ličnosti naše kulture. Prvo je obrađena priča o Magi Magazinović, a pažnja je usmerena i na Smiljanu Mandukić.

Priredene su i izložbe o Hajneru Mileru, Bertoltu Brehtu, obe u saradnji s Gete institutom, predstavljeni su umetnici iz Njujorka, Ana Kiralji s izložbom *Instalacija*.

U saradnji s Centrom za savremenu umetnost iz Beograda organizovane su video projekcije kratkih filmova s teritorije Balkana (Balkan Video Federation).

Koncerti: posvećeni Bertoltu Brehtu (podržao Gete institut), a za mart je planiran koncert posvećen Marleni Dietrih. Ulaz na sve programe su besplatni.

Plan u skoroj budućnosti: nekoliko mladih ljudi radi u „Betončetu“: uz Bodrožu, Jelena Bogavac režira kompilaciju tekstova S. Beketa ovde neizvođenih, rade i Bojan Đorđev, Kalaba, Uroš Jovanović, a Ivana Vujić priprema priču o Leni Rihenštalu i Marlen Dietrih. U aprilu u Beton hali gostuju savremeni albanski autori. U pripremi je i proslava 200 godina Viktora Igoa.

Izdavaštvo: Beton book je mala izdavačka kuća fokusirana na pozorišnu tematiku, a podržava je Francuski kulturni centar. Prvo će biti objavljen esej o čistoći Dominika Laporta (Dominique Laporte), koji je promenio zapadnu civilizaciju *L'histoire d' la merde* (Istorija govna).

Pred štampanjem su i publikacije o Magi Magazinović i Smilji Mandukić. S Institutom na FDU, Beton Buk će objaviti knjigu o plesnoj umetnosti, *Učast Terpsihore* Milice Zajcev.

Finansije: „Mi plaćamo naš prostor i sve tekuće troškove; ponašamo se vrlo

Sa pogledom na krovove Zelenog venca: Beton hala

zapadno“, kaže Ivana. „U prostor smo uložili dosta sredstava: Zavisno od projekta – ako unapred planiramo projekat, mi obezbeđujemo sve. Beton hala je bila producent, kao u slučaju *Vatrenog lica*. Ako se radi donije prihvaćen projekat, onda se podrazumeva saradnja. Sve što je na vreme ušlo u plan, potpuno je finansirano, a za ostalo tražimo druge načine. Pomaže nam Ministarstvo kulture Srbije“, a povremeno, zavisno od projekta, i Gete institut, Francuski kulturni centar, Britanski Savet, Fond za otvoreno društvo.

Kontakt: Obratite se Ivani Vujić, direktoru kuće: „Kao profesor na FDU odlično poznajem savremeni umetnički rad. Potpuno smo otvoreni za mlade koji nude projekte. Ne odbijamo nikoga. Imamo listu čekanja za rad, što je dobro. Pozorište i treba da pomera granice, a ne da ih pravi. Sve je moguće, samo treba da se odlučimo“.

Adresa: Beograd, Narodnog fronta 3. Tel: 684 588. E-mail: ivana3@yubc.net

Tehnički podaci: Prostor od 300 m² nije jedinstven. Celine su Velika (250 mesta) i Mala sala (70), odvojene hodnikom omeđenim staklenim vratima, koja mogu biti otvorena. Tada je prostor jedinstven, a postoji i mogućnost simultanog odvijanja programa u obe sale. Velika ima galeriju naspram gledališta, a postoje i dve bočne lože te polukružna niša u dubini. S leve strane, iz lože, vode stepenice na galeriju. Visoko bočno su prozori (svetlarnici). Prostor scene je plitak, dinamizovan s dva široka stuba, ali se radnja može odvijati i iza staklenih vrata, tj. u hodniku. „Izvođački prostor se ekspandira“, kaže Ivana. Mala sala ima niz prozora ka ulici. Zgodna je za predavanja i monodrame.

Ponosni su na svoje *legatē*: poklone (30-ak reflektora, ozvučenje, minimiksetu tona, CD plejer, sve staro ali ispravno). Od Fonda za otvoreno društvo su dobili kompjuter, a nadaju se da će Gorica Mojović i njima pomoći da se bolje opreme.

S t r a n a s c e n a

POZORIŠNE VESTI IZ SVETA

– U karnevalsko doba godine, od 30. I do 17. II, na tri mesta u Evropi teče novi, jedinstveni festival plesa, muzike, pozorišta *Temps D'images* (Vreme slika). Posetioci se usmeravaju ka dinamičnim centrima kulture u Veneciji, Parizu i Briselu. Adresa: www.labienale.org

– Plesna trupa *Neuer Tanz* iz Dizedorfa povezuje ideje izvođačke umetnosti s elementima arhitekture i fotografije. Osvojili su prvu nagradu u Nemačkoj za koreografiju. Svoj novi rad predstavili su u Njujorku pod apstraktnim imenom *Neuer Tanz Never Tanz Movements No. 5*. To je ples između svetla i tame, buke i nečujnosti.

– Neko ima Sterijino pozorje a neko Humana Festival. Naime, ovaj internacionalni festival već 25 godina proslavlja savremene američke dramske pisce. Festival se odvija u Actors Theatre u Luzvilu (Louisville) i traje od 5. do 7. IV. Više na site-u: www.actorsthe.org

– *New Territories* (Nove teritorije) je internacionalni festival živih umetnosti. Počinje tamo gde nas stare mape napuštaju... gde prestaju predrasude... Specifične teritorije kao što su „pozorište“, „ples“ ili čak „instalacioni rad“ i „performans“ teže da razbiju jasno pripadanje jednoj disciplini. Nove tehnologije pomažu da se radaju provokativne hibridne forme. Na festivalu će se pojaviti *Ultima Vez* (Belgija) radom *Scratching the Inner Fields*, Artus (Madarska) *Noah Trilogy*, Materiali Ressistenti Dance Factory (Italija) *Waterwall*, Akademia Ruchu (Poljska) *Clinic. Exit*, Compania Paulo Ribeiro (Portugalija) *Sad Euro-*

peans - Jouissez Sans Entraves, iz Australije stižu Liza O'Neill i Cazerine Barry, iz Kvebeka Sylvain Emard Dance i grupa O Vertigo s *Lunom*. Station House Opera izvešće *Mare's Nest*. Site: www.newterritories.co.uk

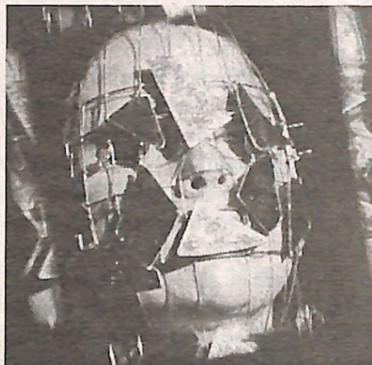
– Kratak portret Oskara Koršunovasa, danas najpoznatijeg Litvanca iz pozorišnog sveta. Završio je Litvansku muzičku akademiju i potom postao predavač. Režirao je u Državnom akademskom dramskom teatru (danas Nacionalnom dramskom teatru) od 1990. Njegovi autori su Danil Harms, Aleksander Vvedenski, Ričard Vagner, Šekspir, Sigitas Parulskis, Bernard-Mari Koltey, Mark Ravenhil, Marius fon Majenburg, Bulgakov. Pre četiri godine, 1998, osnovano je svoje pozorište, Oskaras Koršunovasa Theatre. Učestvovao je na festivalima u Baltijskim i Skandinavskim zemljama, u Britaniji, Francuskoj, Nemačkoj, Slovačkoj, Italiji, Austriji.

– U Jerevanu u Jermeniji znaju za pozoršite 2055 godina. U tu čast, za oktobar 2002. planira se *High Festival* (High, Haj na jermenskom znači upravo jermenski). U ovu manifestaciju su uključeni Udruženje glumaca Jermenije, Ministarstvo kulture, Gradska skupština, Bureau for Caucasian Cultural Programmes, Benevolent Fund for Culture Development. Na Festival pozivaju kamerne (small-scale) predstave svih stilova i žanrova iz Evrope i Azije, predstave najvišeg kvaliteta i profesionalizma, trupe ne veće od 5 do 7 osoba, otvorene za učeske na radionicama, susretima, diskusijama. Svi će izvoditi

po dva puta i svi će aktivno učestvovati na radionicama i majstorskim časovima jermenskih, evropskih i ruskih pozorišnika. Sve trupe ostaju tokom trajanja festivala. Prijave se mogu slati do 25. marta 2002. E-mail: bccpZarminco.com. Kontakt osoba: Anna Arutchyan – koordinator Festivala.

– Festival *Zlatna maska* stasao je u jedan od najznačajnijih godišnjih pozorišnih festivala Rusije. Drama, opera, balet, lutkarske predstave iz prethodne sezone učestvuju u takmičenju za prestižnu nagradu Zlatna maska. Za nagradu reditelju nominovani su A. Borisov, M. Bičkov, G. Ditjakovskij, Lev Dodin, S. Ženovać, Mark Zaharov, V. Mirzojev, Oleg Ribkin, P. Fomenko. Festival traje od 27. III do 15. IV, a poseban međunarodni program predstavlja *Russian Case* na kome će pozorišnici i kritičari iz više zemalja zajednički upoznati i razmatrati savremeni razvoj ruskog teatra. Posebno će se predstaviti novi dramski pisci, rediteljsko pozorište, te produkcije muzičkog pozorišta, modernog plesa i lutkarstva.

– *Wooster Group* (Vuster grupa, poneli ime po ulici u kojoj se nalazi njihova garaža) su trupa umetnika, anticipatora i inovatora još od ranih 70-ih godina. Smešteni su u Njuorku u delu Sohou. Na sofisticiran način uvode tehnologiju zvuka, filma, videa u prostor savremenog pozorišta. Njihov najnoviji komad je *Hairy Ape* Eugene O'Neill, u režiji Elizabete LeKopte. Glavnu ulogu igra Willem Dafeo. Site: www.thewoostergroup.org/twg/about.html

Festival Nove teritorije („Atrus“)

– Pina Bauš je dobila VII evropsku nagradu za pozorište koju dodeljuju udružene eminentne evropske organizacije (Udruženje evropskih pozorišta, Evropska pozorišna konvencija, Međunarodno udruženje pozorišnih kritičara, Festival u Avinjonu i Mediteranski pozorišni institut). Predsednik žirija, Žak Lang, uručio joj je nagradu vrednu 60.000 eura na skupu u Taormini u Italiji. Ovu nagradu dobili su pre nje Adriana Mnuškin, Piter Bruk, Dordo Streler, Hajner Miler, Robert Vilson i Luka Ronkoni. Nagradu Nova realnost (od 20.000 eura) pobralo je londonsko pozorište Royal Court.

– U poljskom mesečniku posvećenom savremenoj dramaturgiji „Dialog“, u decemarskom broju iz 2001. predstavljen je vrocavski skup, Međunarodni pozorišni festival posvećen evropskom pozorju koji je vodio Jovan Ćirilov. Na ovom skupu stručnjaka učestvovali su Dragan Klaić, Mavgožata Đevulska, dramaturg Narodnog teatar u Varšavi, Zorž Banu, teatrolog iz Pariza, Daniel Benoa, direktor Comedie de Saint-Etienne, reditelj Ivana Vujić i mnoga druga imena.

TANZ PLATFORM OSTERRREICH

U Beču je polovinom januara održan dvodnevni festival Tanz platform Osterreich okupivši najpoznatije austrijske umetnike iz oblasti tzv. „fizičkog tetra“ u najširem značenju pojma

Anja Suša

Tanz platform festivali se već nekoliko godina održavaju i u raznim evropskim zemljama i predstavljaju neku vrstu teatarske pijace za brojne internacionalne selektore i goste koji se tu informišu o tekućoj teatarskoj produkciji određene zemlje kroz presek aktuelne produkcije, upoznaju se s umetnicima, prisustvuju njihovim prezentacijama i potom, po sopstvenoj želji, učestvuju u daljoj distribuciji predstava u svojim sredinama.

Bečki festival, veoma uspešan i raznovrstan, još jednom je dokazao da u savremenom pozorištu ne postoji klasično razgraničenje na dramski i plesni teatar, već da izvođači moraju jednako vešto da barataju svim predstavljajkim veštinama.

Ponuda festivala je bila izuzetno bogata i raznovrsna, a sastojala se od 7 predstava i prezentacije. Publici su se predstavili najpoznatiji austrijski koreografi, od kojih posebno treba izdvojiti

Paula Wenningera i njegov projekat *Ou malon*, izveden u bečkom kafu Tachles. Wenningera je zanimalo istraživanje pojma doma tj. domovine. Po njegovim rečima dom ne postoji, „dom se događa“. Autor nas je vešto i duhovito (uz „živu“ pratnju tri kafanska muzikanta) vodio kroz kaskijanski i birokratizovani svet srednje i istočne Evrope, prikazujući grotesknu verziju prizora iz svakodnevnog života s ovih prostora. Projekat je poput većine onih koji su viđeni na festivalu, okupio internacionalnu ekipu umetnika, među kojima se našla i „naša“ igratičica Sanja Vinković.

Osim pomenute predstave valja izdvojiti i solo performance *Wer will kann kommen* multimedijalne umetnice (plesatičice po vokaciji) Barbare Kraus. Ispovedni solo performansi su, pre svega zahvaljujući popularnom Evgeniju Griškovjecu (koji je učestvovao na prošlogodišnjem BELEF-u), poslednjih godina postali popularna teatarska vrsta. I ova predstava se kao i prethodna, bavi problemom krize identiteta u savremenom dehumanizovanom društvu, ali na sasvim drugačiji način. Dok Wenninger svesno kreira iluziju na svakodnevnom i običnom mestu, kakav je bečki café, Barbara Kraus namerno razbija distancu između tradicionalne scene i publike pričajući „priču svog života“ koja je

istovremeno i smešna i skandalozna i tužna i vulgarna. I veoma socijalno angažovana. Ova predstava, po rečima kontroverzne autorke govori o: „retrogresiji nefleksibilnog pojma identiteta i ironijskoj truleži koju stvaraju rigidne esencijalne definicije polova“. Publika, koja je zdušno učestvovala u predstavi, ni za čas nije bila ostavljena na miru. Od nje se očekivalo da peva, priča, odgovara na neprijatna pitanja, pomaže Krausovoj u mnogobrojnim presvlačenjima, a deo predstave, prisutni su morali da provedu i s povezom preko očiju. Uprkos „mučenju“, Barbara Kraus je na kraju bila pozdravljena ogromnim aplauzom.

Ostale predstave na festivalu su manje-više ostale u usko-plesničkim okvirima, baveći se ispitivanjem značaja i simboličkog potencijala savremenog plesa i ljudskog tela u prostoru. Bečki koreograf Wili Dörner je pokušao da istraži složenu relaciju između strukturalne lingvistike i savremenog plesa, a mladi igrac Philipp Gehmacher se bavio istraživanjem tela objekta, materijalnog tela koje postaje vidljivo i dostupno. Zanimanje ovog autora za telo kao formu, kao kulturološki konstituisanu i suštinski značajnu formu, „stvara radikalno inovativno izvođačko prisustvo“.

Pored ovih umetnika, zainteresovanih isključivo za ispitivanje granica telesnih mogućnosti i njihovog značajnog potencijala u savremenom teatru, valja se osvrnuti i na projekte koji

su se bavili primenom moderne tehnologije u savremenom plesnom teatru. Jedna od takvih predstava je i D.A.V.E. (skraćena za „digital amplified video engine“) Chrisa Haringa i Klause Obermaiera. Autori ovog multimedijalnog projekta smatraju da će uskoro „zahvaljujući budućim tehnologijama, čovečanstvo biti u poziciji da eliminiše prirodna telesna ograničenja“.

U tom smislu, zanimljiva je bila prezentacija Michaela Kliena, mladog koreografa angažovanog u Barriedale Operahouse, čiji je metod rada predstavljen. Jedan od najznačajnijih segmenata tog metoda je i razvoj softvera pod nazivom: *TheCoreoGraph*, koji omogućava kompleksnoj i fluidnoj strukturi predstave da bude „uhvaćena“ u kompjuteru u *real-time-u*. A to omogućava igratičima da improvizuju na licu mesta u skladu s komandama koje dobijaju od kompjutera, čime se potvrđuje teza da „nema tela bez mozga, niti mozga bez tela“. Pored koreografa, okupljenima se predstavio i prof. Robert Trappl iz Austrijskog istraživačkog instituta za veštačku inteligenciju, objašnjavajući matematičkim laicima na dopadljiv način da pokret u savremenom plesu može da funkcioniše po sistemu „binarnih brojeva“.

Festival Tanz Platform Osterreich okupio je veliki broj gostiju i selektora iz većine evropskih zemalja.

I z n a š e p o z o r i š n e p r o š l o s t i

MILAN GROLO O ŽANKI STOKIĆ

Zoran T. Jovanović

Mladu dvadesetčetvorogodišnju Žanku Stokić (1887-1947), članicu Osječkog kazališta, Milan Grol, upravnik Narodnog pozorišta, angažuje posle njenog gostovanja u Beogradu u jesen 1911. Ona dolazi u „zamorenu glumačku trupu Narodnog pozorišta iza smrti Nigrinove i Coce Đorđević i obolele Zorke Todosić i Rucovića“, i odmah „se osetila kao varnica od prvih simpatičnih ali ne velikih uloga“, zapisao je Grol posle Žankine smrti. On će je voditi kroz uloge kao upravnik do 1924, a potom pratiti kao kritičar do 1941, pune tri decenije.

Svoje uvažavanje Grola Žanka će iskazati na oproštajnoj večeri povodom njegovog odlaska s dužnosti upravnika 28. II 1924. poklonivši mu svoju fotografiju (zaogrnutu u bundu i sa širokim osmehom na licu), s posvetom ispisanom rukom nevičnom peru: „Upravniku i učitelju gospodinu Milanu Grolu, Žanka Stokić“. Hroničari beleže da ga je, uručujući poklon, uz dozvolu Grolove supruge Ljubice, poljubila.

Povodom obeležavanja 25-ogodišnjice umetničkog rada Žanke Stokić, Grol će napisati tri godine kasnije skicu za portret u časopisu „Misao“ (1927) ističući njene glumačke vrline: da je „glumica odličnih sposobnosti“, u obimnom i raznovrsnom repertoaru:

„Što je neobično i retko, u tom repertoaru su zastupljene dve sasvim suprotne vrste uloga: komične i čisto dramske. U komičnim ulogama ona se proslavila, komika je bila žanr koji je preovladao u njenom repertoaru, žanr koji je potpuno jasno utvrdio njene velike i istinske umetničke sposobnosti, žanr koji je od mučnog školovanja na malim,

improvizovanim pozornicama putujućih družina odveo na velike pozornice, gde se njen talenat otkrio u svoj snazi stvaralačke iskrenosti i neposrednosti. Za 25 godina njen komični repertoar postao je obiman: ona je igrala s velikim uspehom Šekspira i Molijera, i još većim uloge u komadima naših pisaca, bez obzira na njihovu vrednost.

Dete iz naroda kome se još od rane mladosti ukazala prilika da obide sve krajeve naše zemlje, ona je instinktivno osetila našu ženu, ceo njen život bolova i radosti, ona je duboko u sebi ponela njenu psihu, čitav nedokučni splet senke i svetlosti, čitav svet podsvesnih strujanja i talasanja. I kada je potom imala da je prikaže na pozornici, ona je to činila s tako neodoljivom neposrednošću, s tako prirodnom iskrenošću bez ijednog unapred sračunatog gesta ili akcenta, da je njena uloga prestajala da znači samo običnu glumačku ulogu: ona je bila *živi život*, i više nego to: *istinska umetnost*“.

U ogledu o *Pozorišnoj boemiji* (1952) Grol će za Žanku reći da je bila ne samo dobra glumica već i „popularna, voljena, s reputacijom većom od uloga koje je igrala“, ali „sraznjujući je s drugim imenima iz njene generacije, objašnjenje simpatijama kojima se ona nametnula publici, neće se naći ni u broju velikih uloga, ni u slikovnosti nekog od tih velikih portreta, u kome se prurušena Žanka Stokić očuvala u sećanju gledalaca. Oni koji su je gledali u njenim uspelim ulogama, očuvali su je u živom sećanju ne s crtama tipova koje je ona igrala, nego sa životom koji je ona u njih ubrizgavala. Žanka Stokić nije slikala, ona je oživljavala... Ono što je ona neodoljivo ponavljala u svojim tvorevinama zani-

malo je publiku više od svakog spoljnog živopisa kostima i maske, jer je treperilo rasipnim unutarnjim životom. Taj životni izliv koji se ispoljavao u glumi Žanke Stokić, i uopšte u njenom dnevnom životu, s prkosnom snagom pokazao se u njenoj sudbini, u teškim iskušenjima kroz koja je ona prošla sa smelim samopouzdanjem, nepokolebljiva u veri u sebe, u svoj poziv i u lepotu života kako ga je ona shvatala. Snaga tog životnog nagona koji je pobeđivao svaki pesimizam, izražavala je filozofiju života koja je trijumfovala u lepoti njene smrti. Nju je Žanka Stokić zamišljala kao

ostvarenje jedne svoje tvorevine umetničke...“

Pogreb najveće srpske tragetkinje bio je pogreb iluzija o slavi glumačkoj. Ono što je tu mizeriju uvećavalo bilo je što je ona pogadala ime kroz pola veka hučno upleteno u pozorišni književni i društveni život Beograda... Ona je u poslednjoj svojoj volji propisala čitav *mise en scène* svoje sahrane: seljačka kola s volovima, ispunjena cvećem i zelenilom oko sanduka i u sanduku oko nje. Kad su prijatelji ispunili tu njenu poslednju volju, to je bilo toliko uspešno da bi ona sama bila razdragana svojom režijom, lepom u prostoti i prirodnosti, u vedrini

letnjeg dana kome je u carstvu zelenila nedostajao samo smeh Žanke Stokić... Povorka njenih prijatelja, većinom devojaka u jasnom letnjem odelu za kovčegom, uokvirena zelenilom parka, načinila je od Žankinog sprovoda živopisnu i živu *garden-party* u kojoj su treperile svetle boje kostima mladih žena i jasni tonovi njihovog žagora o Žanki, o uspomenu na nju... To je bila poslednja scena Žankine drame, sva u stilu njenoga života... Potvrda njene nepokolebljive vere u lepotu života, i svoga poziva u njemu“.

Jedan od najtoplije ispisanih Grolovih glumačkih portreta je ovaj o Žanki Stokić kao simbolu izvornih glumačkih talenata koje je radalo naše podneblje, a u kojima ne oskudeva ni danas.

Dobra, popularna i voljena: Žanka Stokić

NAŠE KATARINE SU BILE BOLJE

Pariski utisci i razmišljanja povodom predstava s tamošnjeg repertoara doajena somborskog pozorišta

Vladimir Amidžić

U decembru 2001. godine pružila mi se prilika da vidim dve predstave koje je pariska kritika proglasila za najbolje u sezoni. Što se prve tiče – slažem se s kritičarima, a za drugu nisam siguran da spada u kategoriju uistinu najboljih.

Robert Hosseini je u Théâtre Marigny režirao *Zločin i kazna* s čuvenim Francis Husterom kao Raskolnikovim. Dekor Francois Comtet je odličan i veoma funkcionalan – dva pokretna elementa u dva nivoa, koji funkcionišu svaki za

sebe, ili se prema potrebi spajaju, dok je treći deo stepenište. Lihvarkima soba je puna dragocenih predmeta, a tu su i vrata sa špijankom i sigurnosnim bravama. Kostimi Sylvie Poulet i Martine Mulotte, u crnim i braon tonovima, su iz epohe, a Hossein je napravi dinamičnu predstavu sa izvanrednom podelom.

Razume se da je u njoj najbolji Francis Huster u ulozi Raskolnikova. To je izuzetan glumac, lepe pojave, divnog glasa i dikcije, finih pokreta. Godinama

ga i lično poznajem i osvedočio sam se i da je nenametljiv, skroman i meke prirode. Ovdje igra Raskolnikov na atipičan način, a izuzetnom snagom i talentom rešava scene na najbolji način. Prvu scenu igra munjevito; sve vreme je na ivici da prizna zločin i ta njegova igra je sjajna. U sceni s inspektorom on donosi dokazni amterijal protiv sebe, a Porfirije Petrovič to i ne primeti. Samo u ključnim momentima on koristi punu snagu svoga glasa.

Odličan je i Clément Harari kao Marmeladov. Uostalom, smrt Mameladova je impresivna. Porfirija sjajno igra Jacques Boudet, a vrlo dobri su bili Pierre Forset, Mélanie Thierry (Sonja), Jean Paul Solal, Nathalie Nerval, Janine Soushon i Jenny Bellay, Jacqueline Danno (Katarina Ivanovna). Odlična ansambl predstava!

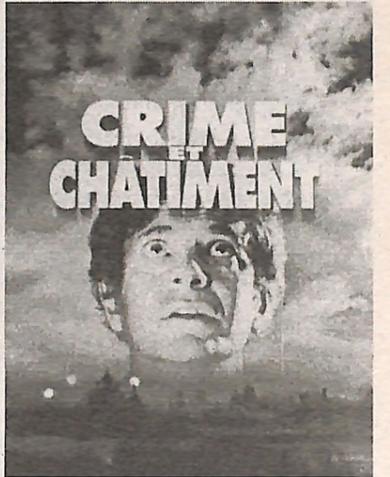
Uzbudljive je scena na trgu, u kojoj će poginuti mladi revolucionar. On ostaje

da leži na stepeništu, s glavom koja visi na dole, okružen masom sveta. I na tom trgu Raskolnikov će tihim glasom, gotovo šapatom, priznati svoj zločin.

Opštem utisku doprinosi i činjenica da se radnja predstave dešava na jedinstvenom fonu lepe narodne ruske muzike.

Teatre Antoine je repertoarsko pozorište sa sjajnim glumcima i spada u vodeće pariske teatarske kuće. Pamtim nekadašnje predstave ovog pozorišta, one su uvek na mene ostavljale snažan utisak. Pa ipak, *Madam Sans Gene*, u režiji Alain Sachs, dekoru Guy-Cloude Francois i kostimima Emmanuel Peduzzi, me sada nije oduševila... Dopala mi se, recimo, Lefebvre Frederic van den Driesschea, ali ne i Clémentine Céleraié kao Katarina. Iako važi za odličnu glumicu i premda ne mogu da kažem da loše igra Katarinu, Clémentine Céleraié nema harizmu koje su imale naše madame San Žen. Mira Stupica je bila

raskošna, s divnim Lefebvreom Severina Bijelića. Katarina Svetlane Bojković je bila odlična, mi bi rekli, špica. Ali mislim da je Rozalija Levaji bila najbolja. Uostalom, to je njena uloga života. Pravi pogodak su bile ta njena neposrednost i taj neprevaziđeni šarm. A i Ljubomir Draškić je svoju najbolju predstavu napravio upravo u Somboru.

Plakat predstave „Zločin i kazna“

INTERTEKSTUALNA SIMULACIJA TEORIJSKOG DNEVNIKA BEOGRADSKIH IZVOĐAČKIH UMETNOSTI

Sama činjenica da je nekome data prilika da napravi izložbu važnija je od toga šta će na njoj biti izloženo

Ana Vujanović

12. I DEFINISANJE. Naslov „dnevnika“ je tako zamršen, dugačak i pretenziozan pa ću danas pisati samo o njemu. On je moj problem. Izvođačke umetnosti definišem, ne kao heterogenu multi ili interdisciplinarnu umetničku oblast, već (operativno definisano) relativno jedinstveno umetničko i teorijsko polje (razmatranja i stvaranja) određeno problemom „izvođenja“. Izvodim koncept izvođačkih delatnosti u tekstu/tekstom. Atribut „beogradske“ upućuje na kontekst koji prelama druge kontekste i/ali na specifičan način uslovljava i omogućava određene paradigme i žargone izvođačkih umetnosti. Zašto dnevnik a ne hronika? I dnevnik i hronika su istorijski određeni, ali dnevnik za razliku od hronike ne pokušava da ostvari nekakav objektivni pregled istorijskog, političkog, kulturnog, ekonomskog... konteksta i pojava u njemu. Dnevnik je sav dat kroz prizmu centralnog Ja, rascepljenog na ono svevideće autorefleksivno Ja i Ja-objekt posmatranja. Dnevničko Ja je tako

i objekt i subjekt tog (svog sopstvenog) posmatranja. Mada... Već odavno je Ja-objekt interpretirano kao ja-za-druge, a na sceni pisanja ovog dnevnika pokrećuće se i Ja-subjekt. Nikakvo sigurno centralno Ja ne stoji iza ovog teksta. Nikakav autor koji tekstu prethodi. Ja-subjekt dnevnika se (po)kreće... Tekst konstruiše i posmatrani Ja-objekt i Ja-subjekt koji posmatra. Oba su stavljeni u proces, pokazana u procesu... Tekst je simulacija te konstrukcije a ne doslovna konstrukcija, jer radi s njom, jer je ciničan u tom radu, jer je zasnovan na teorijskim pretpostavkama. On simulira da kroz subjektivnu autorsku vizuru interpretira scenu beogradskih izvođačkih umetnosti, a zapravo polazeći od teorijskih pretpostavki, on tu scenu proizvodi. On nije lažan, kao što ni ja nisam lažna. Dnevnik je autentičan, mada nije 'moj' i mada koliko ja njega pišem, toliko i on mene piše/konstruiše. Po njegovim marginama (ili čak po samom telu teksta) dopisuju i upisuju tekstove drugi ljudi. On je simulacija jer je realan, kao što sam i ja realna, ali – samo na ovoj sceni, na sceni simuliranja teorijskog dnevnika izvođačkih umetnosti. On je intertekstualan jer je odnos, umnoženi odnos tekstova, celina, fragmenata, simptoma, uzoraka, tragova, brisanja tragova, arheologija, nanosa... Užas. Mada.

18. I DECENTRALIZACIJA. Juče je, u okviru CENPIevog projekta *Izvođenje roda*, održana prezentacija s diskusijom na temu *Gay identiteti u našoj kulturi*. Dušan Maljković je predstavio prvu ovdašnju gay ediciju (Rende), govorio o *Gay siteu* i programu prošlogodišnjih *Queer studija*. Atila Kovač je predstavljao prvi domaći gay (tj. *straight friendly*) časopis „Dečko“. Luna Lu je bila moder-

ator prezentacije i govorila o odnosu masmedija i gay identiteta. Ja sam kao voditeljka i predstavica CENPIa izložila kontekst i ciljeve programa, a onda nestala u... Program je započeo pitanjem odnosa rodnih identiteta i politike rodnih identiteta ili, opštije, njihove reprezentacije i konstrukcije u/kroz kulturi/u. U tom smislu, gosti su precizno pokazali različite postojeće taktike realizacije gay identiteta: od populističke politike preko *campa* i izgrađivanja sopstvene pojave kao figure u masmedijskoj popularnoj kulturi do akademskih teoretizacija. ...Vraćajući se kući preko parka kod hrama svetog Save razgovaramo o intergraciji gay identiteta u dominantni kulturni diskurs. (Treba napisati i ko razgovara... Zato nikada i nisam pisala dnevnik; čak ni u osnovnoj školi.) Govorimo o preslikavanju matrica dominantne populističke kulture u gay kulturi. Pitanje gay identiteta ne treba da bude pitanje integracije marginalnih u dominantni diskurs no taktika decentralizacije dominantnog diskursa koji ne samo da ne treba da bude homogen, nego on to i nije. Tu činjenicu, koju društvo skriva, naš program treba da pokaže. Dominantni diskurs je heterogen i ne postoji nikakav apsolutni, neosporni centar oko kojeg se on strukturira, već je on struktura različitih odnosa i centara koji su već i sami heretogeni. Zapravo, svaka kultura je heterogena s relativnim, nestabilnim i promenljivim odnosima margine i centra.

19. I DEKONSTRUKCIJA: diskurs mode. Jovan (Ćirilov, teatrolog i direktor CENPIa) je došao na CENPIev koktel povodom trećeg rođendana. Nosio je izuzetan, teoretizaciji podložan, kaput... Kaput je bio par brojeva veći; šavovi na njemu su okrenuti spolja, a ne skriveni unutra (sic!), s njih vise konci, a negde su i rašiveni. Jednom je Miško (Šuvaković, teoretičar umetnosti i moj saradnik u CENPIu i TkHu) govorio o njujorškoj umetnici koja je nosila dekonstruktivističku haljinu koja demonstrira dekonstrukciju modnih stilova. Upravo, Jovanov kaput je smišljen, konstruisan,

uživan i izveden gest figure koja dekonstruiše stabilnost mode, stila, identiteta. On ga nosi s lakoćom i ne ostavlja iluziju prirodnosti već poze koja obećava dekonstrukciju. Derridina dekonstrukcija kod njega pronalazi telo; kako teorija pronalazi telo?

21. II BIOGRAFIJA. Miško kaže da su u njegovoj osnovnoj školi sve devojičice bile odlični daci i pisale pesme, a posle su prestale. To je društveni zahtev. Nikada nisam pisala ni dnevnik ni pesme niti sam bila miljenica učiteljice. Obožavala sam samo matematiku i knjige, a posle i gramatiku i šah. Bila sam najbolji dak, ali su me učiteljice, posle i profesori/ke, uvek ogovarali kod roditelja. Jedinu književnu nagradu dobila sam za neku priču o Beogradu od SUBNORA u gimnaziji. Ili me nisu razumeli ili je to stvarno grozno.

24. I TELO TEORETIČARKE. Danas smo u Školi (Škola za teoriju izvođačkih umetnosti u CENPIu) govorili o konceptu teorijskog performansa (u tradiciji TkHa) koji ćemo izvesti u okviru *Izvođenja roda*. Zaključak: naš performans ne tematizuje rodni identitet već se bavi telom TeoretičarA, koje se konstruiše kroz tekstove i koje te tekstove određuje. Reč je o interproizvodnji (tela i teksta); za nju je rodni identitet važan. ...Govorili smo o Judith Butler i njenoj koncepciji roda. Vraćali se na logiku Barthesovog teoretizovanja tela teoretičara: Ja pišem RB ili AV i to je on ili ona... Obećano je telo teorije... Fascinira me materijalizam... obrt od odslikavanja ka konstruisanju tela... Sada je 03h, umorna sam i zadovoljna... Dah neodoljive krhke nežnosti ili ambiciozna, hladna i beskrupulozna...? Ali, da li smo mi išta drugo od onoga što nam se pripisuje? Da li je ikada moguće biti nešto drugo od figure? ...*Nema drugog do figure*. Upravo teorija roda, poststrukturalizam, materijalizam, teorije kulture pomažu mi da ne postanem jednostavno jedna od figura koju očekuju drugi od mene ili mi nude da budem, već da mogu da prolazim kroz razlikujuće figure i njihove opne...

26. I NOVA DRAMA. Upisujem se (piše Miško Šuvaković) u Anin dnev-

nik... Nomadizam upisa, premeštanje traga. Dopotovao sam iz Ljubljane. Donosim nov broj „Maske“, posvećen *Novoj evropskoj dramaturgiji*... Zašto iznenada, opet dramski tekst postaje tako važan za teatar? Borba nomada ili imperija uzvraća udarac. Imeprija teatra. Novi mediji kao da su omogućili da tekst bude pokrenut ponovo kroz tkanja govora u ili iz ili o hiperrealnom (realnijem od realnog). Kod Engleza to je urbani seks i nasilje. Kod Rusa beznade postsocijalizma. Kod Slovenaca beseda koja indeksira svoje nesvesno. Kod Frančuzca nekakav hiper hiperklasicizam... mešaju se užas i uživanje, rasipanje... ali novi dramski govor nije prirodna beseda, već artifičijelna i alijenacijska pokrenutost jezika usred vladavine medija... Medijski populizmi.

30. I GOSTI IZ ZAGREBA. Ovog vikenda CENPIeva Škola organizovala je dva predavanja kojima se završio kurs Teorije dramskog teatra. Predavanje *Lehmannov koncept dramskog teatra* držao je zagrebački filozof Tomislav Medak, a Ksenija Stevanović, muzikološkinja iz Beograda i moderatorka u našoj Školi, i Petar Milat, filozof iz Zagreba, održali su predavanje *Thomas Berhart: Literatura, muzika, politika*.

10. II JULIJA KRISTEVA. U novembru prošle godine, vraćamo se vozom iz Zagreba za Beograd. S nama putuje mlada teoretičarka iz Danske koja za magistarski istražuje savremenu jugoslovensku scenu... Osećam se pomalo kao zelena devojičica sa smaragdnom očima, ali nije sad o tome reč... Miško je pita o Juliji Kristevoj a ona kaže da nije pročitala nijedan njen tekst, ali je bila na njenom predavanju u Parizu. Kaže: „Slušala sam je ceo semestar. Nisam je dobro razumela, ali je jako simpatična žena.“ Ne zapisujem ovo sećanje da bi Zapad ispao površan, već pre da kažem da je stvar u prilici. Trbuljak je 70-ih napravio ovakav zapis na papiru: „Sama činjenica da je nekome data prilika da napravi izložbu važnija je od toga šta će na njoj biti izloženo“.

PRODAVNICA
CENTRO
FOTO

Beograd,
Maršala Birjuzova 9
011/632-692

KAD KURVE FILOZOFIRAJU

Budimpeštansko-berlinski dnevnik 2002.

Jovan Ćirilov

Budimpešta, 13. januar 2002.

Pravo je zadovoljstvo putovati vozom s mladim elektroinženjerima, Snežanom i Janetom. Pogotovu što znaju mnogo toga što ja ne znam, naravno, a dovoljno iz moje struke da se ne osećam sasvim u stranom svetu. Brzo nam je prošao put vozom do Budimpešte. Četvrtog još mladog saputnika skidaju i naši i mađarski policajci, zbog rutinske provere. Smeje se, lepo se zabavlja. Mladost ludost. Na stanici Jane sređuje rezervaciju za povratak. I oni se vraćaju sutra uveče. Rezervacije ostaju kod njih, a naći ćemo se na peronu.

Vreme je za odlazak u pozorište, cilj puta. Došao sam da u Teatru „Katona Jožef“ vidim Handkeov neobičan komad *Vreme kad nismo znali jedni za druge*, tekst koji je uvek originalni autor napisao bez ijedne reči. Radnja se dešava na gradskom trgu gde se ljudi nemo susreću tokom dva sata. Pročitavši ga još pre 4 godine, želeo sam da ga postavim u JDP. Ispostavilo se da poduhvat prevazilazi naše materijalne mogućnosti. Ima oko 200 likova, koje igra 30-ak glumaca. A pošto sam rekao prevodiocu da tekst razmatramo, on se u ime Handkea uvredio. Na sve to tekst mi je zagubio Jagoš, jer sam mu ga nudio, pa je i to što prevodiocu nisam vratio komad protumačeno kao moja krajnja nemarnost, čak bezobrazluk. Kada sam posle godinu dana sreo Handkea nisam imao utisak da je ljut na mene. Ipak sam se osećao nelagodno. I Narodno pozorište u Beogradu je razmatralo komad za svoj repertoar. Bradić je nudio delo i Materiću, osvedočenom majstoru predstava bez teksta. No, stvar je ponovio pukla na materijalnim stvarima.

Hteo sam ovom predstavom na Bitefu pred sobom da se rehabilitujem, jer tekst je zaslužio da ga vidi beogradska publika. Predstava je impresivna po broju učesnika. Reditelj Gabor Mate je duhovito zakovitalo trg kojim defiluje ceo grad. Nije da nije duhovito, ali iz predstave ne

proizlazi dublja suština o gradu, savremenom životu, vremenu. Duhovito je kao parada, velika i bogata varijacija na temu gradskog života. Bio sam razočaran.

Posle predstave u glumačkom salonu srećem reditelja. Kaže da sutra igra Mekija Noža u *Operi za tri groša*. „Znači, pevate?“ „Malo“. Pomislih da su skratili tekst kad Meki malo peva. Ali, prevario me je.

Molim uvek ljubaznu Kinku, pi-ar teatra „Katona Jožefa“, da mi nabavi ulaznice za sutrašnju *Operu za tri groša*. Ograduje se da je to teško, jer je velika navala. „Stavite neku stolicu. U pozorištu uvek ima mesta još za dva gosta.“ Obećala je.

Budimpešta, 14. I

Pre podne bazam po gradu. Mislim da li da svraćam do starog poznanika Stojana Vujičića. Bože, kako li je? Čujem se da je bolestan (ovih dana pročitamo da je umro u Rimu). Ili da odem do Fonda za otvoreno društvo? Ipak se odlučujem za poslastičarnicu „Žerbo“ i šetnju po dunavskom keju. Ni žerbo-kolači nisu što su bili. Nekada su me podsećali na ukus slatkiša kod Matea u Kikindi (isto prezime kao Handkeovog reditelja), a sada su kao u svakoj drugoj beogradskoj poslastičarnici.

Uveče se nalazim s teatrologom Ninom Kiralj. Preporučuje mi predstavu na temu *Zločina i kazne* alternativne grupe, mladih glumaca od 16 do 25 godina. Igraju kao da su zatvorenici. Dečaci igraju žene. Predstava se zove *Zločin i kazna, iza rešetaka*, a Nina je, ne znam zašto, stalno zove *Raskoljnikov*.

Operu za tri groša je režirao stari poznanik Bitefa Tomaš Ašer, koji je oduševio našu publiku sa svoje *Tri sestre*. Već 10 godina pratim šta radi. Redovno tekstove kojima publici saopštava nešto aktuelno i angažovano. Zato je i uzeo Brehta. Sraz policije i mafije je aktuelna tema i u Mađarskoj. Nina reče da ima

niz aluzija na današnje političke prilike i desnu opciju mađarske vlade. Za Bitef je i to, nažalost, nedovoljno zanimljivo.

Naravno, Mađari sjajno pevaju, solidno glume. Jučerašnji reditelj mnogo peva, kao Meki Nož, ali ne glumi nimalo šarmantno.

Iz ugodnog i jeftinog Hotela Eržebet taksijem idem na Južnu stanicu. Tu su moji elektroinženjeri. Malo smo ovog puta pričali. Umorni od Budimpešte, gotovo samo spavamo do Beograda. Ne idem spavaćim kolima. Da malo uštedim za grad i Bitef.

Berlin, 2. II

Na aerodromu sretam Vojina Dimitrijevića. Preko Minhena putuje za Ameriku, a ja za Berlin. Dugo nisam s njim toliko pričao. Družili smo se tokom studija u „Studentu“ ranih 50-ih, a sada se sretnemo retko, pa je tema mnogo.

Moja bratanica Marina Ćirilov čeka me na aerodromu. Od Tegela do njene kuće ima samo 10-ak minuta. Smeštam me u garsonjeru u istoj kući gde je njena optičarska radnja, koja zvrji prazna. Taman za mene. Osećam se odlično kada ne moram da vodim računa kod prijatelja u gostima da ne smetam. A smetam sigurno. Znam po sebi, kad imam goste. Ona je veoma pažljiva. Ostavila mi je na stolu čak reklamne prospekte za razna berlinska pozorišta i barove. Ali, nažalost, nemam vremena za provod.

Na predstavu *Seks* idem s Marinom. Ona vozi, ali slabo poznaje Istočni Berlin, iako u Zapadnom živi već više od 20 godina. Lutamo. Najzad nalazimo drugu scenu Volktheatre zvanu „Prater“. Pre dve godine smo tu zajedno gledali u improvizovanom Glob teatru *Ričarda Trećeg*. U foajeu sretam Renatu Klet, kritičarku i selektora mnogih festivala. Pretprošle godine je bila žestoki član žirija Bitefa.

Na premijeri smo predstave *Sex*, prema Me Vest. Publika mi nešto ne liči na premijersku. Pitam Renatu koji su tu kritičari. Pokazuje mi mlade ljude neformalno obučene. Skidam kravatu, jer sam jedini tako malograđanski uštogljen. Tražim operativnog direktora pozorišta Mihaela Rabea (Michael Rabbe). Obećao mi je fotose predstava koje gledam. Ne prepoznajem ga u masi. Neko mi ga identifikuje. Prilazim mu. I on mene ne

Iz predstave „Seks“

prepoznaje. Matrijal će mi ostaviti sutra na biletarnici Folkbine. Nemačkog kritičara, mene i Marinu pušta u salu unapred, iako mladi reditelj Rene Poleš (Rene Polesch) još proba. Rabe kaže da sednemo u sredini dvorane među namereno neuredno razbacane stolice. Nešto „duhovito“ želim da tiho kažem tom kritičaru, ali on mi panično pokazuje prstom da začuim. A baš sam bio utišao šapat do pune nečujnosti. No, zaboravio sam da sam u zemlji integralne discipline.

Predstava se dešava u dvorani u kojoj su svuda, kao u nekom „pedentu“, male pozornice. Marina i ja sedamo usred sale. Čuvamo mesto za Renatu. Kada je najzad ušla, ubeđujemo je da sedne s nama. Ona veli da je bolje napred. „Rabe kaže da je ovde bolje“. Nevoljno poslušala. Savet je zaista bio pogrešan. Igrali su samo u dva odeljka, a ne oko nas. Renate frkće. I ja slabo vidim. Na sceni su tri odlične glumice, a među njima apsolutna zvezda Folkbine Zofi Rojs (Sophie Rois). Ništa ne razumem.

Renata mi posle objašnjava da tri prostitutke govore sofisticirani tekst koji ozbiljno analizira sudbinu prostitucije, shvaćene kao trgovine. Sukob sfera, a zatim smeh, dešava se između bednih prostitutki i intelektualnog teksta. A glumice još govore tekst na neobičan način. Najpre ravno da bi zatim vrisnule deo teksta, očigleno kao novi pozorišni efekat otuđenja. Renata mi je objasnila da je to Polišov specijalitet. On je i istoj scenosnoj instalaciji napravio još dve predstave, kojima je izazvao pažnju javnosti. Dakle, sve je već poznato berlinskoj. On ima dosta uspeha. Ali mi Renata veli da je sada najbolji reditelj Talhajmer s dve predstave: u hamburškoj Taliji *Lilom* Molnara i *Emilija Galoti* Lesinga u berlinskom Dojčes teatru. To mi priča dok vozimo Renatu kući. Marina je najzad u kolima mogla normalno da s nekim porazgovara na nemačkom. Kaže da sa mnom na srpskom ne može da se izrazi i

da je na svom maternjem jeziku »gluplja no što je u stvari«.

Berlin, 3. III

Na branču s Marinom i njenim mužem Peterom u restoranu osvedočeno bečkog stila. Za nas poručujemo obilni doručak, a za njenog kokera kelnerica ljubazno donosi vodu u specijalnoj posudi za kućice. Kod nas bismo leteli iz kafane zajedno s kućetom.

U 13h odlazim u posetu svom vršnjaku Ivanu Nagelu, naturalizovanom peštanskom Jevrejnu, koji ovde živi od mađarske pobune 1956. Ovde je bio upravnik najuglednijih pozorišta, direktor prestižnih festivala, profesor na fakultetu i cenjeni član žirija Premio Europa u Taormini. Ima ukusan i otmeno uređen stan u centru Berlina, nedaleko od Ku-dama, sredenu biblioteku, a ne, kao ja, svu u haosu. Vodi me do prve poslastičarnice, mada mi je nudio da idemo u restoran da jedemo. Usred zime, u osunčanoj ulici, sedimo napolju, jedemo fine torte i pričamo o svemu – o njegovoj nedavnoj poseti Brazilu i društvenoj delatnosti kao savetnika za kulturnu politiku. To mu je poslednja strast. Štampao je i svoje angažovane članke, pa i tekst svoje zahvalnosti povodom neke velike nemačke nagrade. Tu se zahvaljuje nemačkoj javnosti što je bio sve vreme cenjen, iako je bilo poznato da je u životu homoerotski orijentisan.

Vreme brzo prolazi i već kasnim na naredni sastanak kod Renate. Njen prijatelj Ivan me teši: »Ona redovni kasni po čitav sat«. Idem podzemnom železnicom i ne mogu najbolje da se snađem. Kasnim ceo sat. Kada sam se našao pred Renatim stanom, ona je već na vratima. Izgubila je nadu da ću stići. Tiho besni, iako sam javio da kasnim. Vodi me u šetnju kraj obližnjeg Licen jezera. Pita da li ćemo na kafu u kafić ili kod nje. Ne pita me, kao Nagel, da li bih nešto pojeo. Priča da za koji dan leti u Karakas i Bogotu. Tamo ćemo se možda videti. Žali se da s njenim uglednim dnevničkim listom više

Neobičan Handkeov komad: „Vreme kad nismo znali jedni za druge“

nije lako kao što je do nedavno bilo: paze na svaki dinar, a doskora bi samo ispostavila račun i sve je bio u redu. Priča da su u listu bili srećni što se na Bitefu zadesila na dan kada je Milošević izgubio izbore. Imala je tih dana članak o Bitefu koji je počinjao, kao ekskluzivan, na prvoj strani.

S Marinom se vozimo do Trga Roze Luksemburg ka glavnoj sceni Folksbine. Baš me zanima da li mi je Rabe ostavio materijal koji je onako nesigurno obećao pravdajući seda je nedelja. Preuzimam ulaznice na jednoj blagajni, kad mi ljubazna birlačka kaže da imam paket na drugoj. Nemci retko omanu.

Uveče sam na predstavi **Deset zapovesti** po italijanskom autoru Rafaelu Vivijaniju (Raffaello Viviani, 1888 – 1950) u režiji Kristofera Martalera. Biljana Srbljanović mi je pričala bajke o predstavi. Stvarno je odlična. Uvek me impresionira dekor Marlaterove stalne scenografinje Ane Fibrok (Anna Viebrock). Tipičan italijanski prostor: provincijska oguljena pozornica koja se retko upotehljava, načeta štukatura, prljava sudopera, a ulickana crkva. Sve to ukomponovano na duhovit način. Ansambel od 12 glumaca igra s duhom i

radošću subinu Italije između dva rata. Svaka pesma je prava kreacija, naročito kada je peva ili svira već legendarni svetsrani muzičar Klemens Zijenkneht (Clemens Sienknecht). Svaka grupna scena je precizna skulptura. Zofi Rojs je i tu briljantna. U predstavi igra i zvezda nemačkog teatra Martin Vutke (Wittke), čuveni Artur Ui, potpuno uklopljen u kolektivnu igru. Ne igra zvezdu. Mnogo **slapsticka**, kancone, a ljudska beda. Neukus pretvoren u vrhunski ukus duhovitog Švajcarsca.

Berlin – Minhen – Beograd, 3. III

Ujutro izlazim iz kuće sam. Hteo sam da dve torbe ponosem direktno u avion, jer između dva leta u Minhenu nemam ni pola sata pauze. Ali to ne prolazi kod Nemaca. Suva policajka me vraća na šalter da predam torbu. Da li će stići u Beograd?

Stigla je, kao i ja. Na vreme. U Lufthansi je i dalje dobro, osim što se ni na međunarim letovima ne služi hrana. Samo sokovi, čaj i kafa. Umirem od gladi. Ali umiru i avio-kompanije.

Ponovo odlični Martaler: „Deset zapovesti“

NEKA ME STRPAJU U KORPU, PA - NA KRAN

Dnevničke beleške s gradilišta Jugoslovenskog dramskog pozorišta

Marija Crnobori Fotez

dobro odigravaju. A to su moji stari prijatelji Edita Karadole i Nenad Segvić, koji je i direktor tog teatra. S njima su igrale Ana Kvrđić i Sabina Salomon. Pet vrsta tišine je režirao Lari Zapija, a kostimograf je bila Ljerka Hribar, kcerka novinarka Svjetlane Hribar. Doci ce oni opet. Divno je što su takve razmijene uspostavljene! Tako to treba da bude, tar ne?

Ponedjeljak, 17. XII

Pa neka je, mislim, minus 9. Polagano, stalno gledajući u asfalt i kaldrumu, stigla sam čitava do Beton hale, pozorišta Ivane Vujić, na seminar o Smiljani Mandukić. Osmislila ga je Milica Zajcev. Kako su dobro, lijepo i pametno o njoj sročile njene učenice-balerine. Baš im hvala. Meni se čini da je ta grana umjetnosti najnapornija i klanjam im se duboko. Poznavala sam Smiljanu Mandukić. Danas radi tog seminara nisam stigla na gradilište. Sigurno ce mi to ono oprostiti. Da nije opasno brzo hodati, stigla bih. Dobra isprika i klanjam ipak vrijede... Ponekad.

Petak, 21. XII

Bila na pijaci. Što mi je teško nositi i dvije kile! A s kolicima se petljam. Polako se spremam za Božić. Otišla sam i do pozorišta. Baš rade! Neka. Vrijeme im ide na ruku. Naša Goca, telefonistica, mi je dala poziv našeg pozorišta za 25. decembar, kad se navršava sto godina od rođenja Mate Miloševića. Rodio se kad i Isus ...

Utorak, 25. XII

Što sam se danas umorila, strahota! Božić! Trči u Dalmatinsku 98, pribija se ploča na kući gdje je stanovao Mata Milošević. Onda ručak Sašinih drugara, koji se svake godine od '78. drži u istom sastavu, samo su još dodata djeca. Pa i oni su već pedesetogodišnjaci! Onda u 20 na priredbu za stogodišnjicu od rođenja Mate Miloševića. Organizirala je Mirjana Vukojičić Sekana. Bilo je, što se ono kaže, na visini. Dobro je što su bili i zadnji snimci njegovog života, što je to snimila Sekana. Lijepo je i pravo poštivati svoje pretke. To je zdravo ... Kad sam išla u teatar vidila sam građevinu u mraku. Neka...

Subota, 8. XII 2001.

Baš je divno, svježe! Četvrta stanica od Terazija i stignem do Mire. Skoro brže nego kad sam išla do Dositejeve. Na povratku - na gradnju. Jeste li vidjeli, stavljam drugu ploču? Kad pođem kući, gledam kran koji nosi ogromnu cementnu ploču i vidjela sam kako je postavljaju na administraciju. Eto, eto... Na večer sam otišla s Molinom da gledam predstavu **Polaroidi**, diplomski rad Ksenije Krnajske. Sutra ću s njom o toj predstavi na V spratu pričati.

Nedjelja, 9. XII

Hoću i ja da vidim gornji dio zgrade. To sam već sebi obećala, ali treba i izvršiti. Saša, blagajnik, je danas s Raletom, arhitektom, sve pregledao i došao s crvenim nosom od zime u blagajnu. Kaže da je gore već fantastično mnogo učinjeno. Neka me strpaju u korpu i neka me kran dignu, pa ću i ja vidjeti...

Ponedjeljak, 10. XII

Zgodno! Jedan me radnik zapita da li hoću da čujem pjesmu koju je on spjevao. Hoću, naravno. Stali smo na manje prometni put, jer je put za dovoz materijala. Gledam njegovo lice, svo s dubokim borama i usta sa nekoliko zuba, i slušam. U pjesmi su riječi o prirodi kojoj pripadamo i savjeti da budemo dobri. Kad je izgovorio, rekao mi je da takvu pjesmu sigurno niko nije napisao i pitao me da li on to može da recituje na našoj pozornici! Bila sam zatečena, ali on je pjesmu napisao i meni izgovorio.

Utorak, 11. XII

Baš lijepa temperatura. Friško i suvo. Dosta sam kasno došla na meni drag prostor. Vidim već iz Ždanove ulice

kako radnik spaja željezne cijevi sasvim gore, iznad pozornice. Ali, dole ih nema u radnom odnosu, već samo hodaju. Možda im je zima. Večeras sam gledala TV, drugi dio o Milivoju Živanovicu. Uradio Feliks Pašić. Zaista veliki, veliki Glumac.

Srijeda, 12. XII

Sad znam zašto ne rade na administraciji. Suše beton ploču električnom strujom. A betonom se zove ona velika kutija koja kroz cijevi zalivene betonom, šalje toplotu. Neko će reći: Pa šta! Njemu jeste, pa šta, ali betonu i graditeljima nije, pa šta. I to je, zapravo, uvijek tako. Moram uskladiti datume predstava s gostovanjem Rijeke, jer već imam karte za naše predstave, a propustila sam to gostovanje. Baš sam rasprodana! Danas sam bila u Andrićevoj zadužbini povodom 40 godina Nobelove nagrade.

Četvrtak, 13. XII

Snijeg pada. Šljapavica. Sinoć sam bila s Molinom i Draganom, prijateljicom kuće, na predstavi **Čovek slučajnosti** u Narodnom. Petar Banićević je dobio za tu ulogu „Rašu Plaovića“. Dobra predstava. Večeras sam imala prilike da ispunim obećanje Bobi Stojnić da ću je gledati. Vrlo mi se svidjela. Moram joj to i reći. I polako kući, šljap, šljap...

Subota, 15. XII

Šta mi se danas desilo! Baš desilo! Vidjela sam građevinu samo iz trolejbusa, kad sam se vraćala kući s ručka koji je Mira priredila za Riječane. Igrali su večeras u Ateljeu 212 HKD sa Rijeke. Naravno da sam i tu surovost gledala i mislila kako je teško igrati takve tekstove i divim se glumcima koji to hoće, a i

MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 300 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 300 dinara

OLIVERA MARKOVIĆ

Priredila Feliks Pašić
cena: 300 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović
cena: 300 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priredile:
mr Ksenija Šukuljević - Marković
i Olga Savić
cena: 300 dinara

PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 300 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 300 dinara

PORUDŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzecom sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

1. Marija Crnobori	.....	primeraka
2. Mata Milošević	.....	primeraka
3. Ljiljana Krstić	.....	primeraka
4. Petar Kralj	.....	primeraka
5. Olivera Marković	.....	primeraka
6. Rade Marković	.....	primeraka
7. Stevan Šalajić	.....	primeraka

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 631 464, 631 522, 631 592;

ROĐEN IGO, UMRO BIHNER

Jelena Kovačević

Pre 295 godina

„Duša pod maskom je kao vatra pod pepelom“ opisao je u *Memoarima* Karlo Goldoni (Carlo Goldoni). Veliki reformator talijanske scene, zalagao se za pisanu komediju nasuprot improvizovane i maskirane commedie dell'arte. Rođen je 25. II 1707. i već je u 11. godini sastavio prvi komad. Izuzetno produktivan, pisao je za više trupa i pozorišta po 10-ak komada godišnje (družina Antonia Saccoa, Gilolama Medebacha, teatar Vendramina u Veneciji, Talijansku komediju u Parizu). Uspješni komadi izvode se i danas: *Momolo Kortesan*, *Kateherija*, *Gostioničarka*, *Ljubopitljive žene*, *Mirandolina*. U stalnom suparništvu s imenjkom Gocijem, umro je 6. II 1793.

Pre 200 godina

28. II 1802. rođen je Viktor Igo i obeležio gotovo celi XIX vek (umro je 22. V 1885.). Pisao je romane (*Zvonar Bogorodičine crkve*, *Jadnici*, *Pomorci*, *Čovek koji se smeje*) i drame, mladalačke *Itamena*, *Atelija*, te *Kromvel* (1827), *Marion de Lorm* (1829), *Ernani* (1830), *Kralj se zabavlja* (1832), *Lukrecija Bordžija*, *Marija Tjudor* (1833), *Anžela* (1835), *Ruj Blaz* (1838) i manje uspele *Vlastela*, *Hiljadu franaka nagrade*, *Torkvemada*. Bio je teoretičar pozorišta i romantičaski borac za slobodu.

Pre 165 godina

10. II 1837. na smrt je ranjen Aleksandar Sergejevič Puškin. Poginuo je u dvoboju s Dantesom. Ovaj siloviti sin „prelepe kreolke“ i osiromašenog plemića, velikog rasipnika i šrkca ostavio je drame *Boris Godunov*, *Rusalka* i ciklus *Malih tragedija*: *Vitez tvrđica*, *Mocart* i *Salijeri*, *Kameni gost*, *Pir u vreme kuge*. *Godunov* je bio cenzurisana sve do 1866. i Puškin nije doživeo njegovo izvođenje. Traženo je da „očisti“ dramu i pretvori je u istorijski roman nalik na dela Valtera Skota. Puškin nije stigao da završi *Scene iz viteških vremena*. Po njegovim pripovetkama i romanu u stihovima nastala su muzička dela: Glinkin *Ruslan* i *Ljudmila*, *Evgenije Onjegin*, *Mazepa* i *Pikova dama* Cajkovskog, *Aleko* Rahmanjinova, *Priča o caru Saltanu* i *Zlatni petao* Korsakova. Rođen je 6. VI 1799.

20. II 1837. umro je Georg Bihner (Georg Büchner). Za nepunih 24 godine (rođen 17. X 1813) bio je dramski pisac, revolucionar i student medicine. S učiteljem je osnovao tajno društvo za ljudska prava i napisao huntu letak zbog koga je morao da beži iz zemlje. Pokretu Mlada Nemačka, kojem je pripadao i Hajnrih Hajne, zamerao je da im dela nisu istinski revolucionarna te neće prodrati do svesti naroda. Za života objavljena mu je samo drama *Dantonova smrt*, u časopisu *Feniks*, 1835. Napisao je i komediju *Leons* i *Lena*, novelu *Lenca* i dramu *Vojcek*, koji je za mnoge tek neceloviti niz scena. *Vojcek* je jedan od prvih anti-heroja. Maju 1914. Alban Berg je gledao *Vojceka* i potom, „iskusivši ga“ u vojničkom životu, preradio je Bihnerov tekst i napravio muziku za operu *Vocek*. Jednu od najboljih opera 20. veka, na premijeri u Berlinu nisu razumeli ni

prihvatili, kao što ni Bihnerovo vreme nije prepoznalo u njemu snažnog umetnika.

Pre 160 godina

Jedan od istaknutih likova Ujedinjene srpske omladine polovine XIX veka je Milan Kujundžić-Aberdar, pregalač u podizanju beogradskog Narodnog pozorišta, rođen 16. II 1842. u Beogradu. Kao licejski đak igrao je u Omladinskom pozorištu 1862-63, a kasnije bio član

ativnog slikara (za družinu „Srbadija“ Dimitrija Nišlića) do osnivača i upravnika putujućih družina. Osnovao je „Zajednicu“, a poverena mu je i uprava Povlašćenog pozorišta „Trifković“ (nekađašnji „Sindelić“). Glumio i režirao, napisao komade *Vojvoda Brana*, *Vojvoda Gligor* i *Noć u haremu*.

Pre 115 godina

3. II 1887. rođen je Silvio D'Amico, italijanski istoričar teatra i kritičar. Napisao je nekoliko nezabilaznih knjiga o talijanskom pozorištu *Il teatro italiano* (1932, *Talijanski teatar*), *Storia del teatro italiano* (1936, *Istorija talijanskog pozorišta*). Širokih znanja izamaha,

Iz doba stvaranja Narodnog pozorišta u Beogradu: Milan Kujundžić Aberdar

Književno-umetničkog odbora Narodnog pozorišta. Pisao romantičarske stihove, kritike i uređivao „Mladu Srbadiju“. Zalagao se za veće subvencije pozorištu čiju je vaspitnu ulogu posebno isticao. Podržavao je evropski pozorišni duh, jer je stekao visoko obrazovanje ne univerzitetima u Beču, Minhenu, Parizu, Oksfordu, a bio je srpski poslanik u Rimu. Bio profesor filozofije na Velikoj školi, sekretar Srpskog učenog društva, potpredsednik i predsednik Narodne skupštine (1881-85).

Pre 120 godina

Sima Bunić je u jugoistočnoj Srbiji bio poznat kao vredan pozorišnik. Rodio se u Leskovcu 26. II 1882. i za kratkog veka (umro je u Nišu, 28. VI 1914) prošao put od pomoćnog gardarobera (u Narodnom pozorištu), rekvizitera, dekora-

Vojnoviću, Šekspiru, Geteu, Puškinu, Ibzenu, Pirandelu, O'Nilu, Šou. Radila je kao saradnik Leksikografskog odeljenja SANU-a, bila akademik. Umrta je uspravna, u svome domu na Senjaku 5. IV 1958. Počiva na topčiderskom groblju.

Pre 90 godina

Prvu nagradu na konkursu beogradskog NP I. II 1912. osvojila je drama Iva Vojnovića *Lazarevo vaskrsenje*. Vojnović je neko vreme najizvođeniji domaći pisac na beogradskoj sceni, a nagrađenu dramu je postavio Milutin Čekić 1913.

28. II 1912. počinje rad Povlašćena pozorišna putujuća družina „Sterija“ u Šapcu. Na čelu kuće je Dragutin Krsmanović, Valjevčanin, pa je i trupa smeštena u Valjevo. Veštom uređivačkom politikom on je obezbeđivao visok prihod: obilazili su trgovačka mesta imućnijih građana, a igrali šaroliko, od *Otela* do Ljubinka Petrovića.

Pre 65 godina

Leda Miroslava Krleže premijerno je izvedena u Beogradu u NP 18. II 1937. U ulozi Urbana pojavio se kao gost Tito Stroci, a Klanfara je igrao Milivoj Živanović. Scenograf je bila Milica Bešević. Ova režija Emila Nadvornika, bečkog i Rajhartovog učenika, prošla je vrlo zapaženo.

Pre 60 godina

16. II 1942. je umro Stanislav-Staša Binički, osnivač, direktor i prvi dirigent srpske Opere, osnivač Srpske muzičke škole i „Stankovića“, Beogradske filharmonije, kompozitor prve srpske opere *Na uranku*. U njegovo vreme osnovan je i Balet kao samostalni sektor Pozorišta. Binički je dirigovao orkestrom NP i često komponovao muziku za pozorišne komade Stankovića, Nušića, Vojnovića. Pazeći na ukus publike, umešno je povezivao folklor, orijent i talijanski stil. Rođen je u Moravskom okrugu, 14. VII 1872.

Pre 50 godina

1. II 1952. je u Beogradu izašao prvi broj časopisa „Pozorište“ koji je uređivao Branko M. Dragutinović.

9. II Fran Novaković (30. III 1882-21. I 1957) slavi 50-godišnjicu rada. Proslava je priredena u beogradskom NP koje je obogatilo živim, toplim likovima Gospara Nika (*Dubrovačka trilogija*), Markiza Forlipopolija (*Mirandolina*), Tamiza (*Topaz* M. Pinjola), Korbaća (*Volpone*), Stanojla (*Beograd nekad i sad* B. Nušića), Proke (*Ožalošćena porodica*), Prof. Cibula (*Matura* L. Fodora) i Prof. Juneka (*Na santi leda* B. Vernera). U to vreme još je stvaralački aktivan i igra Dužda u *Mletačkom trgovcu*, epizodu u *Gospodi ministarki*, napornu ulogu Androklesa iz *Adnokles* i *lav* Šoa.

Jedan advokat ostavo je trag u pozorištu tako što se našao na njegovom čelu u vreme okupacije, od avgusta 1941. Jovan Popović se u mladosti zanimao glumom, a pored advokatske prakse, postao je pred rat šef Odeljenja za film pri Predsedništvu vlade i kasnije šef Odeljenja za pozorište, film i priredbe u Nedićevoj vladi. Smatralo se da je saradivao s okupatorom pa je mnogo šta o njegovoj ličnosti palo u zaborav. Rođen je 1905, a umro 13. II 1952. u Beogradu.

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137

Izlazi jednom mesečno (osim u julu i avgustu)
Tiraž: 2000 primeraka
Prvi broj objavljen 5. XI 1992.

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: 011/631-522,
631-592 i 631-464; fax: 629-873
<http://www.sdus.org.yu>
e-mail: sdus@net.yu
Žiro račun: 40806-678-8-2010628
Devizni račun: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Danica Maksimović

Glavni i odgovorni urednik

Aleksandar Milosavljević
aleksmil@eunet.yu

Redakcija

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov,
Ivana Dimić, Maša Jeremić (zamenik
glavnog i odgovornog urednika),
Svetislav Jovanov, Jelena Kovačević,
Branka Krilović, Ivan Medenica,
Olivera Milošević, Darinka Nikolić,
Tanja Petrović, Gorčin Stojanović,
Anja Suša, Petar Teslić, Đorđe Tomić
(fotografija), Maja Vukadinović

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd
e-mail: axisst@eunet.yu

WEB administrator

Vojislav Ilić

Dizajn logotipa „LUDUS“

Đorđe Ristić

Redizajn logotipa „LUDUS“

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku
delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL,
Beograd, Trebevička 17

Rešenjem Ministarstva za informacije

Republike Srbije Ludus je upisan u
Registar sredstava javnog informi-
sanja pod brojem 1459

Na osnovu Mišljenja Ministarstva
kulture Republike Srbije pozorišne
novine Ludus oslobođene su poreza na
promet